

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**GÖREVİN İFASI KAPSAMINDA
KOLLUĞUN ZOR VE SİLAH KULLANMA
YETKİSİ**

**Hazırlayan
Kağan AKKILIÇ**

**Danışman
Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ**

Yüksek Lisans Tezi

Şubat 2024, KAYSERİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

GÖREVİN İFASI KAPSAMINDA
KOLLUĞUN ZOR VE SİLAH KULLANMA
YETKİSİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Kağan AKKILIÇ

Danışman
Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ

Şubat 2024, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Kağan AKKILIÇ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Kamu Hukuku
Program Adı : Yüksek Lisans
Tez Başlığı : Görevin İfası Kapsamında Kolluğun Zor Ve Silah Kullanma Yetkisi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 114 sayfalık kısmına ilişkin 23/02/2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: **% 9'** dur.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimeden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 23/02/2024

Danışman

Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ

Öğrenci

Kağan AKKILIÇ

KILAVUZA UYGUNLUK

“Görevin İfası Kapsamında Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Yetkisi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Kağan AKKILIÇ

Danışman

Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ

Kamu Hukuku ABD Başkanı

Prof. Dr. Cengiz GÜL

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ danışmanlığında **Kağan AKKILIÇ** tarafından hazırlanan “**Görevin İfası Kapsamında Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Yetkisi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Kamu Hukuku** Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

25/01/2024

JÜRİ:

Danışman	: Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ	İmza
Üye	: Prof. Dr. Fatih BİRTEK	İmza
Üye	: Doç. Dr. Müzeyyen EROĞLU DURKAL	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /

Prof. Dr. Atabey KILIÇ
Enstitü Müdürü

GÖREVİN İFASI KAPSAMINDA KOLLUĞUN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ

Kağan AKKILIÇ

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2024
Danışman: Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ**

ÖZET

Bu çalışmada, görevin ifası kapsamında kolluğun zor ve silah kullanma yetkisi, kavramsal boyutu, yasal çerçevesi, uluslararası hukuktaki yeri, şartları, sınırları ve sınırın aşılması durumunda sonuçları ulusal ve uluslararası mahkeme kararlarıyla ele alınmıştır.

Türk Ceza Kanunun 24. ve devamı maddelerinde yer alan hukuka uygunluk sebepleri meydana geldiği olaylarda eylem, hukuka uygun sayılmaktadır. Böylece bu eylemden dolayı fail sorumlu tutulamamaktadır. Görevin ifası da bu anlamda kanun hükmünün yerine getirilmesi ve amirin hukuka uygun emrinin yerine getirilmesi hallerinin düzenlendiği 24. madde kapsamında hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmiştir. Bu haliyle kolluk, görevini ifası esnasında zor ve silah kullanma yetkisini yasal sınırları çerçevesinde kullandığı zaman sorumlu olmayacaktır. Zira eylemi baştan itibaren suç teşkil etmeyecek ve cezalandırma işlemi haliyle yapılamayacaktır.

Ancak ne yazık ki kolluğun zor ve silah kullanma yetkisinin yeknesak olarak düzenlenmemiş olması bu yetkinin sınırlarının kolluk tarafından anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu çalışmada zor ve silah kullanma yetkisi tüm yasal çerçevesiyle ele alınmış ve uygulayıcılar açısından yeknesaklık sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece kolluğun yetkisini kullanmadan önce uyması gereken sınırları öğrenmesi kolaylaştırılmaya çalışılmıştır.

Belirtmek gerekir ki; kolluğun yetkilerini ve sınırlarını öğrenmesi noktasında kendilerine yeterli düzeyde eğitim verilmelidir. Bu eğitimi alan kolluk da zor ve silah kullanma yetkisini kullanırken yasalarda belirtilen bu sınırlara riayet etmeli, orantılı müdahalede bulunmalı ve ancak zorunluluk arz eden durumlarda bu yetkisini kademeli olarak kullanılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kolluk, Hukuka Uygunluk Sebebi, Görevin İfası, Zor ve Silah Kullanma Yetkisi

AUTHORITY TO LAW ENFORCEMENT'S USE OF FORCE WITHIN THE SCOPE OF PERFORMANCE OF DUTY

Kağan AKKILIÇ

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, February 2024

Supervisor: Assoc. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ

ABSTRACT

In this study, the law enforcement's authority to use force and weapons in the performance of its duty, its conceptual dimension, legal framework, place in international law, conditions, borders and consequences in case of exceeding the border are discussed with national and international court decisions.

The action is considered lawful in cases where the reasons for legality specified in the 24th and subsequent articles of the Turkish Penal Code occur. Thus, the perpetrator cannot be held responsible for this action. In this sense, the performance of duty is accepted as a reason for compliance with the law within the scope of Article 24, which regulates the fulfillment of the provisions of the law and the lawful order of the superior. In this case, law enforcement officers will not be held responsible when they use their authority to use force and weapons within their legal limits while performing their duties. Because the act will not constitute a crime from the beginning and the punishment cannot be carried out as it is.

However, unfortunately, the fact that the law enforcement's authority to use force and weapons is not uniformly regulated makes it difficult for the law enforcement to understand the limits of this authority. In this study, the authority to use force and weapons has been discussed within its entire legal framework and uniformity has been tried to be ensured for practitioners. Thus, it was tried to make it easier for law enforcement to learn the limits they must comply with before using their authority.

It should be noted that; They should be given adequate training to learn the powers and limits of the law enforcement. While using the authority to use force and weapons, law enforcement officers who have received this training must comply with these limits specified in the law, intervene proportionately, and use this authority gradually only in cases of necessity.

Keywords: Law Enforcement, Reason for Compliance with Law, Performance of Duty, Authority to Use Force and Weapons

İÇİNDEKİLER

GÖREVİN İFASI KAPSAMINDA KOLLUĞUN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL BOYUTUYLA HUKUKA UYGUNLUK NEDENLERİ ve KOLLUK

1.1. Genel Olarak Hukuka Uygunluk Nedenleri, Mahiyeti ve Ortak Özellikleri.....	4
1.1.1. Genel Özellikler.....	4
1.1.2. Meşru Savunma	6
1.1.2.1. Saldırıya İlişkin Şartlar	6
1.1.2.2. Savunmaya İlişkin Şartlar.....	8
1.1.3. Hakkın Kullanılması.....	11
1.1.4. İlgilinin Rızası	11
1.1.5. Kanun Hükmünü Yerine Getirme ve Amirin Emrini İfa.....	14
1.1.5.1. Kanun Hükmünü Yerine Getirme	14
1.1.5.2. Amirin Emrini İfa	20
1.1.5.2.1. Amirin Hukuka Uygun Emri	20
1.1.5.2.2. Amirin Konusu Suç Oluşturmayan Hukuka Aykırı Emri	23
1.1.5.2.3. Amirin Konusu Suç Oluşturan Hukuka Aykırı Emri	25
1.2. Kolluk Kavramı	28
1.2.1. Kolluk Tanımı	28
1.2.2. Kolluk Türleri.....	30
1.2.2.1. Adli- İdari Kolluk	30

1.2.2.1.1. İdari Kolluk	30
1.2.2.1.2. Adli Kolluk	31
1.2.2.2. Genel Kolluk- Özel Kolluk	35
1.2.2.2.1. Genel Kolluk	35
1.2.2.2.2. Özel Kolluk	36
1.2.3. Kolluk Yetkisini Kullanan Diğer Kamu Personeli	37

İKİNCİ BÖLÜM

GÖREVİN İFASI KAPSAMINDA ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ

2.1. Zor Kullanma Yetkisi	38
2.1.1. Genel Olarak.....	38
2.1.2. Zor Kullanma Yetkisinin Şartları	40
2.1.2.1. Kanunilik (Yasallık)	40
2.1.2.1.1. Mevzuatımızda Kolluğa Zor Kullanma Yetkisi Veren Düzenlemeler ..	41
2.1.2.1.1.1. Anayasamızda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	41
2.1.2.1.1.2. Türk Ceza Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler.....	43
2.1.2.1.1.3. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler.....	44
2.1.2.1.1.4. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	47
2.1.2.1.1.5. Emniyet Teşkilat Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler.....	51
2.1.2.1.1.6. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	51
2.1.2.1.1.7. Olağanüstü Hal Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler.....	54
2.1.2.1.1.8. Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	55
2.1.2.1.1.9. Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'da Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	55
2.1.2.1.1.10. Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	55

2.1.2.1.1.11. İcra İflas Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler.....	55
2.1.2.1.1.12. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinde Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	56
2.1.2.1.1.13. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yönetmeliğinde Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	57
2.1.2.1.1.14. Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinde Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	57
2.1.2.2. Orantılılık (Ölçülülük).....	59
2.1.2.3. Zorunluluk	62
2.1.2.4. Müdahale yöntemleri.....	62
2.1.2.5. Zor Kullanma Yetkisinde Sınırın Aşılması	64
2.2. Silah Kullanma Yetkisi.....	69
2.2.1. Silah Kavramı.....	70
2.2.2. Silah Kullanmada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	73
2.2.3. Silah Kullanma Yetkisinin Şartları.....	74
2.2.3.1. Mevzuatımızda Kolluğa Silah Kullanma Yetkisi Veren Diğer Düzenlemeler	75
2.2.3.1.1. Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'nda Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	75
2.2.3.1.2. Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinde Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	76
2.2.3.1.3. TSK İç Hizmet Kanunu'na Göre Askerlerin Silah Kullanma Yetkilerine İlişkin Düzenlemeler.....	76
2.2.3.1.4. Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun'a Göre Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler	77
2.2.3.1.5. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler.....	77
2.2.3.1.6. Köy Korucuları Yönetmeliğinde Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler.....	78
2.2.3.1.7. Olağanüstü Hal Kanunu'na Göre Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler.....	78

2.2.3.1.8. Terörle Mücadele Kanunu’na Göre Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler.....	79
2.2.3.2. BM Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipere Göre Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler.....	79
2.2.4. Silah Kullanma Yetkisinde Sınırın Aşılması.....	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİHM VE AYM KARARLARINA GÖRE GÖREVİN İFASI KAPSAMINDA KOLLUĞUN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ

3.1. Tarihsel Süreç	83
3.2. AİHS’te ve Anayasamızda Yaşam Hakkı	85
3.3. Yaşam Hakkının Korunması Amacıyla Devletlere Yüklenen Yükümlülükler	88
3.4. Sözleşme Çerçevesinde Yaşam Hakkının İstisnaları	95
3.4.1. Meşru Savunma Hali	96
3.4.2. Yakalama, Tutuklama ve Kaçmanın Önlenmesi Hali	97
3.4.3. Ayaklanma ve İsyan Bastırılması Gereken Haller	98
3.5. Yasal Güç Kullanıma Dair AİHM Tarafından Ortaya Konulan Temel İlkeler	99
3.5.1. Yasallık.....	100
3.5.2. Mutlak Gereklik	101
3.5.3. Orantılılık	105
SONUÇ	110
KAYNAKÇA.....	115

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AATUHK	: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AMBFÖHK	: Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun
AÖAY	: Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği
ASBDAH	: Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Yönetmelik
AY	: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B. No:	: Başvuru Numarası
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CD	: Ceza Dairesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇMBK	: Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu
E	: Esas
ET	: Erişim Tarihi
ETK	: Emniyet Teşkilat Kanunu
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
JTGK	: Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu
JTGYY	: Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği
K	: Karar
KAZSKDTP	: Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipler

KK	: Köy Kanunu
KKY	: Köy Korucuları Yönetmeliği
KMK	: Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu
m.	: Madde
mTCK	: Mülga Türk Ceza Kanunu
OHAL	: Olağanüstü Hal
ÖGHDK	: Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun
p.	: Paragraf
PÇKY	: Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği
PVSK	: Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TGYK	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu
TGYKUDY	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik
TeMK	: Terörle Mücadele Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TSKİHK	: Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu
v.	: Versus
vd.	: Ve devamı
v.d.	: Ve diğerleri
s.	: Sayfa
SGKK	: Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu
Y	: Yargıtay
YGAİAY	: Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği

GİRİŞ

Devleti oluşturan bireylerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri için sağlık, yiyecek, giyecek, güvenlik, eğitim, barınma, ulaşım gibi birtakım ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması noktasında da devletin de pozitif yükümlülükleri bulunmaktadır. Devlet, bireylerin bu ihtiyaçlarını karşılamadığı takdirde demokratik bir bütünlük oluşturamayacak ve ihtiyaçları karşılanmayan bireyler toplumda kamu düzenini bozabilecek faaliyetlere girişebilecektir. İşte bu noktada zafiyet verilmemesi adına Devlet tarafından kamu düzenini tesis etmek ve güvenliği sağlamak için “kolluk kuvvetleri” devreye alınacaktır.

Genel anlamda kamu güvenliğinin sağlanması ve bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi noktasında görevli olan kolluğun bu görevini, kanun ve diğer yasal düzenlemeler çerçevesinde belirlenen sınırlara riayet ederek yerine getirmesi gerekmektedir. Bu şekilde hareket eden kolluk, Türk Ceza Kanunu’nun 24. maddesinde yer alan görevin ifası olarak da kabul edilen hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilecek ve yapmış olduğu eylemlerden sorumlu tutulamayacaktır.

Bu noktada amirin emrini ifa eden kolluğun, görevin ifası hukuka uygunluk sebebinden yararlanıp yararlanamayacağı ise doktrinde tartışma konusu olmuştur. Genel kabul gören görüşe göre amirin hukuka uygun emrini yerine getiren kolluk, görevin ifası hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilecektir. Hukuka aykırı emir söz konusu olduğunda ise emrin konusunun suç teşkil edip etmemesi gündeme gelecektir. Konusu suç teşkil eden emri yerine getiren kolluk, hiçbir hukuki korumadan yararlanamazken konusu suç oluşturmayan ancak hukuka aykırı nitelikte olan emri yerine getiren kolluğun bu eylemi kusurluluğu etkileyen hal kapsamında değerlendirilebilecektir.

Çalışmanın ilk bölümünde bu konuyla ilgili kavramlar üzerinde durulmuş ve literatür taramasında genel hükümlere yönelik kaynak araştırması yapılmıştır. Bu anlamda

öncelikle görevin ifası hukuka uygunluk sebebi başta olmak üzere Türk Ceza Kanunu'nda yer alan hukuka uygunluk sebeplerine yer verilerek kolluğun bu hukuki korumadan hangi şartlarda yararlanabileceği izah edilmiştir.

Akabinde kamu düzenini sağlamakla görevli olan kolluğun genel olarak tanımına, sınıflarına ve kolluk yetkisini kullanan diğer kamu personeline yönelik açıklamalara yer verilerek, kolluğun öncelikle kendisini tanınması sağlanmıştır. Kolluğun, genel olarak tarifi yapıldıktan sonra gerek ceza hukuku gerek idare hukuku kaynaklarından yararlanılarak sınıfları ayrı ayrı incelenmiş benzer ve farklı yönleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu haliyle, kolluğun görevini ifa ederken hangi kolluk sınıfında faaliyette bulunduğunu ve sorumluluğu noktasında yargılamasının nasıl yapılacağını öğrenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise kolluğun zor ve silah kullanma yetkisi ele alınmaktadır. Buna göre kolluk, görevini ifa ederken kimi zaman kuvvet kullanma olarak da kabul ettiğimiz zor ve silah kullanma yetkisine de başvurabilecektir. Zor ve silah kullanma yetkisine dair pek çok yasal düzenlemenin bulunması; kolluğun yetkisini, sınırlarını ve sorumlu olabileceği halleri kavramasını zorlaştırmaktadır. Temel kanun olarak kabul edilen Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 16. maddesi ise konunun özünü oluşturmakta ise de konunun tüm yönleriyle ele alındığı, kolaylık sağlayacak bütüncül bir çalışma bulunmaması uygulayıcılar açısından problem teşkil etmektedir.

Bu problemin önüne geçebilmek adına kolluğun zor ve silah kullanma yetkisine ilişkin tüm yasal çalışmalar, bu bölümde bir araya getirilerek dağınık ve karmaşık şekilde düzenlenen zor ve silah kullanma yetkisi konusunda yeknesaklık sağlanarak uygulamaya ışık tutması amaçlanmıştır. Söz konusu yasal düzenlemelere ilişkin hükümler ilgili kaynaklarından temin edilmiş ve yapılan taramayla düzenlemelere yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur. Yasal düzenlemelerin ortak noktası ise, zor ve silah kullanma yetkilerinin ayrı yetkiler olmayıp silah kullanma yetkisinin, zor kullanma yetkisinin son aşamasını oluşturduğu görüşüdür.

Bu yetkinin görevin ifasına uygun olarak kullanılabilmesi içinse birtakım şartlara uygun hareket edilmesi gereklidir. Yasallık, zorunluluk ve orantılılık şartlarını barındıran bu yetkinin, kanunda belirtildiği şekilde kademeli olarak, gereken durumlarda ve gerektiği

kadar kullanılması zorunludur. Söz konusu şartlara uygun davranmayan kolluğun sınırı aşılması sebebiyle sorumluluğu doğabilecektir. Bu anlamda yasal içtihatlarla da yer verilerek sınırın aşılması durumunda kolluğun karşılaşılabileceği sorunlar ele alınmıştır.

Çalışmamızın son bölümünde ise kolluğun zor ve silah kullanma yetkisini kullanırken müdahalede bulunduğu yaşam hakkına yönelik ihlal iddiaları, ulusal ve uluslararası yargı kararlarıyla ele alınmıştır. Bu noktada kolluk, yetkisini kullanırken başta yaşam hakkı olmak üzere pek çok hakka müdahale etmektedir. En çok hak ihlali iddiasının, yaşam hakkına yönelik olması sebebiyle çalışma kapsamında yaşam hakkına yönelik Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ihlal kararları ele alınmış ve bu kararlar, Anayasa'nın 17. maddesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesi hükümleri nazara alınarak değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL BOYUTUYLA HUKUKA UYGUNLUK NEDENLERİ ve KOLLUK

1.1. Genel Olarak Hukuka Uygunluk Nedenleri, Mahiyeti ve Ortak Özellikleri

1.1.1. Genel Özellikler

Maddi hukuk anlamıyla bireylerin uyması gereken temel hukuki normlar mevcuttur. Bu normların yer aldığı, normlara aykırı davranışların hukuk düzenince kabul edilmediği yasal düzenlemeler de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda kanunilik ilkesi çerçevesinde ele alınmıştır.

Bu doğrultuda öncelikle karşımıza suç ve ceza kavramları çıkmaktadır. İfade ettiğimiz gibi hukuk düzenince kabul edilemeyen, TCK başta olmak üzere ilgili mevzuata uyulmadığı takdirde maddi yaptırımlara tabi kılınan bu tipik eylemler, suç olarak kabul edilmektedir. Suçların işlenmesinin önlenmesi noktasında caydırıcılık içeren/ içermesi gereken ancak işlendiği takdirde de maddi boyutuyla bir yaptırıma maruz bırakan düzenlemeler de hukukumuzda ceza kavramı olarak değerlendirilmektedir.

Bir eylemin suç olarak kabul edilebilmesi ve cezaya tabi tutulabilmesi için eylemin, tipik olması aynı zamanda hukuka aykırılığı da bünyesinde barındırması şarttır.¹ Burada eylemin sadece ceza hukuku anlamında değil, tüm hukuk düzenince aykırı olması gerekir.² Tipiklik yanı eylemin kanunda suç olarak tanımlanıyor olması hukuka aykırılığa bir karine teşkil etse de bu, eyleme her durumda ceza verilebileceği anlamına gelmez.

¹ Murat Volkan Dülger, *Ceza Hukuku Genel Hükmümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 267.

² Dülger, *Ceza Hukuku Genel*, 525.

Zira bu noktada kusurluluk değerlendirilmesinin yapılmasının yanı sıra eylemde bir hukuka uygunluk nedeninin bulunup bulunmadığının da incelenmesi gerekecektir.³

Hukuka uygunluk sebepleri olarak TCK'nın 24. vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu sebeplerin yer aldığı olaylarda, söz konusu eylemler baştan itibaren hukuka uygun kabul edilecek ve suç sayılamayacaktır.⁴

Eylemin hukuka uygun kabul edilmesinin hukuk nazarında birtakım sonuçları bulunmaktadır.⁵ Bunları şu şekilde sayabiliriz:

-Hukuka uygun kabul edilen bu eylem sonucunda fail hakkında ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamayacaktır.⁶

-Hukuka uygunluk sebeplerinden eyleme katılan herkes yararlanır ve iştirak hükümleri uygulanamaz.⁷

-Hukuka uygunluk sebeplerinin bulunması durumunda fail hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu madde 223/2-d gereğince beraate hükmedilecektir.⁸

-Bu sebeplerin bulunduğu olay hakkında failden tazminat da istenemeyecektir.⁹

Çalışmamızın temeli sayılan ve 24. maddede düzenlenen hukuka uygunluk sebebi olan görevin ifası, kanundaki sıralamadan farklı olarak, diğer hukuka uygunluk sebepleri olan meşru savunma, rıza ve hakkın kullanılmasından bahsedildikten sonra ele alınacaktır. Akabinde hukuka uygunluk sebebi olmamasına rağmen konu bütünlüğü ve kanunda tek maddede düzenlenmesi sebebiyle kusurluluğu etkileyen hal olan amirin hukuka aykırı emri ve hiçbir hukuki korumadan yararlanamayacak olan amirin konusu suç teşkil eden emri konularından bahsedilecektir.

³ Dülger, *Ceza Hukuku Genel*, 267.

⁴ M. Emin Artuk, Ahmet Gökcen, A. Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2015), 207.

⁵ Fatih Birtek, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 164.

⁶ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 164.

⁷ Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler* (Ankara: Astana Yayınları, 2020), 223.

⁸ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 164.

⁹ Dülger, *Ceza Hukuku Genel*, 551.

1.1.2. Meşru Savunma

TCK'nın 25. maddesine göre kendisine ya da üçüncü şahsa yönelik gerçekleşen ya da gerçekleşebilecek olan ya da tekrar edeceği muhakkak olan, haksız nitelikteki saldırıya karşı orantılı şekilde karşılık veren kişinin eylemi meşru savunma kapsamında değerlendirilecek ve gerçekleştirmiş olduğu bu eylem sebebiyle sorumluluğu doğmayacaktır.¹⁰

TCK'da bu şekilde tarif edilen meşru savunma, ayrıca Anayasa'nın 17. maddesinde yaşam hakkına yönelik müdahalelerde, müdahalenin hukuka uygunluk sebebi içinde kalacağı yönünde bir istisnai hal olarak düzenlenmiştir.¹¹

Meşru savunmanın şartları ise şunlardır:¹²

1.1.2.1. Saldırıya İlişkin Şartlar

Gerçekleşen veya gerçekleşmesi yahut tekrarı muhakkak nitelikte olan bir saldırının bulunması gerekir. Burada en önemli husus, failin icra hareketlerine başlamış olmasıdır. Ancak hazırlık evresinde iken buna karşı meşru müdafaadan yararlanılamayacaktır. Örneğin, A, B'yi öldürmek için plan yaparken B henüz meşru müdafaadan yararlanamayacaktır. Zira A henüz icra hareketlerine başlamamış olup eylemi hazırlık hareketleri kapsamında değerlendirilmektedir.¹³

Saldırı bir insan hareketinden kaynaklanmalıdır. Hayvan hareketlerine karşı ise zorunluluk hali gündeme gelebilecektir.¹⁴ Ancak fail, hayvanı bir araç olarak kullanmakta ve haksız bir saldırının gerçekleşmesine sebep olmaktaysa bu durumda meşru müdafaadan yine söz edilebilecektir.¹⁵ Bu durumda hem hayvan hem de insana yönelik bir meşru müdafaa söz konusudur.¹⁶ Kısaca doğrudan, bir insan tarafından yönlendirilmeyen hayvan hareketlerine karşı meşru müdafaa olmayacaktır.

¹⁰ Türk Ceza Kanunu (TCK), Resmî Gazete 25611 (12 Ekim 2004), Kanun No. 5237.

¹¹ Artuk, Gökçen, Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel*, 388.

¹² Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 168-183.

¹³ Artuk, Gökçen, Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel*, 392-393.

¹⁴ Hakeri, *Ceza Hukuku Genel*, 235.

¹⁵ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 362.

¹⁶ Hakeri, *Ceza Hukuku Genel*, 236.

Haksız bir saldırı olmalıdır. Saldırıda bulunan kişinin eylemi hukuk düzenince korunmamalı, haksızlık içermelidir. Burada dikkat etmemiz gereken husus ise hukuka uygunluk sebeplerinin yer aldığı bir olayda haksız saldırıdan bahsedilemeyecek olmasıdır. Yani kural olarak meşru savunmaya karşı meşru savunma olamayacaktır.¹⁷

Saldırıya uğrayan ve meşru müdafaa kapsamında saldırgana karşılık veren kişi, saldırganı kendi haksız hareketiyle tahrik etmiş olabilir. Bu durumda saldırıya uğrayan kişinin, saldırganı tahrik etmiş olması meşru müdafaadan yararlanmasına engel değildir. Ancak bu haliyle meşru müdafaa kapsamında kendini koruyan kişiye karşı saldırgan da meşru müdafaa kapsamında saldırdığını ileri süremeyecektir.

Bu durumun istisnası ise meşru müdafaadan yararlanmak isteyen kişinin, bu durumu kurgulayarak saldırganı zor durumda bırakmaya çalışmasıdır. Bu halde kişi kendi hukuksuzluğunu örterek hukuka uygunluk sebebinden yararlanmayı kurgulamaktadır. Yasa ise bunu korumamaktadır.¹⁸ Kişi, bu halde kendi kurguladığı durumdan ve neticesinde meşru müdafaadan yararlanamayacaktır.

Meşru müdafaada bir diğer önemli husus ise TCK m. 30/3'te yer alan kaçınılmaz hataya ilişkin düzenlemedir. Yargıtay'ın kararlarından da anlaşılacağı üzere meşru müdafaanın olduğu konusunda kaçınılmaz hataya düşen kişi, -normal şartlarda her ne kadar eylemi orantısız olması sebebiyle meşru müdafaa kapsamında ele alınamayacak olsa da- bu hatasından yararlanacak ve eylemi meşru müdafaa kapsamında değerlendirilebilecektir.

Sanığın, kendisine yöneltilen ve ilk bakışta kurusıkı olduğu anlaşılamayan silahlı saldırıya karşı ateş ederek maktulü öldürdüğü olayda her ne kadar gerçekleşen eylemde orantı koşulu oluşmamış ise de TCK'nın 30. maddesinin üçüncü fıkrası gereği sanığın, meşru müdafaanın koşullarının olduğu konusunda kaçınılmaz hataya düştüğü açık olup bu hatasından yararlanması gerekecektir.¹⁹

Yargıtay, bir başka kararında; kendilerine saldırı yapılacağının ihbarını alan kolluğun, bu kapsamda karakol çevresinde dubalarla geçişi kapatarak tedbir aldığı, bu durumdan

¹⁷ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 171-172.

¹⁸ Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 282.

¹⁹ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 28.04.2014, E. 2013/4523, K. 2014/2676, <https://karararama.yargitay.gov.tr/E.T. 22.02.2024>.

bağımsız olarak önceki gün gerçekleşen bir başka olayda, kardeşini öldüren şahsın karakolda gözaltında olduğu haberini alan mağdurun karakola girişlerin yasak olmasına rağmen dubaları aşarak girmeye çalıştığı esnada diğer katılanların araçla mağdurun önünü kestikleri, bu durumu bombalı araç saldırısı zanneden karakoldaki kolluk personelinin mağdura ve katılanlara ateş ettikleri ve mağdurun yaralanmasına sebep oldukları, bu haliyle kolluğun meşru savunmanın şartlarında kaçınılmaz hataya düştüğünün kabulüyle sanıklar hakkında TCK'nın 30. maddesinin delaletiyle TCK 25/1 uyarınca beraat kararı verilmesi gerekeceğine hükmetmiştir.²⁰

Bir hakka yönelik saldırı olmalıdır. Hukuk düzenince korunan bir hakka karşı (yaşama hakkı, malvarlığı hakkı, üçüncü kişinin yaşam ve malvarlığı hakkı) saldırı olduğu takdirde meşru müdafaa gündeme gelebilecektir.²¹

Bu noktada her türlü hakka yönelik saldırılarda meşru müdafaa'nın uygulanabileceği görülse de haksız saldırı ile buna yönelik eylem arasında bir oranın bulunması yani müdafaa'nın ölçülü olmasının şart olduğunu da unutmamak gerekir.²²

1.1.2.2. Savunmaya İlişkin Şartlar

Gerçekleştirilen savunma eylemi zorunlu olmalıdır. Haksız bir saldırıya karşı korunma amacıyla gerçekleştirilecek olan savunma eyleminin hem zaman bakımından o an itibarıyla gerçekleştirilmesinin gerekmesi hem de savunmaya esas eylemin saldırıyı def etme anlamında başka türlü kurtulma imkanına mahal vermeyecek şekilde zorunlu olması gerekmektedir.²³

Eylemler arasında illiyet bağı olmalıdır. Haksız nitelikte bir saldırıya yönelik savunma eyleminde bulunulmuş olması şarttır. Ayrıca bu savunma eyleminin haksızlığı meydana getiren faile yönelik olması da gerekmektedir.²⁴

²⁰ Yargıtay 1. Ceza Dairesi 14.06.2021, E. 2020/1203, K. 2021/10506, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 22.02.2024.

²¹ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 174.

²² Dülger, *Ceza Hukuku Genel*, 554.

²³ Dülger, *Ceza Hukuku Genel*, 556.

²⁴ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 177.

Eylemler arasında orantı bulunmalıdır. Saldırı ve savunma eylemleri arasında da belli bir oran bulunmak zorundadır. Bu oran aşıldığı takdirde duruma göre TCK'nın 27. maddesi devreye girebileceği gibi bazı hallerde meşru müdafaadan söz etmek mümkün olmayacak, failin gerçekleştirmiş olduğu eylem hukuka uygunluk sebebinden yararlanamayacak ve cezai sorumluluğu söz konusu olabilecektir.²⁵

Oran, konu ve araç bakımından olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir. Konu açısından ele aldığımızda burada her koşulda mutlak bir eşitlik aranmayacaktır. Örnek vermek gerekirse malvarlığına karşı saldırılarda yaşam hakkının ihlal edilmesi orantısız kabul edilebilirken daha hafif nitelikte bir yaralama eyleminin gerçekleştirilmesi duruma göre orantılı kabul edilebilecektir.²⁶

Diğer yandan haksız saldırıya karşı müdahale ederken uygun araçla karşılık verilmesi de aranmaktadır. Bu durum da somut olay nazarında ele alınması gereken ve her olayda birebir aynı araçla karşılık verilmesi beklenemeyecek olan bir şarttır.

Araç kavramından anlaşılması gereken olayda illa harici bir eşyanın bulunması demek de değildir. Bu kapsama kişinin yumrukları, tekmeleri dahi girebilir. Usta dövüşçü olan birinin haksız saldırısına karşı bıçak, sopa gibi aletlerle karşılık vermek bu noktada meşru müdafaaya kapsamına girebilecektir.²⁷ Burada önemli olan oranın yani ölçülülüğün korunması gerektiğidir.²⁸

Meşru müdafaaya ilişkin bu şartlara uygun davranılmadığı sürece sınırın aşılması sorunu gündeme gelebilecektir. Görevin ifası hukuka uygunluk sebebi kapsamında kuvvet kullanmayla ilgili olarak sınırın aşılmasına ilişkin ilerleyen bölümlerde detaylı açıklama yapılacak olup burada özel olarak meşru müdafaada sınırın aşılması sorunu ele alınacaktır.

TCK'nın 27. maddesi genel olarak, sınırın taksirle aşılmasına ilişkin düzenlemelere yer vermektedir. İlk fıkrası tüm hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılmasına dair düzenlemelere yer verirken ikinci fıkrasında hususi olarak meşru müdafaada sınırın

²⁵ Artuk, Gökçen, Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel*, 404.

²⁶ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 177.

²⁷ Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 320.

²⁸ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 178.

aşılmasını düzenlemektedir. Sınır kasten aşılmış ise bu durumda eylemi gerçekleştirenlerin sorumluluğu söz konusu olabilecektir. Kuvvet kullanmaya ilişkin 256. madde hükmü saklı olup ilgili bölümde bu madde ele alınacaktır.

İlk fıkraya göre, sınır kast olmaksızın aşılmış ve eylemin taksirli hali kanunda suç olarak düzenlenmiş ise bu durumda faile ceza, indirilerek verilecektir. Haksız saldırıya yönelik savunma amacıyla gerçekleştirilen eylemin bu kapsamda değerlendirilebilmesi için söz konusu eylemin, dikkatsiz ve özensizlik sonucu haksız saldırıyı defedecek ölçünün üzerinde güç kullanılarak meydana gelmesi gerekmektedir.²⁹

İkinci fıkraya göre, meşru savunmada sınırın heyecan, korku gibi bir durumla aşılması ve bunun mazur görülebilecek şekilde olması halinde faile ceza verilmeyecektir.

Örneğin Yargıtay, 2020 tarihli bir kararında özetle, sanık ile maktulün arasında çıkan tartışma neticesinde maktulün aracına yönelerek olay anında ayırt edilmesi mümkün olmayan ses tabancasını sanığa doğrulttuğunu, sanığın da bunun üzerine evinde bulunan silahıyla maktule ateş etmek suretiyle ölümüne sebebiyet verdiğini, bu haliyle sanığın kendisine doğrultulan silahın niteliğini olay anında ayırt edemeyeceğini, meşru savunmada sınırı TCK'nın 27. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında aştığını, sanık hakkında ceza verilemeyeceğini oyçokluğu ile karara bağlamıştır.³⁰

Burada beklenen heyecan ya da korku durumunun her olay özelinde ayrı olarak ele alınması gerekir. Çalışmamız kapsamında ele alacak olursak kolluk personeli de meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirmiş olduğu eylemde sınırı heyecan ya da korku halinde aşmış olabilir. Bu durumda kolluğun bu konuda eğitim gördüğünü ya da mesleği gereği böyle bir hakkının olmadığını ileri sürmek mümkün değildir. Kolluk personeli olsa da somut olay nazarında korku ya da heyecan sebebiyle davranışlarını yönlendirme yeteneği o an için önemli ölçüde azalmış olabilir. Bu durumda bu fıkradan yararlanabilecektir.³¹

Örneğin, Yargıtay'ın bir kararında özetle, bombalı patlama olayının yaşandığı bir yerde olayın yaşandığı günün akabinde olaydan bağımsız olarak izin gününde ailesiyle gezmeye

²⁹ Namık Kemal Topçu, *Meşru Savunma İngiliz ve Amerikan Hukukuyla Karşılaştırmalı*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 682.

³⁰ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 08.06.2020, E. 2018/1702, K. 2020/1183, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 22.02.2024.

³¹ Topçu, *Meşru Savunma*, 725-727.

ıkan askeri personele yönelik yöre halkı tarafından olayı gerçekleştirdiği bahanesiyle kalabalık bir grup oluşturmak suretiyle saldırıldığı, sanığın ve ailesinin can güvenliğinin ortadan kalktığı, sanığın araç kullanırken meydana gelen bu olayda etrafını çevreleyen kalabalığa doğru hedef gözetmeksizin ateş ettiği, bu sebeple maktulün ölümüne ve birkaç kişinin de yaralanmasına sebep olduğu, tüm bu oluş çerçevesinde sanık askeri personelin meşru müdafaada sınırı TCK'nın 27. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen şekilde heyecan ve korku halinde aştığı kabul edilmiştir.³²

1.1.3. Hakkın Kullanılması

TCK'nın 26. maddesinin 1. fıkrası hakkını kullanan kimsenin cezalandırılmayacağını belirtmektedir. Bu hakkın hukuk düzenince korunabilir düzeyde olması yani haksızlıktan hak yaratılmaması ve sınırlarına riayet edilerek kullanılması gerekmektedir.³³

En temel örneğini Türk Medeni Kanunu anlamında zilyedin zilyetliğini korunmasına ilişkin 981. maddesi oluşturmaktadır.³⁴ Buna göre zilyet orantılı olmak kaydıyla her türlü müdahaleye karşı zilyet olduğu eşyayı koruyabilecektir.

Zilyetliğin korunmasına dair bu örneğin yanı sıra mağdurun soruşturma kapsamında delillerin toplanmasını istemesi, kovuşturma aşamasında iddia ve savunma dokunulmazlığının ilgili ceza kanunu hükümleriyle koruma altına alınması da hakkın kullanılması açısından hukuka uygunluk sebebi olarak örnek gösterilebilecektir.³⁵

1.1.4. İlgilinin Rızası

TCK'nın 26. maddesinin ikinci fıkrası rızaya ilişkin düzenlemeyi içerir. *“Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez.”*

TCK, bu hükümde mağdurun değil *“ilgilinin”* rızasını aramıştır. Bu haklı bir arayıştır. Nitekim rıza, bir hukuka uygunluk sebebi kabul edildiği ve bu kapsamda gerçekleşen

³² Yargıtay 1. Ceza Dairesi 14.07.2011, E. 2010/939, K. 2011/4508, <https://karararama.yargitay.gov.tr/E.T.22.02.2024>.

³³ Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 340.

³⁴ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 183.

³⁵ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 184.

eylem de baştan itibaren suç olarak kabul edilmediği için ortada bir mağdurun bulunması da söz konusu değildir. Bu sebeple mağdur yerine ilgilinin rızası kavramının kullanılması doğru bir yaklaşımdır.³⁶

Rızanın geçerli olabilmesi ve bir hukuka uygunluk sebebi olarak ele alınabilmesi için birtakım özellikler barındırması gerekmektedir. Buna göre

*Öncelikle rızanın hukuk düzenince korunan ve kişinin üzerinde söz sahibi olduğu bir hakka ilişkin olması gerekmektedir. Malvarlığına yönelik haklar üzerinde tasarruf imkânı ve rıza açıklaması mümkün olmakla birlikte sınırlı da olsa kişi hürriyeti ya da cinsel özgürlüğüne yönelik haklarda da rıza açıklamasının hukuka uygun kabul edilebildiği durumlar söz konusu olabilmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki kişinin kendi yaşam hakkı ve vücut bütünlüğü üzerinde sınırsız bir tasarruf hakkı bulunmadığı gibi bu yöndeki rıza açıklamalarının da geçerli kabul edilerek rızanın bulunması sebebiyle yapılacak eylemlerin suç olmadığını iddia etmek mümkün değildir.*³⁷

Belirtmek gerekir ki bazı haklar üzerinde tek kişinin irade açıklaması ve rıza beyanında bulunması o eylemi hukuka aykırı olmaktan çıkarmayacaktır. Örneğin konut dokunulmazlığının ihlal edildiği bir olayda tek kişinin rıza açıklaması yeterli olmayacak o evde yaşayan herkesin meşru sebeple sınırlı olmak üzere konut dokunulmazlığı yönündeki rıza açıklaması gerekecektir.³⁸

Devlet aleyhine işlenen ya da topluma karşı suçlarda yine bir kişinin rıza göstermesi eylemin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmayacaktır. Zira bu durumlarda rıza açıklamasında bulunan kişinin rıza açıklaması yaptığı hakka yönelik tek başına tasarruf yetkisi bulunmamaktadır.³⁹

İlgili rıza gösterme konusunda ehliyetli olmalıdır. Rıza açıklamasında bulunan kişinin rızanın hukuki sonuçlarını algılayabilecek düzeyde ehliyetli olması aranmaktadır. Buna göre ceza kanunumuz genel olarak bir yaş sınırlaması öngörmemekle birlikte özellikle

³⁶ Artuk, Gökçen, Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel*, 448.

³⁷ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 189-190.

³⁸ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 188.

³⁹ Dülger, *Ceza Hukuku Genel*, 580.

cinsel suçların önemine binaen bu suçlarda yaş sınırına dikkat edilmekte, 15 yaşından küçük çocukların rıza açıklaması hiçbir şekilde kabul edilmemektedir.⁴⁰

*Rıza açıklamasının zamanı da önem arz etmektedir. Buna göre rıza açıklamasının hukuken geçerli kabul edilebilmesi için en geç eylem anında verilmiş olması gerekir. Sonradan gösterilen rıza, suç oluşturan eylemi hukuka uygun hale getirmeyecektir.*⁴¹

*Sağlıklı bir irade beyanıyla verilmiş olması gerekir. Zorla, tehdit ederek, fiziksel güç veya psikolojik baskı yoluyla alınan rıza geçerli değildir.*⁴²

Rızaya ilişkin son olarak varsayılan rızadan bahsetmek gerekecektir. Buna göre kişinin o an rıza beyanında bulunması gerekli ancak bu açıklamayı yapmak için durumu elvermiyor, kendinde değilse ve meydana gelen olaya göre rıza açıklayabilecek durumda olsaydı rıza göstereceği varsayılabilirse bu durumda varsayılan rıza söz konusu olacak ve kişiye müdahale edilecektir.⁴³

Bu durum acil olarak müdahale edilmesi gereken ancak müdahalenin de riskli olduğu hastalarda doktorun hastayı kurtarmak adına ondan rıza alma imkanının bulunmadığı ve hemen müdahale etmesi gereken olaylarda karşımıza çıkmaktadır. Bu halde hasta kendisinde olsa ve doktorun riskli müdahalesine rıza göstereceği varsayılabilirse ise varsayılan rıza gereği doktorun müdahalesi hukuka uygunluk sebebi içinde kalacak ve doktor, eylemi sebebiyle sorumlu tutulamayacaktır.

Belirtmek gerekir ki, hastaya kendinde olduğu düşünülerek bu haldeyken usulüne uygun bir aydınlatma yapılsaydı fikir çatışması yaşayacağı, rıza gösterme noktasında kararsız kalacağı, müdahalenin risklerini üstlenmek istemeyeceği muhtemelse tüm bunlara rağmen de varsayılan rızanın bulunduğu ileri sürülerek müdahale edilirse bu durumda müdahale eden doktorun sorumluluğu doğabilecektir. Zira bu durum, varsayılan rıza kapsamında ele alınamayacaktır.⁴⁴

⁴⁰ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 188.

⁴¹ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 191.

⁴² Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 191.

⁴³ Artuk, Gökçen, *Yenidünya, Ceza Hukuku Genel*, 459.

⁴⁴ Ahmet Hulusi Akkaş, “Ceza Hukukunda Varsayılan Rıza”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8/2 (2013): 633-649.

1.1.5. Kanun Hükmünü Yerine Getirme ve Amirin Emrini İfa

1.1.5.1. Kanun Hükmünü Yerine Getirme

Diğer hukuka uygunluk sebeplerinden genel hatlarıyla bahsettikten sonra çalışmamızın temel konusunu oluşturan kanun hükmünü yerine getirme ve amirin hukuka uygun emrini ifadan bahsedeceğiz. Diğer adıyla görevin ifası olarak kabul edilen bu hukuka uygunluk sebebi TCK'nın 24. maddesinde yer almakta ve tıpkı diğer sebepler gibi meydana geldiği olayda gerçekleşen eylemin suç olarak kabulünü engellemekte, bu sayede eylem baştan itibaren hukuka uygun sayılmaktadır.⁴⁵ Bu haliyle eylemi gerçekleştiren kişi ceza sorumluluğundan kurtulmakta ve CMK'nın ilgili 223. maddesi uyarınca hakkında beraat kararı verilmektedir.

Hukukumuzda görevin ifasının bir hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmesi görevin doğal neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim konumuz babında kolluğa zor ve silah kullanma yetkisi görevi kapsamında tanınırken kanunen tanınan sınırlar içerisinde hareket ettiği taktirde dahi sorumlu olacağını ve cezalandırılacağını söylemek abesle iştigal olacaktır. Böyle bir durumda kolluk, görevini ifadan kaçınacaktır. Bu sebeple görevin ifasının hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmesi görevin yanında getirdiği bir zarurettir.⁴⁶

Kanun hükmünü yerine getirenler, görevlerini ifa ederken temelde kendilerini yetkili kılan Anayasa'daki hak ve hürriyetlere saygı göstermek zorundadır.⁴⁷ Anayasamızda her ne kadar kanun hükmünü yerine getirme bahsi doğrudan bir hukuka uygunluk sebebi olarak düzenlenmemiş olsa da temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlandırılabilceği belirtilerek ancak bu doğrultuda bir müdahaleye cevaz verildiği anlaşılmaktadır.⁴⁸

TCK'nın 24. maddesinin 1. fıkrasında kanun hükmünü yerine getirme bahsine yer verilirken aynı maddenin 2. fıkrasında amirin emri bahsi yer almaktadır. Bu iki müessese

⁴⁵ Harun Ersin Polat, "Türk Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni Olarak Kanunun Hükmünü Yerine Getirme" (Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2015), 5.

⁴⁶ Sulhi Dönmezer v.d., *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım C.II*, (İstanbul: Der Yayınları, 2016), 319 vd.

⁴⁷ Polat, "Türk Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni", 34.

⁴⁸ Polat, "Türk Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni", 34.

765 sayılı Ceza Kanununun 49. maddesinde: “*Kanunun bir hükmünü veya selahiyattar bir merciden verilip infazı vaziyeten zaruri olan bir emri icra suretiyle... işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilemez.*”⁴⁹ şeklinde birlikte ele alınıyorken yeni kanun tartışmalara da sebep olacak şekilde ikili bir ayrıma yer vermiştir.⁵⁰

Konumuzun temel mantalitesinde de bu husus hukuka uygunluk sebepleri açısından bir tartışma yaratmaktadır. Tartışma aslında amirin emrinin yerine getirilmesi bahsine ilişkindir. Zira kanun hükmünün yerine getirilmesinin hukuka uygunluk sebebi olduğu konusunda bir anlaşmazlık bulunmamaktadır. Tartışmanın temelinde ise amirin emrinin hukuka uygun ve hukuka aykırı nitelikte olabilmesi yatmaktadır. Bizim de katıldığımız ve doktrinde Artuç, Gökcan, Dönmezer, Erman, Özgenç gibi ağırlıklı olarak yazarların çoğunun savunduğu görüşe göre amirin hukuka uygun emri de bir hukuka uygunluk sebebi teşkil ederken hukuka aykırı emir için aynı şey söylenemeyecektir.⁵¹ Zira hukuka aykırı emrin yerine getirilmesi olsa olsa kusurluluğu etkileyen bir hal olarak değerlendirilebilecektir. Burada her ne kadar emir bağlayıcı nitelikte olsa da hukuka aykırılık niteliği gereği emri yerine getirenin bir iradesi söz konusu değildir. Bu görüşteki yazarların temel dayanak noktası ise aslında maddenin gerekçesinden kaynaklanmaktadır:

“Hiyerarşik yapı içinde amirin verdiği emrin hukuka uygun olması halinde, verilen bu emrin yerine getirilmesi de hukuka uygun olacaktır. Amirin emri, hukuka aykırı olmasına rağmen, bu emir emredilen açısından bağlayıcı olabilir. Anayasamıza göre; kamu görevlileri, görevlerini ifa ederken amiri durumundaki kişilerden aldıkları emirleri hukuka aykırı bulmaları halinde, bu emri “yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirirler. Ancak, emir hukuka aykırı olmakla beraber, amir “emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde emri yerine getiren sorumlu olmaz” (madde 137, fıkra I). Bu durumda emri yerine getiren açısından bir hukuka uygunluk nedeni değil, bir sorumsuzluk nedeni söz konusudur. Yerine getirme zorunluluğu, esasen hukuka aykırı olan emri hukuka uygun hale getirmez. Ancak, hiyerarşik yapı dolayısıyla, emri yerine getiren sorumlu olmaz. Bu durumda sorumluluk, emri verene aittir... Emir, hukuka aykırı olmanın yanı sıra, ayrıca suç da teşkil edebilir. Anayasamız, konusu suç teşkil eden emrin yerine getirilmesine “hiçbir surette” izin vermemektedir (madde 137,

⁴⁹ 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu (mTCK), *Resmî Gazete* 320 (13 Mart 1926), Kanun No. 765, m. 49.

⁵⁰ Hasan Tahsin Gökcan, Mustafa Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 566.

⁵¹ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 570.

fıkra 2). Bu durumda emri “yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz”. Maddenin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklikte Anayasanın söz konusu hükmüyle paralellik sağlanmıştır.”⁵²

İçel, Özen, Hafızogulları gibi bazı yazarlar⁵³ ise bağlayıcı olması sebebiyle hukuka aykırı emrin de hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirilmesi kanaatinde iken diğer bir görüşü savunan Özbek, Doğan, Özgenç gibi yazarlar⁵⁴ da amirin emrinin hukuka aykırılığı ortadan kaldırmadığını yalnızca failin kınanabilirliğinin ortadan kalkması neticesinde bu durumun bir mazeret sebebi olduğunu iddia etmektedirler. Tüm bunların yanı sıra mazeretin kusurluluktan farklı olduğu gerekçesiyle hukuka aykırı emrin yerine getirilmesi durumunda sorumluluğun ortadan kalkmadığı ancak bu durumun haksızlığı azalttığını savunan bir diğer görüş de bulunmaktadır.⁵⁵

Gerekçeden de açıkça anlaşıldığı üzere kanaatimizce de amirin hukuka uygun emrinin yerine getirilmesinin de bir hukuka uygunluk sebebi olarak ele alınması gerekecektir. Zira bu durum aynı zamanda kanun hükmünün yerine getirilmesi ile de güvence altına alınmıştır. Nitekim pek çok kanuni düzenlemede özellikle kolluğun kuvvet kullanması noktasında ilgili kolluk personelinin amirinin emrettiği şekilde yetkisini kullanması gerektiği belirtilmektedir. Bu haliyle amirin hukuka uygun emrinin yerine getirilmesinin kanunen de güvence altına alınması sebebiyle sadece kanunun hükmünün yerine getirilmesinin hukuka uygunluk sebebi oluşturacağını, amirin hukuka uygun emrinin yerine getirilmesinin hiçbir surette bu kapsamda ele alınamayacağını kabul etmek haksızlık teşkil edecektir. Bu açıklamalar çerçevesinde bizler amirin hukuka uygun emrini de hukuka uygunluk sebepleri içerisinde ele alacak, hukuka aykırı emrin yerine getirilmesini ise kusurluluğu etkileyen bir hal olarak değerlendireceğiz.

Ancak amacımız bu tartışmaları derinleştirmek değildir. Burada asıl amaç kolluk personelinin görevini ifa esnasında kendisine tanınan sınırlar çerçevesinde zor ve silah kullanma yetkisini kullanırken dikkat etmesi gereken hususları açıklamaktır. Zira kolluk personelinin zor ve silah kullanma yetkisi hem kanunun hükmünün yerine getirilmesi

⁵² Erdenur Yurtcan, *Yargıtay Kararları Işığında Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler* (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2015), 418-419. <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/528.pdf>

⁵³ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 570.

⁵⁴ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Serkan Meraklı, Pınar Bacaksız, İsa Başbüyük, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 395., Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel*, 501.

⁵⁵ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 570.

hem de amirin emrinin ifası ile doğrudan ilgilidir. Son olarak belirtmek gerekir ki çalışmamız kapsamında hem kanunun hükmünün yerine getirilmesi hem de amirin hukuka uygun emrin yerine getirilmesi hususları görevin ifası kapsamında kabul edilmektedir.

Netice itibarıyla ayrılan nokta CMK anlamında kendini göstermektedir. Zira sonuç olarak hukuka uygunluk sebebinin bulunduğu kabulü halinde beraat kararı verilecekken kusurluluğu ortadan kaldıran halin bulunması durumunda ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilecektir.⁵⁶

TCK'nın ilgili 24. maddesinin 1. fıkrasına göre “*Kanun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez.*”⁵⁷ Maddeye göre kanunen verilen bir yükümlülüğün yerine getirilmesi farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bu görevin ifası şeklinde olabileceği gibi normal şartlarda tüm kesimler için yasak olan fiillerin belli görevi ifa eden kişiler tarafından belirli şartlarla yapılabilmesine kanunen izin verilmesi şekilde de olabilir. Tüm bunların yanı sıra hakkın kullanılması şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir.⁵⁸ Bizler bu ayrımlara girmeden tüm bu hususları görevin ifası boyutuyla ele alacağız.

Öncelikle kanun hükmünün yerine getirilmesinin neden bir hukuka uygunluk sebebi olduğunu anlamak gerekecektir. Kanun koyucu bu düzenlemeyi hayata geçirerek aslında toplum yararlarını bireysel menfaatlerden üstün gördüğünü ortaya koymaktadır.⁵⁹ Örneğin toplumsal bir olaya karışan kişilere yönelik biber gazı uygulanması tek tek bireylerin sağlığına etki edecektir. Ancak bu olayın sona erdirilmesi toplumsal huzurun ve kamu güvenliğinin tesisi için elzemdir. Bu çerçevede ölçülü olmak kaydıyla yapılan bu müdahale görevin ifası kapsamında kalacak ve eylemi gerçekleştiren kolluk personeli eylem sebebiyle sorumlu tutulmayacaktır.

Hukuka uygunluk sebebi olarak düzenlenmesinin gerekçesini bu şekilde açıkladıktan sonra görevin ifasının hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilebilmesi için birtakım şartların bulunması gerektiğini ifade etmek yerinde olacaktır. Buna göre, kanun

⁵⁶ Elvan Keçelioğlu, “Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Sebeplerle Hukuka Uygunluk Sebepleri Arasındaki Ayrımın TCK’nın Uygulanması Bakımından Pratik Sonuçları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 87 (2010): 299-321.

⁵⁷ TCK, m. 24/1.

⁵⁸ Polat, “Türk Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni”, 1.

⁵⁹ Polat, “Türk Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni”, 2.

hükümünün yerine getirilmesinden bahsedebilmemiz için öncelikle ortada bir kanun hükmü olacak, bu kanunla yetki verilecek son olarak da bu yetki doğrultusunda bir eylem gerçekleştirilecektir.⁶⁰

Artuk, Gökçen, Yenidünya'ya göre “*kanun hükmü*” ibaresinden sadece kanun kuralları anlaşılması gerekir. Bu kavramın içine kanunun alt normlarını katılmamalıdır. Tüzük ve yönetmelik gibi alt normları TCK'nın 26. maddesinin ilk fıkrası kapsamında değerlendirmek gerekmektedir.⁶¹

Kanaatimizce ve doktrinde kabul gören genel görüşe göre her ne kadar lafzi anlamda kanun tabiri kullanılmış olsa da burada aranan şekli anlamıyla bir kanun düzenlemesi değildir.⁶² Anayasa hükümleri, kanun metinleri, yönetmelikler, kararnameler ve diğer tüm yazılı hukuk kuralları hatta ülkemizde uygulanması noktasında gerekli yasal düzenlemelerin yapıldığı ve bu haliyle kabul edilen yabancı yazılı hukuk kaynakları da kanun kapsamında değerlendirilebilecektir.⁶³

Görüldüğü üzere lafzi bir yorumla sadece kanun metinlerini kabul etmek yerinde olmayacaktır aksi durum uygulayıcıların elini bağlayacaktır. Özetle, görevin ifasının hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilebilmesi için yazılı olmak şartıyla hangi normda yer aldığı fark etmeksizin bahsedilen normda göreve ilişkin düzenlemenin yer alması gerekmektedir.

Burada bir başka şart aranmaksızın hukuk kurallarında düzenlenen hususların yerine getirilmiş olması hukuka uygunluk sebebinden yararlanmak için yeterli görülmektedir. Yani kusurluluğu etkileyen bir hal olan amirin emrini ifadaki gibi bir emir verilmesi ve bu emir doğrultusunda hareket edilmesi gerektiği yönünde bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Her ne kadar tek başına kanuni bir düzenlemenin bulunması yeterli görülse de bu düzenleme çerçevesinde bir yetkinin de ihdas edilmesi gerekmektedir. Bu hüküm temelde

⁶⁰ T. Zeynel Kangal, “Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni Olarak Kanun Hükümünün Yerine Getirilmesi”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8/89-90 (2012): 28-33.

⁶¹ Artuk, Gökçen, Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel*, 501.

⁶² Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, *Ceza Genel Hukuku Temel Bilgiler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 196-197., Hakeri, *Ceza Hukuku Genel*, 227.

⁶³ Özbek, Doğan, Bacaksız, *Ceza Genel Hukuku*, 196-197., Hakeri, *Ceza Hukuku Genel*, 227.

kamu görevlilerine yönelik bir güvence gibi görülse de aslında bazı durumlarda herkes için geçerli olabilecek bir hukuka uygunluk sebebidir. Örneğin, CMK'nın 90. maddesinde yer alan yakalamaya ilişkin düzenlemede şartları olduğu takdirde -suçüstü halinde- herkesin yakalama yetkisine sahip olduğu ifade edilmektedir.⁶⁴ Bu şekilde yakalamaya yönelik herkes tarafından gerçekleştirilen bu eylemler -kanunda belirtildiği haliyle yapılmak kaydıyla- 24. maddenin 1. fıkrasındaki hukuka uygunluk sebebi çerçevesinde ele alınabilecektir.

Ancak bu hukuki korumadan herkesin yararlanması her durumda geçerli olmayacaktır. CMK'nın 90. maddesinde belirtildiği gibi herkese yönelik olduğu kanunda açıkça belirtilmelidir. Örneğin icra işlemini yerine getiren icra memurunun konut dokunulmazlığını ihlal ettiği söylenemeyecek ve 24. madde anlamında hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilecektir. Fakat bu durum bu yetkiyle görevlendirilmiş memur için geçerli olup bir başkası bu hukuki korumadan yararlanamayacaktır.

Bu duruma ilişkin belirtmek gerekir ki herkes için tanınan bu yetkiler herkese görev olarak yüklenmiş sorumluluklar değildir. Örneğin yakalama eyleminde olduğu gibi kolluğa tanınan bu yetki aynı zamanda onun görevi olması sebebiyle kolluk bu eylemi gerçekleştirdiği takdirde görevin ifası hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilecektir. Kolluğun bu eyleminin hukuka uygun olarak kabul edilebilmesi için gerçekleşen eylemin görevle belirtilen sınırlar içerisinde kalıp kalmadığının tespiti gerekmektedir.⁶⁵ Sınırın aşılması olursa TCK'nın 27. maddesi gündeme gelecektir.

Bu durumu bir örnekle açıklayacak olursak, kolluk personeli kendisine tanınan zor ve silah kullanma yetkisinde PYSK'nın 16. maddesinde yer alan sınırlara uymak zorundadır. Aksi halde 27. madde kapsamında taksirli sorumluluk gündeme gelebilecek ve hatta kasıtlı bir eylem gerçekleşmiş ise TCK'nın 256. maddesi çerçevesinde kasten sorumluluk söz konusu olacaktır.

Yargıtay'ın yerleşik içtihatları da bu yönde olup; bir kararında Yargıtay, şartlar oluşmadığı durumlarda kolluğun kuvvet kullanmasının görevin ifası kapsamında

⁶⁴ Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), *Resmî Gazete* 25673 (17/12/2004), Kanun No. 5271, m. 90.

⁶⁵ Fatih Selami Mahmutoglu, Serra Karadeniz, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2017), 453.

belirtilen sınırlar içerisinde kalmayacağını ve bu haliyle cezai sorumluluk gerektireceğini belirtmiştir:

“Maktulün kaçtığı motosikletin plakasının okunabilir durumda olduğu, bu şekilde kaçış istikametine doğru ilerideki bir noktada telsiz irtibatı ile durdurulabilme olasılığının ve sanığın kullandığı motosikletin teknik özellikleri itibarıyla maktulün kullandığı motosikletten üstün olması nedeniyle takip sonucu yakalanabilmesinin mümkün olduğu, Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunun 5681 Sayılı Yasa ile değişik 16. maddesinde belirtilen silah kullanmasını gerektiren herhangi bir durum bulunmadığı... gündüz sayılan zaman dilimi içerisinde saat 15:00 sıralarında, kaçan maktulü durdurmak için, maktule doğru iki el ateş ettiği, maktulün ense kısmına aldığı bir adet ateşli silah yaralanması sonucu hayatını kaybettiği olayda... 5237 sayılı TCK’nun 87/4 maddesi uyarınca yapılan uygulama sırasında... eksik ceza tayini, Bozmayı gerektirmiş olup...”⁶⁶

Verilen yetkinin şekil şartlarına uygun olacak tarzda kullanılması gerekmektedir. Örneğin tutuklama kararının icrasına yönelik bir yetkinin kullanılması gerektiğinde CMK’nın 100. maddesinde yer alan şartların gerçekleşmesi ve sulh ceza hakiminin bu yönde karar vermesi gerekmektedir. Savcı kararı doğrultusunda yapılan tutuklama işlemi hukuka aykırı olacağından gerçekleştirilen eylemler de 24. madde anlamında hukuka uygun kabul edilemeyecektir.

1.1.5.2. Amirin Emrini İfa

1.1.5.2.1. Amirin Hukuka Uygun Emri

765 sayılı TCK’nın 49. maddesinde kanun hükmünün yerine getirilmesi bahsiyle birlikte ele alınan amirin emrini ifa bahsi 5237 sayılı TCK’nın 24. maddesinde ikinci ve dördüncü fıkralar arasında yer almıştır. İkinci fıkrada bağlayıcı emrin yerine getirilmesi düzenlenirken üç ve dördüncü fıkralarda hukuka aykırı ve konusu suç oluşturan emir ile hukuka aykırılığın denetlenmesine yönelik düzenlemelere yer verilmiştir.⁶⁷

“(2) Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri uygulayan sorumlu olmaz.

⁶⁶ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 17.02.2014, E. 2013/6158, K. 2014/788, <https://karararama.yargitay.gov.tr/E.T. 13.12.2023>

⁶⁷ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 569.

(3) *Konusu suç teşkil eden emir hiçbir surette yerine getirilemez. Aksi taktirde yerine getiren ile emri veren sorumlu olur.*

(4) *Emrin, hukuka uygunluğunun denetlenmesinin kanun tarafından engellendiği hallerde, yerine getirilmesinden emri veren sorumlu olur.*⁶⁸

Burada amirin emrini ifa bahsini iki temel başlıkta ele almak konunun anlaşılması açısından faydalı olacaktır. 2. fıkrada düzenlenen amirin mevzuat gereği uyulması zorunlu olan emri bağlayıcı emir olarak değerlendirilirken hukuka aykırı ve konusu suç teşkil eden emir ayrı bir başlıkta ele alınacaktır. Bizler burada öncelikle hukuka uygun emrin özellikleri üzerinde duracak ardından hukuka aykırı yanı sıra konusu suç teşkil eden emre yönelik değerlendirmeleri ele alacağız.

Hukuka uygun emrin yerine getirilmesinin niteliği konusunda doktrinde görüş birliği bulunmaktadır.⁶⁹ Ancak bir emrin hukuka uygun kabul edilebilmesi için birtakım şartları bünyesinde barındırması gerekmektedir. Bu şartları kısaca şu şekilde izah edebiliriz:

Bir emrin varlığı söz konusu olmalıdır. Hukuka uygunluğunun tartışmasının yapılabilmesi için öncelikle ortada hukuki açıdan kabul edilebilecek bir emrin varlığı gerekmektedir. Emir, kısaca üst pozisyonunda görev alan kişinin -amirin- ast durumundaki kişiye yönelik yerine getirmesi konusunda sözlü, yazılı, davranışsal şekilde açıkladığı irade beyanlarıdır.⁷⁰ Burada ast durumunda kişi verilen bu görevi yerine getirmediği taktirde sorumlu olacaktır. Aksi halde bu irade beyanının emir niteliğinde olduğu söylenemeyecektir. Tabi burada verilen emrin de kamu düzenine yönelik iş ve işlemlerin yerine getirilmesi maksadıyla olması zorunludur. Şahsi menfaatler doğrultusunda yapılması istenen hususlar emir olarak değerlendirilemeyeceği gibi ast durumundaki kişi de bunları yerine getirmek zorunda değildir.

Aslında emrin hukuka uygunluk karinesinden yararlanabilmesi de bu zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Nitekim bu konuda amir durumunda yer alan kişinin ast durumundaki personele yönelik zorlayıcı irade açıklamasında bulunabilme yetkisi ilgili yasal mevzuattan kaynaklanmaktadır. Mevzuata uygun hareket etmek de yukarıda

⁶⁸ TCK, m. 24.

⁶⁹ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 569.

⁷⁰ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 573.

detaylıca izah edildiği gibi bir hukuka uygunluk sebebi olup burada amirin emrini ifa konusunu tamamen kusurluluğu etkileyen bir hal olarak ele almak da bu anlamda bir çelişki yaratacaktır.

Emir bağlayıcı olmalıdır. Kamu hizmetlerinin aksamadan işlemesi için hiyerarşiye uygun bir şekilde ast durumunda yer alan kişinin amirinin verdiği ve göreve ilişkin hukuka uygun emirlerini yerine getirmesi şarttır. Bu noktada verilen emirleri yerine getirmeyen ast hem idari hem adli anlamda cezai sorumlulukla karşılaşabilecektir. Dolayısıyla ast, verilen emirlerin yerine getirilmesi konusunda bir zorunluluk ile karşı karşıyadır. Bir diğer anlatımla verilen emirler bu noktada astı bağlamaktadır.

Son olarak belirtmek gerekir ki; astın yerine getirdiği emrin neticesinde meydana gelen olaylarda sorumluluktan kurtulabilmesi için bir diğer ifadeyle görevin ifası kapsamında hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilmesi için bağlayıcı nitelikte olan bu emrin görevin ifası kapsamında verilmiş hukuka uygun ve meşru bir emir olması şarttır.⁷¹

Emrin hukuka uygun olması gerekir. Verilen emir hem şekil hem de maddi anlamda hukuk aleminde bir karşılığı olmalı ve hukuk düzenince korunmalıdır.⁷² Anayasa'nın 137. maddesinde de belirtildiği gibi ilgili mevzuata aykırı emir yerine getirilemeyecektir.

Şekli anlamda örneğin arama kararında olduğu gibi yazılı olarak verilmesi gereken emir sözlü olarak verildiği takdirde -istisnalar hariç- hukuka uygun olmayacak ve yerine getirildiği takdirde sorumluluk doğacaktır. Maddi anlamda ise yine aynı örnekten hareketle arama kararına dair emrin bu konuda yetkili kılınmış memur tarafından yerine getirilmesi gerekir.⁷³ Aksi halde yine sorumluluk doğacaktır. Zira her iki olayda da görüldüğü üzere ortada hukuk düzeni çerçevesinde doğmuş bir emir yoktur.

Emri verenin yetkili olması şarttır. Ancak amir konumunda yer alan kişiler emir vermeye yetkilidir. TCK'nın 24. maddesinin 2. fıkrasında da bu durum izah edilmiştir. Dolayısıyla yetkisi olmayan kişinin emir vermesi söz konusu olmayacağı gibi bu kişilerin emir adı

⁷¹ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 574.

⁷² Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 574.

⁷³ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 574.

altında yaptıkları irade açıklamaları ve bunların yerine getirilmesi hukuka uygunluk sebebinden yararlanamayacaktır.⁷⁴

Burada emri alan asta da sorumluluk düşmektedir. Şöyle ki, ast bir yandan emrin hukuka uygunluğu konusunda mevzuata uygun hareket etmesi gerekirken bir yandan da emri verenin yetkili amiri olup olmadığını kontrol etmelidir. Nitekim emir, hukuka uygun nitelikte olsa dahi emri veren amir; yer, görev ve zaman bakımından asta emir vermeye yetkili değilse bu durumda verilen emrin yerine getirilmesi amirin hukuka uygun emri sebep gösterilerek görevin ifası kapsamında ele alınamayacaktır. Ancak kamu görevlisinin bu emrin içeriğini yerine getirme konusunda doğrudan bir yetkisinin bulunması durumunda, emre uyulması nedeniyle değil fakat kanun hükmüne uyulması nedeniyle görevin ifası kapsamında hukuka uygunluk nedeninin var olduğu kabul edilebilecektir.⁷⁵

1.1.5.2.2. Amirin Konusu Suç Oluşturmayan Hukuka Aykırı Emri

Hukuka aykırı olan ancak bağlayıcı nitelikte olduğu için amirin bu emrinin hukuka uygunluk sebebi içerisinde değerlendirilip değerlendirilmemesi gerektiğine dair farklı görüşleri detaylıca yukarıda ele aldığımız için tekrara düşmemek adına burada bahsetmeyeceğiz. Hatırlatmak babında özetle söyleyebiliriz ki hukuka aykırı emir sırf bağlayıcı nitelikte olması sebebiyle hukuka uygunluk sebebine dahil edilemeyecek, bu noktada emri veren için de yerine getiren için de beraat kararı verilemeyecektir.⁷⁶ Bu durum ancak kusurluluğu etkileyen bir hal olarak kabul edilebilecek ve bu sebeple ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilebilecektir.⁷⁷ Aksi kanaatte yani hukuka aykırı emrin hukuka uygunluk sebebi içerisinde değerlendirilmesi halinde kişi kendi yarattığı hukuksuzluktan yararlanmış olacaktır ki burada amaçlanan bu değildir.

Yargıtay da bir kararında bağlayıcı nitelikte olan ancak hukuka aykırı olduğu bilinen emrin, kusurluluğu kaldıran bir hal olarak kanunda düzenlendiğini ifade etmiştir.⁷⁸

⁷⁴ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 573.

⁷⁵ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 573.

⁷⁶ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 570.

⁷⁷ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 570.

⁷⁸ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 21.1.2019, E. 2018/2519, K. 2019/323, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 13.12.2023

Hukuka aykırılığın genel çerçevesini bu şekilde çizdikten sonra ast durumunda bulunan personelin amiri tarafından bu şekilde bir emir verildiğinde ne yapması gerektiğinden de bahsetmek gerekecektir. Bu durumda ast, emrin konusunun hukuka aykırı olup olmadığını eğer hukuka aykırı ise suç teşkil edip etmediğini tespit edecektir.⁷⁹ Konusu suç teşkil eden emri ilerleyen bölümde ele alacağız.

Eğer emir hukuka aykırı ancak konusu suç teşkil etmeyen bir emirse bu taktirde emri alan ast TCK'nın 24. maddesi ve Anayasa'nın 137. maddesi gereği durumu emri veren amirine bildirecektir. Eğer ki amir emri yazılı olarak yinelerse bu durumda ast emri yerine getirecektir. Emrin yerine getirilmesi neticesinde bir sorumluluk söz konusu olursa bu durumda emri veren amir sorumlu tutulacaktır.⁸⁰ Bu konuda Anayasa'nın 137. maddesinin hükmü açıktır:

“Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.”⁸¹

Yukarıda saymış olduğumuz emrin bünyesinde bulunması gereken nitelikleri inceleyen memur şekli araştırmadan sonra emrin maddi konusunu da araştırarak ve ona göre hareket edecektir. Görüldüğü üzere burada ast pozisyonundaki memura emrin niteliğini tespit etme ve hukuka aykırılık gördüğü durumda bunu bildirme yükümlülüğü getirilmiştir.⁸²

Gerekli araştırmayı yapıp durumu amire bildirdikten sonra amir, emrini yazılı olarak yenilediği taktirde memur emri yerine getirirse dahi sorumluluğu söz konusu olmayacak ve kusurluluğu etkileyen bir hal olması sebebiyle CMK m. 223/3-b bendi gereği hakkında ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilecektir. Tabi burada emrin konusunun suç teşkil etmemesi gerektiğini hatırlatmakta fayda vardır.

Bu durumun bir istisnası bulunmaktadır ki Anayasa'nın 137. maddesinin son fıkrasında bu açıklanmıştır: *“Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu*

⁷⁹ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 228.

⁸⁰ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 578.

⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (AY), *Resmî Gazete* 17863 (Mükerrer) (9 Kasım 1982), Mevzuat No. 2709, m. 137.

⁸² Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 578.

güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.” Burada kanun bazı hallerde memurun araştırma yükümlülüğünü kaldırmaktadır. Bu durumda memur emrin hukuka aykırılığını araştırmaya dahi sorumlu olmayacaktır.

Bazı haller vardır ki memurun araştırma, emrin yazılı olarak yenilenmesini isteme hakkı bulunamayacağı gibi amir de emri yazılı olarak yenileyebilecek pozisyonda değildir. Bu durum genellikle kolluk personelinin görevini ifası sırasında karşımıza çıkar. Örneğin toplumsal bir olay esnasında olaya karışan kişilere uygulanacak zor ve silah kullanma yetkisinde amirin vermiş olduğu emir, bu yetkinin sınırlarını zorlayabilmektedir. Somut olay özelinde değerlendirmek gerekse de amir bu durumda yazılı olarak vermesi gereken emri sözlü olarak verebilecek akabinde emrini yazılı olarak tekrarlayabilecektir. Yine CMK’nın 161. maddesinin 3. fıkrasında da belirtildiği gibi acele hallerde Cumhuriyet savcısının sözlü emri yerine getirilecek akabinde bu emir en kısa zamanda yazıyla yenilenecektir.

Ancak belirtmek gerekir ki Askeri Ceza Kanunun 41. maddesinde de ifade edildiği üzere emrin konusu suç teşkil ediyor ve bu durum emri yerine getiren ast tarafından da malum ise emri veren de yerine getiren de sorumlu olacaktır.⁸³ Nitekim benzer yönde düzenleme PVSK’nın 2. maddesinde b bendinde de yer almakta ve konusu suç teşkil eden emri yerine getirenlerin sorumluluktan kurtulamayacağı ifade edilmektedir.

Konuyla ilgili son olarak belirtmek gerekir ki yazılı olarak tekrarlandığı için emri yerine getiren görevli cezalandırılmaz ise de emrin yerine getirilmesi sırasında bir kusurlu davranışı varsa bundan dolayı sorumlu olması muhtemeldir.⁸⁴

1.1.5.2.3. Amirin Konusu Suç Oluşturan Hukuka Aykırı Emri

Amir pozisyonunda yer alan kişi tarafından verilen emri yerine getiren memurun sorumluluk anlamında çıkış noktasının yer almadığı -hata hükümleri hariç olmak üzere- belki de tek durumun aslında bu başlık olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim ister hukuka uygunluk nedeni olsun ister kusurluluğu kaldıran/ azaltan haller olsun kanunda yer alan

⁸³ Askeri Ceza Kanunu (ACK), *Resmî Gazete* 1520 (15/6/1930), Kanun No. 1632, m.41.

⁸⁴ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 578.

hiçbir düzenleme personelin suç işlemesine cevaz vermeyecek, onu herhangi bir kanuni zırhla korumayacaktır.

Anayasamızın ilgili 137. maddesinin 2. fıkrası bunu açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre “*Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.*”

Burada şunu ifade etmek gerekir ki yine ilgili maddenin 3. fıkrasında ise şöyle bir düzenleme yer almaktadır; “*Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.*” Her ne kadar 2. fıkranın akabinde böyle bir düzenlemenin yer alması istisnanın 2. fıkra için de geçerli olabileceğini akla getirir de bu istisna sadece 1. fıkra da yer alan düzenlemeye yönelik olup belirtmiş olduğumuz gibi burada suç teşkil eden bir konuda kişiye kanuni bir güvence tanınmayacaktır.⁸⁵

Özetle, 3. fıkranın getirdiği istisna, 1. fıkra da aranan emrin yazılı olarak tekrarlanmasına yönelik olup bu hallerde yazılı tekrar istenmeksizin emir derhal uygulanacaktır.⁸⁶

Konusu açıkça suç teşkil eden bir emrin yerine getirilmesi noktasında emri veren ve yerine getiren açısından sorumluluktan kurtulma söz konusu olamayacak, kişi herhangi bir hukuka uygunluk sebebinden yararlanamayacaktır. Yine benzer şekilde kusurluluğu etkileyen hallerin uygulanarak kişinin cezasının azaltılması da mümkün değildir.⁸⁷

Doktrinde farklı görüşler bulunmakla birlikte bazı yazarlar; kendisine emir verilen astın, bu emrin konusunun suç teşkil edip etmediğini fark edemediği ve bu yönüyle emrin yeterli açıklıkta olmadığı durumlarda emri yerine getiren astın kınanamayacağını zira astın suç işleme kastının bulunmadığını savunmaktadırlar.⁸⁸ Bir diğer görüşe göre ise suç

⁸⁵ Olgun Değirmenci, “Türk Ceza Hukukunda Kusurluluğu Kaldıran Neden Olarak Amirin Emrini İfa”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 0/10 (2012): 193-224.

⁸⁶ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 579.

⁸⁷ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 579.

⁸⁸ Selman Dursun, “Türk Ceza Hukukunda Emrin İfasının Hukuki Niteliğinin Alman ve İtalyan Ceza Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18/2 (2014): 203- 252.

niteliğindeki emrin baskı altında yapılması sebebiyle astın zorunluluk halinden yararlanabileceği söylenir.⁸⁹

Bu görüşlerin yanı sıra bir başka görüş ise konusu suç teşkil etse dahi yazıyla yenilenmesi talep edilmiş ve bu haliyle tekrarlanmış bir emir varsa bu durumda emri yerine getiren astın suç işlemediğini ve hukuka uygunluk sebebinden yararlanacağını ifade etmektedir.⁹⁰

Bu konuda Askeri Ceza Kanunu'nun 41. maddesi ise konusu suç teşkil eden emrin yerine getirilmesi noktasında emri verenin sorumlu olacağını, yerine getiren astın ise emrin suç niteliğinde olduğunu bilmesi ve buna rağmen yerine getirmesi halinde sorumlu olacağını ifade eder.

Kanaatimizce suç niteliğindeki emrin yerine getirilmesi noktasında Anayasa'da da belirtildiği üzere kişiye bir hukuki güvence sağlanmaması gerekmektedir. Nitekim aksi kanaat kanun koyucunun buradaki amacı ile örtüşmeyecektir. Emrin suç niteliğinde bir unsur barındırıp barındırmadığından emin olamayan memurun bu emri yerine getirmesi onun araştırma yükümlülüğüne aykırılık teşkil edecektir.

Konusu suç teşkil eden hukuka aykırı emre dair açıklamalarımızın sonunda belirtmekte yarar gördüğümüz bir konu daha var ki bu hata bahsine ilişkindir. Şöyle ki emrin konusunun suç teşkil ettiği konusunda astın hataya düşmesi sebebiyle sorumluluktan kurtulması gündeme gelebilecektir. Nitekim TCK'nın 30. maddesi ilk fıkrasıyla suçun maddi şartlarında hataya, son fıkrasıyla da haksızlık hatasına yer vermektedir: *“Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz. Bu hata dolayısıyla taksirli sorumluluk hali saklıdır...İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmaz.”*⁹¹

Konumuz açısından değerlendirdiğimizde; ilk fıkra göre ast, hukuka uygunluk sebeplerinin olduğu konusunda bir hataya düşmüş olabilir. Ast verilen emrin hukuka uygun olduğu yanlışlığına kapılıp konusu suç teşkil eden bir emri yerine getirirse bu haliyle 1. fıkra kapsamında hatasından yararlanacak ve kasten sorumluluğu söz konusu

⁸⁹ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 579.

⁹⁰ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 579.

⁹¹ TCK, m. 30.

olmayacak ancak eylemin taksirli hali kanunda suç olarak yer alıyorsa bundan dolayı sorumlu olacaktır.

Son fıkraya göre ise astın yine hataya düşmesi söz konusu olabilecektir. Ancak burada farklı bir hata düzenlemesi yer almaktadır. Bu durumda hataya düşen kişi gerçekleştirdiği eylemin haksızlık teşkil ettiği konusunda bir hataya düşmektedir. Yani eylemi gerçekleştirirken bir haksızlığa sebep olacağını bilmeden bu eylemi gerçekleştirmektedir. Tabi burada aranan hatanın, kaçınılmaz nitelikte olması gerekir. Ast yerine getirdiği emrin suç niteliğinde olduğunu hiçbir şekilde fark etmeksizin ve buna imkânı dahi bulunmaksızın emri yerine getirecektir. Tabi ki bu olasılık oldukça düşüktür. Nitekim burada aranan hatanın kaçınılmaz nitelikte olması eylemi gerçekleştiren kişinin yaşadığı sosyal ortam, bilgisi, görgüsü, tecrübesi ve eğitim seviyesi gibi etmenlere bağlıdır.⁹²

Kolluk personelinin bu noktada normal vatandaştan daha dikkatli olması gerektiği, yetiştirme tarzı, eğitim şekli, mesleki bilgi ve becerisi gibi hususlar ele alındığında kolluk personeli için kaçınılmazlık kriterinin sağlanmasını oldukça zorlaştırmaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen somut olayın özelliğine göre böyle bir durumla karşılaşıldığı zaman kolluk bu durumda hatasından yararlanabilecektir.⁹³

1.2. Kolluk Kavramı

1.2.1. Kolluk Tanımı

Her bir ferdin egemenlik anlamında söz hakkı olduğu devletin, kendisini oluşturan bireylere karşı asli vazifesi onların yararını gözetmektir. Özetle, kamu yararı amacıyla hareket edecek devletin kamuya karşı birtakım sorumlulukları bulunmaktadır. Bu noktada kamu güvenliğinin sağlanması da öncelikli görevidir.

Kamu güvenliğinin sağlanması noktasında öncelikli olarak devletin bireylere tanınan temel hak ve hürriyetlere ilişkin yükümlülüklerine riayet etmesi gerekir. Bu açıdan devlet bu hakların ihlali noktasında meydana gelebilecek müdahalelere karşı koruyucu tedbirler de alacaktır. Bu tedbirleri yerine getirmek adına da çeşitli eğitimlere tabi tuttuğu ve bir

⁹² Mahmutoglu, Karadeniz, *Türk Ceza Kanunu Genel*, 480-481.

⁹³ Mahmutoglu, Karadeniz, *Türk Ceza Kanunu Genel*, 480-481.

disiplin içerisinde çalışmalarını sürdürmesi gereken ve “kolluk kuvveti” olarak tabir edeceğimiz bireyler görevlendirilmiştir.

Kelime anlamı olarak “güvenlik güçlerinin oluşturduğu birlik, güvenliği sağlamakla görevli polis veya jandarma”⁹⁴ karşılık bulan yine bir başka tanımda ise “yurt içinde genel düzen ve emniyeti korumakla görevli, jandarma, polis, kır bekçileri, belediye zabıtası gibi devlet kuvveti”⁹⁵ olarak ifade edilen kolluğun vazifeleri ise Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun 1. ve 2. maddelerinde düzenlenmektedir.⁹⁶ Buna göre kolluk; halkın canını, malını ve ırzını korumakla görevli, ihtiyaç sahiplerine yardım eden, kanun ve diğer yasal mevzuat çerçevesinde kendisine verilen görevleri yapan, mevzuata aykırı hareket ederek suç işlemek suretiyle asayişin bozulmasına sebep olabilecek davranışlarda bulunabileceklere karşı önleyici tedbirler alan, suç işlendikten sonra ilgili kanun hükümlerine göre verilen görevleri yapan ve suç işleyenlerin adalete teslim edilmesi noktasında görevli olan, yine aynı şekilde devleti de korumakla görevli olan personel olarak tanımlanabilir.⁹⁷

Doktrinde belirtilen tanımlara ve açıklanan görevlere nazaran benzer şekilde kolluğun ne olduğu ifade etmişlerdir.

Gözübüyük kolluğu, “kamu düzenini korumak ve bozulduğunda eski haline getirmekle görevli olanlar”⁹⁸ şeklinde tanımlamıştır. Yenisey de benzer şekilde “kamu düzenini korumakla görevli ve gerektiğinde zor kullanma yetkisine de haiz olan kanunlarla belirlenmiş sınırlar çerçevesinde görevini yerine getiren organ”⁹⁹ olarak tabir etmiştir. Bayraktar; “kolluğun, toplum düzenini bozucu eylem ve olayları önlemek, suçluları yargı organına iletmekle görevli olduğunu”¹⁰⁰ ifade etmiştir.

⁹⁴ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (E.T. 13.12.2023), <https://sozluk.gov.tr/>

⁹⁵ Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), 305.

⁹⁶ Cihan Koç, Coşkun Özbudak, *Özel Güvenlik Hukuku Gerekeçli-Notlu-Açıklamalı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun*, (Ankara: Kartal Yayınevi, 2005), 4.

⁹⁷ Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSİK), *Resmî Gazete* 2751 (14/7/1934), Kanun No 2559, m. 1 ve 2.

⁹⁸ Şeref Gözübüyük, Feyyaz Gölcüklü, *Yönetim Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1994), 228.

⁹⁹ Feridun Yenisey, *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis*, (İstanbul: Beta Yayınları, 1993), 75.

¹⁰⁰ Köksal Bayraktar, *Kolluğun Silah Kullanma Yetkisinin Yasal Dayanakları*, (İstanbul: Ceza Hukuku Derneği Yayınları, 2005), 27.

Tanımları bu şekilde belirttikten sonra kolluğu daha iyi anlamak için sınıflarına göre ayırım yapmak suretiyle açıklamak konunun anlaşılması açısından yerinde olacaktır. Buna göre suç öncesi ve sonrası faaliyetleri anlamında idari ve adli kolluk şeklinde ayırım yapılırken, iş bölümü anlamında genel ve özel kolluk olarak bir ayırım yapılmaktadır.¹⁰¹

1.2.2. Kolluk Türleri

1.2.2.1. Adli- İdari Kolluk

Kolluk kuvvetlerinin yapmış olduğu faaliyetler kapsamında temelinde en önemli ayırım adli ve idari kolluk ayırımıdır. Suçun meydana gelme sürecine göre şekillenen bu ayırımın temel noktası, suçun oluşmasından önce ve suç oluşuktan sonra yapılan faaliyetler şeklindedir.

İdari kolluk ve adli kolluk ayırım kendisini fiziki anlamda gösterememektedir. Zira ülkemizde kolluk teşkilatı bu şekilde fiziki olarak ayrılmamıştır. Bu ayırım bir görev ayırımıdır. Bir olayla karşılaşan kolluk, suçun işlenmesinin önlenmesi adına idari faaliyetlerde bulunurken tüm bu tedbirlerine rağmen suç işlenmesine mâni olamamış ve suç oluşturan eylemler meydana gelmişse bu noktadan sonra adli süreç başlayacak ve kolluk da bu aşamadan sonra adli faaliyetlerde bulunacaktır.

1.2.2.1.1. İdari Kolluk

Kamu düzeninin tesisi, korunması ve bu düzene yönelik oluşabilecek saldırıların önlenmesi ve gerektiğinde kuvvet kullanılarak bu tehlikenin bertaraf edilmesiyle görevli kolluk, idari kolluktur.¹⁰² Kamu düzeninin bozulmasına neden olacak durumlara karşı bu düzeni korumakla görevli olan idari kolluğun bu kapsamda engelleyici, önleyici, durdurucu tedbirler alma yetkisi bulunmaktadır.¹⁰³ Suç işlenmesini önleyici görevi bulunması sebebiyle de “önleyici kolluk” olarak da adlandırılmaktadır.¹⁰⁴

¹⁰¹ Koç, Özbudak, *Özel Güvenlik Hukuku*, 3.

¹⁰² Cihan Koç, *Kolluğun (Jandarma ve Polisin) Adli Görevleri*, (Ankara: Kartal Yayınevi, 2002), 64.

¹⁰³ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 627-628.

¹⁰⁴ Hakan Ayyıldız, *Ceza Muhakemesinde Adli Kolluk ve Soruşturmadaki Rolü*, (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2022), 33.

İdari kolluk hizmetleri, özel kişiler tarafından yerine getirilemeyecek olup gücünü kamu gücüne dayandırdığı için bu hizmetler ancak idare tarafından yerine getirebilecektir.¹⁰⁵

İdari kolluğun işlemleri tek taraflı, karşı tarafın rızasının aranmadığı işlemler olup aynı zamanda her zaman geri alınabilir nitelikteki işlemlerdir.¹⁰⁶

Kamu düzenini korumak adına resen harekete geçmekle yükümlüdür.¹⁰⁷

İdari makamların emrinde olup adli kolluk olarak görevlendirildiklerinde Cumhuriyet savcısı tarafından verilen vazifeleri de yerine getirmek zorundadır.¹⁰⁸

İdari kolluk önleyici hizmetlerinin yanı sıra bozulan kamu düzeninin tesisi noktasında idari işlemler de tesis edebilir.¹⁰⁹ Bu anlamda düzeni bozanlar hakkında ehliyet el koyma, idari para cezası verme gibi yaptırım yetkileri de bulunmaktadır.¹¹⁰

İdari kolluğun görev kapsamında işlemiş olduğu suçlar hakkında soruşturma işlemlerine başlayabilmek için 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'a göre amirinden izin alınması gerekmektedir.¹¹¹

1.2.2.1.2. Adli Kolluk

Soruşturmanın patronu konumunda olan Cumhuriyet savcısı, soruşturmaya konu işlemleri CMK'da 160. ve devamı maddelerinde yer alan düzenlemelere göre yapmaktadır. Bu kapsamda suç niteliği teşkil eden bir durumla karşılaşan Cumhuriyet savcısı gerekli işlemleri adli kolluk marifetiyle yerine getirebilecektir.

Kolluğun bu şekilde suç işlenmesinden sonra yerine getirmesi gereken görev ve sorumlulukları adli görevleri kapsamında yer almakta ve kolluk, bu aşamadan sonra savcının emri ve talimatlarına göre görevini ifa etmektedir. Bu durum da 161. maddede açıkça belirtilmiştir:

¹⁰⁵ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 628.

¹⁰⁶ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 628.

¹⁰⁷ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 628.

¹⁰⁸ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 628.

¹⁰⁹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 628.

¹¹⁰ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 628.

¹¹¹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 628.

“(1) Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapabilir; yukarıdaki maddede yazılı sonuçlara varmak için bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilir... (2) Adli kolluk görevlileri, elkoydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhâl bildirmek ve bu Cumhuriyet savcısının adliyeyle ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür. (3) Cumhuriyet savcısı, adli kolluk görevlilerine emirleri yazılı; acele hâllerde, sözlü olarak verir...Sözlü emir, en kısa sürede yazılı olarak da bildirilir.”

Yine PYSK’nın Ek 6. maddesinde adli kolluğun görev ve yetkileri detaylı bir şekilde sayılmış olup kolluk soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının talimatları doğrultusunda bu görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.

Soruşturma evresinde savcının yanı sıra sulh ceza hakiminin de görevli olduğunu ve sulh ceza hâkimi tarafından verilen talimatların da adli kolluk tarafından yerine getirilmesinin zorunlu olduğu CMK’nın 163. maddesinde belirtilmiştir.

CMK’nın 164. maddesi ise adli kolluk ve görevlerine ilişkin düzenlemeleri içermekte ve adli kolluk görevlilerinin kimler olduğunu 1. fıkrasında açıklamaktadır:

“(1) Adli kolluk; 4.6.1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu’nun 8, 9 ve 12 nci maddeleri, 10.3.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 7 nci maddesi, 2.7.1993 tarihli ve 485 sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 8 inci maddesi ve 9.7.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4 üncü maddesinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlilerini ifade eder.”

Bu maddenin yanı sıra Yargıtay’ın 2018 yılında vermiş olduğu bir karara göre orman muhafaza memurlarının da kolluk kapsamında olması sebebiyle arama işlemlerini gerçekleştirebileceği bu haliyle adli kolluk hizmetini yerine getirebileceği kabul edilmiştir.¹¹²

¹¹² “...Orman muhafaza memurlarının 6831 sayılı Kanun’un 77. maddesinde Orman Kanunu’nda tanımlanan suçların işlenmesinin önlenmesi veya işlenen suçlarla ilgili olarak başlatılan soruşturmadaki görevleri kapsamında 5237 sayılı CMK’nın 165. maddesinde tanımlanmış olan diğer kolluk görevlisi sıfatını taşımaları ve Kanun’un 88. maddesinde de Orman Kanunu’nda tanımlanan suçlardan dolayı aramanın, Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre yapılacağı ancak Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 119 uncu maddesinin birinci fıkrasına göre, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hallerde ise aramanın, orman şefinin yazılı emri ile yapılacağına düzenlemiş olması karşısında orman memurlarının orman alanlarını koruma ve orman suçlarının önlenmesi ile yetkili ve görevli olmaları nedeniyle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında kolluk

Kanun hükümlerinden de açıkça anlaşılacağı üzere, kolluğun savcının emir ve talimatları doğrultusunda suçun işlenmesinden sonraki süreçle ilgili gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler adli kolluk faaliyeti kapsamında ele alınmakta, bu faaliyetleri gerçekleştiren personel de adli kolluk olarak kabul edilmektedir.

Bu haliyle belirtmek gerekir ki kolluğun adli görevi, suç işlenilmesinden sonraki sürece ilişkin iş ve işlemler olup bu kapsamda savcı ve hâkim tarafından verilen talimatlara göre hareket etmesi beklenilmektedir. Bu aşamada kolluk şikâyet ve ihbarları kayda alması, suç işleyen şüphelinin yakalanması, bilgi alınması, ifade alınması, delillerin toplanması, tanıkların getirilmesi, olay yeri incelemesi, varsa otopsi işlemlerinin yapılması, rapor aldırılması, bilirkşi incelemesi ve keşif için gerekli işlemlerin yapılması, tutuklu/ hükümlünün cezaevi ve infaz işlemlerinin yapılması gibi pek çok işlemin yerine getirilmesi noktasında adli kolluk görevini ifa edecektir.¹¹³

Adli kolluğun görev ve sorumlulukları bu şekilde belirtilmiş olmasına rağmen adli kolluk anlamında ayrı bir kolluk birimi kurulmamıştır. Bu noktada savcının emir ve talimatı doğrultusunda hareket edecek personelin yetersiz kalması durumunda CMK'nın 165. maddesine göre diğer kolluk birimlerinde görevli personel de adli kolluk hizmetlerini yerine getirmekle görevlendirilebilecek ve bu esnada savcının emir ve talimatlarına riayet etmekle yükümlü olacaktır: *“Gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde, diğer kolluk birimleri de adlî kolluk görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu durumda, kolluk görevlileri hakkında, adlî görevleri dolayısıyla bu Kanun hükümleri uygulanır.”*

Adli, siyasi ve idari olmak üzere kolluğu üç grupta ele alan Emniyet Teşkilat Kanunu'nun ilgili 9. maddesinin a ve c bentlerinde adli ve idari polisi şu şekilde tanımlamaktadır: *“İdari polis, içtimai ve umumi intizamı temin etmekle mükellef olan kısımdır... Adli polis; asgari tam teşekküllü polis karakolu bulunan yerlerde, adli işlerle uğraşmak üzere emniyet genel müdürlüğünce kadrodan ayrılan bir kısımdır.”*¹¹⁴ Aynı maddenin son fıkrası ise adli kolluğun yetersiz kalması durumunda diğer kolluk ekiplerinin de

görevlisi sıfatı taşımaları nedeniyle adli ve önleme araması talep edebilecekleri ve arama yapabileceklerinin öngörülmüş...” Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 08.11.2018, E. 2018/4583, K. 2018/11546. <https://karararama.yargitay.gov.tr/ET/22.02.2024>

¹¹³ Koç, *Kolluğun Adli Görevleri*, 72 vd.

¹¹⁴ Emniyet Teşkilat Kanunu (ETK), *Resmî Gazete* 3629 (12 Haziran 1937), Kanun No. 3201, m. 9.

görevlendirilebileceğine işaret etmektedir: *“Tam teşekküllü bir kadrodan daha az kuvvette olan polis teşekküllerinin tamamı veya bir kısmı adli polis olarak ayrılabilir.”*

Ayrıca adli kolluk olarak görevlendirilen personel adli görevi dışındaki iş ve işlemlerinde kendi amirlerinin emir ve talimatları altında olup bu durum hem CMK’nun 164. maddesinin son fıkrasında hem de Emniyet Teşkilat Kanunu’nun 10. maddesinde açıkça belirtilmektedir: *“Adli kolluk, adli görevlerin haricindeki hizmetlerde, üstlerinin emrindedir.”* *“Adli polis, adli tahkikat vazifeleri haricindeki hizmetlerde, mafevklerinin emrindedir.”* Yine ETK’nın 12. maddesi açıkça idari kolluk personelinin adli kolluk vazifesiyle görevlendirilebileceğini açıklamaktadır:

“Adli işlere mütaallik tahkikat; salahiyyetli adli otoritelerin direktifleri altında ve kanunlarına tevfiikan yalnız adli zabıtaya yaptırılır. Polis teşkilatı yapılmıyan yerlerde teşkilat yapılmıyaya kadar adli polis vazifeleri diğer zabıta tarafından yapılır. İdari zabıta adli zabıtaya icabında veya Cumhuriyet Müddeiumumisinin talebi üzerine yardımla mükelleftir.”

Adli kolluğa ilişkin son olarak belirtmemiz gereken bir diğer husus ise adli kolluk görevini ifa ederken eylemi sebebiyle sorumluluğu doğan personelin yargılanması hakkındadır. Nitekim adli kolluğu, idari kolluktan ayıran bir diğer husus da budur. Bu konuda CMK’nun 161. maddesinin 5. fıkrasının amir hükmü açıktır. Maddeden de anlaşılacağı üzere adli kolluk hakkında soruşturma işlemlerine başlayabilmek için 4483 sayılı Kanun’da aranan izin şartı burada aranmamaktadır.

“Kanun tarafından kendilerine verilen veya kanun dairesinde kendilerinden istenen adliye ile ilgili görev veya işlerde kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk âmir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılır.”

Fıkranın devamında da belirtildiği üzere bu durumun istisnası, en üst dereceli kolluk amirlerine ilişkin olup bu durumda izin prosedürünün uygulanması gerekmektedir. *“Vali ve kaymakamlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu*

Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında ise, hâkimlerin görevlerinden dolayı tâbi oldukları yargılama usulü uygulanır.”

1.2.2.2. Genel Kolluk- Özel Kolluk

1.2.2.2.1. Genel Kolluk

Genel kolluk; ülke çapında kamu düzeni, genel sağlık, genel ahlak, kamu güvenliğini korumakla vazifeli kolluk kuvvetidir.¹¹⁵ Polis, jandarma, sahil güvenlik komutanlığı, çarşı ve mahalle bekçileri genel kolluk sınıfında yer almaktadır.¹¹⁶

Bu kolluk gruplarının genel kolluk grubunda sayılmasının elbette ki yasal dayanakları bulunmaktadır. ETK’nın 3. maddesi kolluğu genel ve özel kolluk olarak iki kısma ayırdıktan sonra polis ve jandarmanın genel kolluk sınıfında yer aldığı belirtmiştir: *“Umumi zabıta: Silahlı bir kuvvet olan (polis) ve (jandarma) dır.”*

Yine Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu’nun 3. maddesine göre *“Türkiye Cumhuriyeti Jandarması, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin verdiği görevleri yerine getiren silahlı genel kolluk kuvvetidir.”*¹¹⁷

Polis ve jandarmanın genel kolluk sınıfında yer almasının yanı sıra 2016 yılında Sahil Güvenlik Komutanlığı personeli de genel kolluk sınıfında yerini almıştır. 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu’nun ilgili 2. maddesine göre de *“Bu Kanunda belirtilen görev ve hizmetleri yapmak üzere silahlı bir genel kolluk kuvveti olan Sahil Güvenlik Komutanlığı kurulmuştur.”*¹¹⁸

Bu husus Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği’nin 3. maddesinde de ifade edilmiştir: *“Genel kolluk: Kamu düzeninin korunmasını sağlayan, mevzuatla verilen*

¹¹⁵ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 629.

¹¹⁶ Hüsnü Aldemir, *Uygulayıcılar İçin Ceza Hukuku Genel Hükümler Rehberi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), 314.

¹¹⁷ Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu (JTGYK), *Resmî Gazete* 17985 (12 Mart 1983), Kanun No. 2803, m. 3.

¹¹⁸ Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu (SGKK), *Resmî Gazete* 17753 (13 Temmuz 1982), Kanun No. 2692, m. 2.

görevleri yerine getiren ve silah kullanma yetkisini haiz Bakanlığa bağlı jandarma, sahil güvenlik ve polisi... ifade eder."¹¹⁹

772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 2. maddesi ise çarşı ve mahalle bekçilerinin genel kolluk olan polis ve jandarmaya yardımcı olan genel kolluk unsurları olduğunu, onların emrine bağlı olarak çalıştığını açıkça ifade etmektedir:

*"Çarşı ve mahalle bekçi teşkilatı, en büyük mülkiye amirinin emrinde, genel zabıtaya yardımcı, silahlı bir kuruluştur. Emniyet teşkilatı bulunan yerlerdeki bekçi kuruluşlarının mesleki amiri, polisin ilçedeki en büyük amiridir. Jandarmanın görev alanında bulunan belediye sınırları içindeki bekçi kuruluşlarının mesleki amiri ise ilçe Jandarma birlik komutanıdır."*¹²⁰

1.2.2.2.2. Özel Kolluk

Genel kolluk içerisinde saymış olduğumuz gruplar dışındaki kolluk personeli ise özel kolluk sınıfını oluşturmaktadır. Bu kolluk sınıfı genel kanunlar dışında kendi özel kanuni düzenlemelerine de tabidir. Sınır kolluğu, köy korucuları, kır bekçileri, çiftçi mallarını koruma kolluğu, MİT, özel güvenlik, belediye kolluğu ve av kolluğu başlıca özel kolluk kuvvetleridir.¹²¹

ETK da 3. maddesinde özel kolluğu şu şekilde tanımlar: *"Umumi zabıta haricinde kalan ve mahsus kanunlarına göre teşekkül edip muayyen vazifeleri gören zabıta kuvvetleridir."*

Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin 3. maddesinde ise özel kolluk; *"Devlet ve yetkili diğer kamu tüzel kişilerin, özel kanunlar çerçevesinde kuruluş teşkilatlandırılan, kendi görev alanında güvenliği sağlamak amacı taşıyan ve Jandarma, Sahil Güvenlik ve Polis dışındaki kolluk birimlerini, ifade eder"* şeklinde tanımlanmıştır.

Genel güvenliğin sağlanmasından ve korunmasından genel kolluk sorumlu olmakla birlikte özel kolluğa da birtakım görev ve yetkiler tanınmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki bu yetkiler genel kolluğun yetkisine göre daha sınırlı niteliktedir. Örneğin, toplu organizasyonların yapıldığı yerlerde, adliyelerde, hastanelerde özel güvenlik

¹¹⁹ Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği (JTGY), *Resmî Gazete* 29995 (21 Ocak 2017), Mevzuat No. 21.05.20169741, m. 3.

¹²⁰ Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu (ÇMBK), *Resmî Gazete* 12355 (22 Temmuz 1966), Kanun No. 772, m. 2.

¹²¹ Koç, Özbudak, *Özel Güvenlik Hukuku*, 12 vd.

görevlilerinin çalıştırılması; benzer şekilde İmar Kanunu kapsamında yıkım faaliyetleri sırasında belediye kolluğunun görevlendirilmesi; Köy Kanunu'na göre köy korucusuna köyü koruma görevinin verilmesi özel kolluğun yetki alanına ilişkin görevlerinden olup bunlar daha çok genel kolluğa yardımcı olması amacıyla özel kolluğa verilen görev ve yetkililerdir.¹²²

Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin 23. maddesi de özel kolluğun görevlerini şu şekilde tarif eder: *“Özel kolluk, jandarmanın görevine giren bir olayla karşılaştığında, mevzuatta başka bir hüküm yoksa olaya el koyar, jandarmaya haber verir, yitebilecek delilleri toplar, kaybolmasını önler, olay yerini korur ve olayla ilgili eylemcileri yakalar.”*¹²³

CMK'nın 165. maddesinde belirtildiği gibi Cumhuriyet savcısının talebi halinde, diğer kolluk görevlileri de adli kolluk olarak görev ifa etmekle yükümlü olabilecektir.¹²⁴ Bu durumda görevlendirilen bu personel hakkında da CMK'nın adli kolluğa ilişkin hükümleri uygulanacaktır.

1.2.3. Kolluk Yetkisini Kullanan Diğer Kamu Personeli

Kolluk görevlilerinin her an her yerde bulunması elbette ki mümkün değildir. İşte bu durumlarda bulunulan yerin sorumlu amiri, gerektiği durumda kolluğun vazifelerini yapmak ve yaptırmakla görevlendirilmiştir. Örneğin trenlerde makinistler, gemilerde kaptanlar, uçaklarda pilotlar¹²⁵, okullarda idari yönetim ve öğretmenler bu anlamda kolluğa ulaşamadığı durumlarda kolluk hizmetlerini yerine getireceklerdir.¹²⁶ Yine aynı şekilde köylerde köy muhtarları da Köy Kanunu'nun 36. maddesine göre *“köyün sınırı içinde dirlik ve düzenliği korumak”* ile görevlidir.¹²⁷

¹²² Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 632.

¹²³ JTGY, m. 23.

¹²⁴ CMK, m. 165.

¹²⁵ *“Sorumlu kaptan pilot, hava aracında işlenen suç veya kabahatlerle ilgili delilleri toplamak ve saklamakla yükümlü olduğu gibi; can ve mal güvenliğini tehdit eden veya gecikmesinde zarar doğabilecek durumlarda gerekli tedbirleri almaya; kolluk görevlileri olaya el koyuncaya kadar kişileri gözaltında tutmaya, kişilerin üzerini veya eşyasını aramaya, suçun işlenmesinde kullanılan veya kullanılmasına teşebbüs edilen ya da bulundurulması suç veya kabahat oluşturan eşyayı alıkoymaya, bizzat veya emrindeki diğer mürettebat ile birlikte yetkilidir.”* Türk Sivil Havacılık Kanunu (TSHK), *Resmî Gazete* 18196 (19/10/1983), Kanun No. 2920 m. 102.

¹²⁶ Koç, *Kolluğun Adli Görevleri*, 72 vd.

¹²⁷ Köy Kanunu (KK), *Resmî Gazete* 68 (7 Nisan 1924), Kanun No. 442, m. 36.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖREVİN İFASI KAPSAMINDA ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ

2.1. Zor Kullanma Yetkisi

2.1.1. Genel Olarak

Devletin, toplumun huzur ve güvenliğinin sağlanması ve bunun korunması noktasında görevlendirdiği kolluk personeline sunduğu pek çok yetki ve görev bulunmaktadır. Bu yetki ve görevleri de yasal düzenlemelerle hayata geçirmektedir. Bu noktada kolluğun yetkileri kapsamında sıklıkla başvurduğu bir yetki de zor ve silah kullanma yetkisidir. Bu yetki kolluğa pek çok kolaylık sağlasa da sorumluluk anlamında en çok sorun yaşadığı yetki de yine bu yetkidir. Dolayısıyla kolluğun özellikle bu yetki çerçevesindeki faaliyet alanını, sınırlarını, nerede, nasıl müdahalede bulunabileceğini bilmesi önem arz etmektedir.

Zor ve silah kullanma yetkisine dair pek çok yasal düzenleme bulunmakla birlikte burada öncelikle belirtmemiz gereken husus aslında bu yetkilerin birbirinden ayrı yetkiler olmadığıdır. Silah kullanma yetkisi aslında zor kullanma yetkisinin devamı ve son aşaması olduğundan bu yetkiyi ayrı bir yetki olarak kabul etmek kademelilik ilkesiyle de bağdaşmayacaktır. Zira kanaatimizce ayrı bir yetki olarak kabul edildiği bir an için bile düşünülse dahi bu durumda kolluğun zor kullanma yetkisine başvurması gerekmeksizin her olayda doğrudan silah kullanabileceği gibi bir anlam yüklenmiş olunacaktır. Doğrudan silah kullanmaya ilişkin ileride açıklayacağımız istisnai durumlar bir kenara bırakılacak olursa kolluğun kademelilik ilkesi çerçevesinde öncelikle zor kullanma yetkisine başvurması şarttır. Bunun yeterli olmadığı, alternatif bir çarenin kalmadığı durumlarda ise kolluk, silah kullanma yetkisine başvurabilecektir.

Zor ve silah kullanma yetkisine ilişkin bu bütünlüğü ifade ettikten sonra çalışmamız kapsamında öncelikle zor kullanma yetkisi ve sınırları, sınırın aşılması durumunda nelerin olabileceği açıklanacak ardından sonraki bölümde kuvvet kullanma yetkisinin yaşam hakkına etkisi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ve Anayasa Mahkemesi kararlarıyla ele alınacaktır.

Zor kullanma yetkisini, devlet tarafından öngörülen birtakım sorumlulukları yerine getirmeyen kişilere karşı ya da eşyalar üzerinde güç uygulamak suretiyle kolluk tarafından yerine getirilmesinin sağlanması olarak tanımlayabiliriz.

Tarafımızca kabul edilen ve doktrinde de ağırlıklı olarak kabul edilen görüşe göre zor kullanma yetkisi temelde manevi zorlama ve maddi zorlama olarak ikiye ayrılmaktadır. Yenisey'e göre manevi zorlama, kişiye maddi zor kullanmadan önce kolluk tarafından sözlü emirler verilerek iletişim kurmak suretiyle amaca ulaşma yöntemidir.¹²⁸ Manevi zorlama dediğimiz yöntem aslında kolluğun direnenleri uyarması, onlara sözlü ihtarda bulunmasıdır. Kolluk, bunların yetersiz kaldığı hallerde güç gösterisine başvuracaktır.

Burada güç gösterisinden kasıt kolluğun maddi unsurlarla müdahalede bulunması olarak anlaşılmamalıdır. Kolluk, güç gösterisinde bulunurken personellerinin sayısını artırabilir; maddi güçte kullanacağı biber gazı, cop, kalkan, toma gibi araçları olay yerine getirebilir; ikazlara uyulmadığı takdirde bunlara başvuracağını ihtar edebilir.¹²⁹ Tüm bunlar kolluğun manevi zorlama yöntemi içinde yer almaktadır. Kolluğun meşru müdafaa hali gibi istisnai haller dışında, maddi güce başvurmadan önce manevi güç olarak bu yöntemi uygulaması şarttır.¹³⁰ Dikkat edilmesi gerekir ki; bu araçların caydırıcılık amacıyla olay yerine getirilmesi ve adeta gövde gösterisi, güç gösterisi yapılması fiziki varlık, manevi zorlama kapsamında kalmaktadır. Bu araçların aktif olarak kullanılmasıysa maddi güç kapsamında değerlendirilmektedir.

Manevi zorlamanın yetersiz kaldığı durumlarda kolluk artık maddi zorlama araçlarını devreye sokacaktır. Buna göre artan nispette orantılı bir güç kullanımı söz konusu olacaktır. Aşağıda detaylıca açıklayacağımız PVSK'nın 16. maddesinin ikinci fıkrası da

¹²⁸ Feridun Yenisey, *Kolluk Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınları, 2015), 187.

¹²⁹ Ünal Gençtürk, "AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı Bağlamında Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Yetkisi ve Sınırları" (Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, 2020), 45.

¹³⁰ Gençtürk, "AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...", 45.

maddi zorlamaya ilişkin sıralamayı şöyle ifade etmektedir: “Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir.”

Bu yetkinin kullanılabilmesi için birtakım şartların da vücut bulması gerekmektedir. Yetkinin kanundan kaynaklanması, orantılılığa dikkat edilmesi ve zorunlu hallerde kademeli olarak uygulanması, zor ve silah kullanma yetkisinin şartları olup sırasıyla bu şartlar aşağıda ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

2.1.2. Zor Kullanma Yetkisinin Şartları

2.1.2.1. Kanunilik (Yasallık)

Öncelikle belirtmek gerekir ki; kolluğun bu yetkisi pek çok kanuni düzenlenmeyle ortaya koyulmuş ve yeknesaklık maalesef sağlanmamıştır. Temel kanun olarak kabul edebileceğimiz 2559 sayılı PVSK’nun 2007 değişikliği öncesindeki halinde Ek Madde 6’da düzenlenmiş olan zor kullanma yetkisi 16. maddede yapılan değişiklikle silah kullanma yetkisiyle birleştirilmiştir.¹³¹ Buna göre:

“Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir. Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir.”

Benzer şekilde Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği’nin 4. maddesinde bu yetki şu şekilde düzenlenmektedir:

“Zor kullanma; kanunsuz toplu hareket haline gelen bir toplumsal olayın etkisiz hale getirilmesi veya önlenmesi veya dağıtılması için; toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında meydana gelen cebir ve şiddet veya saldırı veya direnişin derecesine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedenî kuvvet, maddî güç ve silah kullanılması halini... ifade eder”¹³²

¹³¹ Selda Güner, “Kolluğun Zor ve Silah Kullanması”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2011), 28.

¹³² Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği (PÇKY), *Resmî Gazete* 17914 (30 Aralık 1982), Mevzuat No. 9225, m. 4.

Her ne kadar bu düzenlemelerde polisin yetkilerinden bahsedilse de bu hükümler tüm kolluk sınıfları için geçerlidir. Nitekim bu durum PVSK'nın ilgili 25. maddesinde açıkça ortaya koyulmuştur: *“Polis teşkilatı bulunmayan yerlerde il, ilçe ve bucak jandarma komutanları ile jandarma karakol komutanları bu kanunda yazılı vazifeleri yapar ve yetkileri kullanırlar.”*

Kolluğun zor kullanma yetkisini kullanırken kanundaki sınırlara riayet ederek zaruret gösteren hallerde, ölçülülük ilkesine uygun olacak şekilde davranması gerekmektedir. Kolluk, PVSK ve ilgili mevzuat çerçevesinde kendisine tanınan yetki sınırları çerçevesinde hareket kabiliyetine sahiptir. Buna uygun davranan kolluk, kanun hükmünü yerine getirmiş sayılacak ve sorumluluk arz eden bir durumla karşılaştığında TCK'nun ilgili 24. maddesi kapsamında *“kanun hükmünü yerine getirmesi”* hukuka uygunluk sebebinden yararlanacaktır.

2.1.2.1.1. Mevzuatımızda Kolluğa Zor Kullanma Yetkisi Veren Düzenlemeler

PVSK'nın yanı sıra pek çok kanun ve yönetmeliklere adeta serpiştirmiş bu yetkinin tam anlamıyla anlaşılması ve hukuki sınırlarına riayet edilerek kullanılması uygulayıcılar açısından zorluk oluşturmaktadır.

Kolluğa bu yetkisi öğretilmeden önce bu yetkinin kapsamlı bir şekilde ele alınarak yeniden bir mevzuat çalışmasının yapılması ve tek bir mevzuat altında bu yetkinin sınırlarının çizilmesi önem arz etmektedir.

2.1.2.1.1.1. Anayasamızda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Temel hak ve hürriyetlere ilişkin düzenlemeler Anayasamızın 12. ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olup 12. maddede bu hakların herhangi bir ayırım gözetmeksizin herkese tanındığı açıklandıktan sonra devamında 13. maddede ise bu hakların sınırlandırılmasına dair şartlar belirtilmiştir. 14. maddede ise bu hakların kötüye kullanımının korunmayacağı; 15. maddede olağanüstü hallerde müdahalenin neler olacağı ve 16. maddede de yabancıların durumu açıklanmıştır.

Kolluğun kuvvet kullanma yetkisiyle en çok müdahalede bulunduğu hak olan yaşam hakkına dair 17. maddedeki düzenlemeye geçmeden önce 12, 13 ve 15. maddelerden

bahsetmek hakka müdahalenin nasıl olabileceğini anlamak açısından faydalı olacaktır. Şöyle ki; 12. maddeye göre “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.” Maddeden de anlaşılacağı üzere haklar, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin herkese eşit olarak tanınmış ve insanın insan olmasından kaynaklı olan bu hakların devredilemez ve dokunulamaz nitelikte olduğu belirtilmiştir.

13. maddede ise “Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.” denilerek bu haklara ancak anayasal çerçevede ve kanuni bir dayanakla ve ölçülü olmak kaydıyla sınırlama getirilebileceği belirtilmiştir.

15.maddede özetle, olağanüstü durumlarda temel hakların durdurulabileceği belirtilirken savaş hukukuna uygun haller dışında yaşam hakkına müdahale edilemeyeceği ifade edilmektedir.

17. madde, doğrudan yaşama hakkına ilişkin bir düzenleme olup kolluğun zor ve silah kullanma yetkisini kullanması sonucu en çok hak ihlali ile karşılaştığımız ve AİHM önünde sorumlu tutulduğumuz düzenlemedir. Yaşam hakkı ve ihlaline ilişkin kararlar ayrı bir başlıkta ilerleyen bölümde ele alınacağı için burada sadece madde hükmünden bahsetmekle yetineceğiz. Fakat burada şunu da ifade etmek gerekir ki Anayasa’da yer alan bu düzenleme Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 2. maddesinde düzenlenen yaşam hakkıyla benzer yönde bir düzenlemedir.¹³³ Bununla birlikte ihlaller maddenin eksik düzenlenmesinden değil eksik uygulanmasından kaynaklanmaktadır.

17. madde hükmüne göre

“Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. (...) meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün

¹³³ Güner, “Kolluğun Zor ve Silah Kullanması”, 32.

kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.”

Yaşam hakkı, bütün hakların başında gelen en temel haktır. Son fıkrada yer alan istisnalar dışında bu hakka dokunulamayacak ve müdahale edilemeyecektir. Bahsi geçen istisnalar üç başlıkta ele alınmakta ve kanun tarafından kolluğa verilen görevin belirtilen şartlarda yerine getirilmesi halinde eylemin hukuka uygun kabul edileceği görülmektedir. Burada “kanun” lafzını geniş yorumlamak ve anayasa da dahil olmak üzere tüm mevzuatın bu kapsamda sayıldığına dikkat etmek gerekmektedir.

Kolluğun ceza sorumluluğu ile hukuki sorumluluğu da söz konusu olabilecektir. Zira Anayasanın 125. maddesine göre “*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır...İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.*” Bu düzenlemeye göre kolluk, zor ve silah kullanma yetkisini kullanırken gerçekleştirdiği eylemlerinden sorumlu olacak ve bir zarar meydana gelirse rücu sisteminin işletilmesiyle bu zararı gidermekle yükümlü kılınacaktır.¹³⁴

Anayasal düzenlemelere ilişkin son olarak belirteceğimiz husus ise 137. madde olup kanunsuz emri düzenleyen bu madde, yukarıda ceza sorumluluğunu etkileyen haller-amirin emrini ifa kısmında detaylıca açıklanmıştı. Burada kısaca tekrarlamak gerekirse madde hükmüne göre kolluk kendisine verilen kanunsuz emri yerine getirmeyecek, durumu amirine bildirecek, amiri yazılı olarak emri yinelerse kolluk emri yerine getirecektir. Ancak konusu suç olan emri hiçbir şekilde yerine getiremeyecektir. Aksi halde emri verenle birlikte yerine getiren kolluk da bu eylem sebebiyle sorumlu olacaktır.

2.1.2.1.1.2. Türk Ceza Kanunu’nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

TCK’nın 24, 25 ve 27. maddeleri kolluğun zor ve silah kullanma yetkisini kullandığı zaman cezai anlamda sorumluluktan kurtulabilmesi için yararlanacağı temel hükümlerdir. Ayrıca 256. madde ise kolluğun zor ve silah kullanmasında sınırın kasten aşılmasına dair düzenlemeye yer vermektedir.

¹³⁴ Güner, “Kolluğun Zor ve Silah Kullanması”, 34.

24. madde; kolluğun yetkilerini kullanırken kanunlara dayalı hareket etmesi gerektiğini, bu şekilde hareket ettiği zaman da cezai anlamda bir sorumluluğunun olmayacağını belirtmektedir. Yine 2. fıkrasında ise amirin emrini yerine getirirken dikkat etmesi gereken hususlar yer almaktadır. Bununla birlikte verilen emrin hukuka uygun bir emir olması şartıyla kolluk verilen emir çerçevesinde hareket ettiği takdirde yine sorumlu olmayacaktır. Fakat verilen emir haksız ve hukuka aykırı ise kolluk amirini bu noktada uyaracak, verilen emrin yazılı olarak tekrarlaması halinde yerine getirecektir. Konusu suç olan emri ise yerine getirmeyecektir. Aksi durum sadece amirin değil kolluk personelinin de sorumluluğunu doğuracaktır.

25. madde ise meşru savunma müessesesini düzenlemektedir. Bu kapsamda kolluk, şartları mevcutsa 24. madde hükmüne gerek kalmadan doğrudan meşru savunmaya ilişkin bu düzenlemeden de yararlanabilecektir. Bu düzenleme de bir hukuka uygunluk sebebi olup tıpkı 24. maddede yer alan düzenleme neticesinde olduğu gibi bu sebebin bulunduğu olayda beraat hükmü verilmesi gerekmektedir.

27. madde ise hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılmasını açıklamakla birlikte 1. fıkrası tüm hukuka uygunluk sebepleri için geçerli iken 2. fıkrası sadece meşru savunma kapsamında sınırın aşılması haline ilişkindir.¹³⁵

27. maddede yer alan sınırın aşılması düzenlemesi aslında taksirle sınırın aşılmasında ayrıca taksirli eylemle ilgili bir cezai düzenleme varsa onun uygulanacağını belirtirken 256. maddede ise bu sınırın kasten aşılması haline yer verilmekte ve kasten yaralamaya ilişkin hükümlerin uygulanacağını belirterek bir nevi 27. maddeyi tamamlayıcı bir hüküm arz etmektedir. 27. ve 256. maddelere ilişkin detaylı açıklamalar, sınırın aşılması bahsinde ele alınacaktır.

2.1.2.1.1.3. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

CMK’da yakalama, gözaltına alma, zorla getirme, arama, el koyma, kelepçe takma gibi iş ve işlemlerin yerine getirilmesinde kolluğa zor kullanma yetkisi tanınmıştır. Bu

¹³⁵ Güner, “Kolluğun Zor ve Silah Kullanması”, 54.

yetkinin nasıl kullanılacağı ise ilgili yönetmeliklerinde düzenlenmiştir. Kanun’da yer alan hükümleri kısaca inceleyecek olursak bu maddeler şunlardır:

CMK’nın 43. maddesine göre tutuklu işlerde, tanıklar için zorla getirme işlemi uygulanabilecektir. Bu işlem de yine zor kullanma yetkisi kapsamında değerlendirilebilecektir.

44. madde ise usulüne uygun çağrılıp da mazeretsiz gelmeyen tanıklar hakkında zorla getirme işlemi uygulanabileceği belirtilmektedir.

90. maddede ise yakalama işleminde yakalanan kişilere yönelik yapılacak işlemlere yer verilmektedir. Buna göre kolluğun bir suç soruşturmasında ilk vazifesi olan yakalama işleminde, şüphelilerin kaçmasının önlenmesi ve kimlik tespitinin yapılarak Cumhuriyet savcısı ve hâkim talimatı doğrultusunda gözaltı ve diğer işlemlerin yapılabilmesi için kolluğun birtakım tedbirlere başvurusu gerekmektedir. Tutma, kaba üst araması, sorgulama yapmak için kimlik bilgilerinin alınması gerekirse kelepçe takılması gibi işlemler yakalama işleminin birer parçası olup kolluk bu işlemleri yerine getirirken kanuni sınırlar içinde kalacak şekilde zor kullanabilecektir.

Burada önemle belirtmek gerekir ki; TCK’nun 31 ve 33. maddelerine göre 12 yaşını doldurmamış çocuklar ile 15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler hakkında yakalama yetkisi bulunmadığı için bu kişiler hakkında zora da başvurulamayacaktır.¹³⁶

93. maddede hakkında yakalama ya da tutuklama işlemi yapılan kişilerin taşınması sırasında kaçacakları yönünde ya da başkalarına zarar verecekleri yönünde bir tehlikenin varlığı halinde zor kullanma yetkisi kapsamında kelepçe takılabileceği belirtilmektedir. Bu noktada kelepçe işleminin uygulanmasında da ölçülü davranmak gerekecektir. Örneğin ters kelepçe uygulamasının gerekmediği durumlarda uygulanması orantılı olmayacaktır.

Diğer yandan Çocuk Koruma Kanunu’nun 18. maddesi gereği çocuklar hakkında kelepçe takma işlemi uygulanamayacaktır.¹³⁷

¹³⁶ Güner, “Kolluğun Zor ve Silah Kullanması”, 57-58.

¹³⁷ Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), *Resmî Gazete* 25876 (15 Temmuz 2005), Kanun No. 5395, m. 18.

Arama kararının düzenlendiği CMK'nın 119. maddesinde kolluk bu işlem sırasında zor kullanma yetkisi kapsamında gerekli tedbirleri alabilecektir.¹³⁸ Benzer durum 123. maddede yer alan el koyma işlemi, 137. maddede yer alan kararların yerine getirilmesi ve iletişim içeriklerinin yok edilmesi işlemleri için de geçerlidir. Özetle kolluk, koruma tedbirlerinin yerine getirilmesinde zorluk çıkaran şüpheli hakkında verilen emir doğrultusunda ve kanunda belirtilen şekilde zor kullanabilecektir.

146. maddeye göre tıpkı tanıklarda olduğu gibi usulüne uygun çağrıldığı halde gelmeyen şüpheli ve sanık hakkında hatta bilirkişi, mağdur ve şikayetçi hakkında da zorla getirme işlemi yapılabilecektir.

168. maddeye göre bir olay ile karşılaşan kolluğun ilk vazifesi olayın gerçekleştiği yerde genel güvenliği sağlamaya yönelik tedbirler almak ve başka kişilerin de zarar görmesini ya da olaya müdahale ederek olayın aydınlatılmasının engellemesini önlemektir. Bu çerçevede olay yeri trafiğe kapatılabileceği gibi olay yerine ilgisi olmayan kişilerin girişi de yasaklanabilecektir. Olay yeri inceleme ekibi ile olaya ilişkin delillerin toplanması da bu kapsamda değerlendirilebilecektir. Bu tedbirlere aykırı davrananlara yönelik kolluk zor kullanma yetkisine başvurabilecektir.

176. maddede çağrıldığı halde gelmeyen sanık hakkında zorla getirme işlemi yapılacağının çağrı kağıdında yer alması gerektiği belirtilirken 193. maddede ise bu şekilde çağrıldığı halde mazeretsiz gelmeyen sanığın zorla getirilebileceği belirtilmektedir.

Ek Madde 1'e göre adli kolluk olarak görevlendirilen ve bu kapsamda çalışan kolluğun zor ve silah kullanma yetkisi çerçevesinde hakkında yürütülecek soruşturmalarda Cumhuriyet Savcısı doğrudan doğruya şüpheliler hakkında soruşturma işlemlerine başlayabilecek herhangi bir yerden izin almasına gerek kalmayacaktır.

Bu düzenlemenin getirilmesiyle kendi emri altında çalışan kolluk hakkında soruşturma başlatacak Cumhuriyet savcısının, soruşturmaya başlayabilmek adına idari bir makamdan bir nevi onay almasının önüne geçilmiştir.¹³⁹ En üst dereceli kolluk amirlerine ilişkin

¹³⁸ Güner, "Kolluğun Zor ve Silah Kullanması", 58.

¹³⁹ Serkan Meraklı, "Cumhuriyet Savcısının Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisi" (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2011), 32.

prosedürün farklı olmasının sebebi ise kolluk ve Cumhuriyet savcısı arasındaki çalışma ilişkisinin zarar görmemesine yöneliktir.

2.1.2.1.1.4. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Bu Kanun'un özellikle 16. maddesi bu yetkinin nasıl kullanılması gerektiğini tarif etmesi bakımından önemlidir. Kolluk, bu madde hükmüne göre kademeli ve ölçülü bir şekilde zor ve silah kullanma yetkisine başvuracaktır.

Kanun'un 2. maddesi polisin görev ve sorumluluklarına ilişkin hususları kanun tarafından kolluğa yüklenen görevler ve amir tarafından verilen emirler çerçevesinde ikili bir ayrımla açıklamaktadır. Maddeye göre kolluk, kanun tarafından kendisine verilen görevleri ifa etmekle yükümlüdür. Burada kanun geniş yorumlanmakta ve sadece lafzi anlamda kanuni düzenlemeleri değil Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan kararnameleri, yönetmelikleri ve diğer yazılı düzenlemeleri de bu kapsamda ele almaktadır.

Ayrıca amirleri tarafından verilen emirleri de görevi kapsamında yerine getirmekle mükellef olan kolluk, bu emirlerin hukuka aykırı olduğunu görürse durumdan amirini haberdar edecek ve emir yazılı olarak tekrarlanırsa yerine getirecektir. Bu kapsamda sorumluluk amirde kalacaktır. Ancak kolluk, suç teşkil eden emri hiçbir şekilde yerine getiremeyecek aksi halde sorumluluk sadece amirde değil yerine getiren personelde de olacaktır. Bu düzenleme aslında Anayasamızın 137. maddesinde ve TCK'nın 24. maddesinde yer alan düzenlemelerin tekrarı ve tamamlayıcısı niteliğindedir. Yani bu hüküm hiç konulmasa dahi anayasal bir görev olarak kolluk yine bunlara riayet etmek zorundaydı.

Sözlü emirlerin hukuka aykırı olduğunun tespiti halinde amirden yazılı emir tekrarı istenmesi gerektiği kuralının istisnaları da bulunmaktadır. PVSK'da bu istisnalar 2. maddenin devamında 13 başlık halinde tek tek sayılmıştır. Bunlar sınırlı sayıda olmayıp gereken durumlarda bu istisna genişletilebilmektedir. Bu haliyle istisnaların artırılması kuralın bir nevi içeriğini boşaltmakta ve anlamsız kılmaktadır. Sayılan hususlar da incelendiğinde kolluğun hemen hemen her görevine dair sözlü emirlerin yeterli addedildiği görülmektedir. Bu anlamda kanaatimizce bu konuda bir düzenlemenin

yapılarak istisnai halleri acele yerine getirilmesi gereken, durum ve koşulların yazılı emir vermeye müsait olmadığı görevlerle sınırlandırmak kanunilik açısından da daha doğru olacaktır.

Bu düzenleme aslında TCK'nın 24. maddesiyle de koruma altına alınmış bir düzenlemedir. Zira 24. maddenin son fıkrasına göre emrin denetlenmesinin kanunen engellendiği durumlarda, sorumluluk emri verene ait olup emri alan emri yerine getirmekle mükelleftir.

Son olarak tekraren belirtmek gerekir ki; sözlü emir de olsa yazılı emir de olsa suç niteliğindeki emir hiçbir şekilde ifa edilemeyecektir. Kanun'da bu hükmün TCK'nın 24. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenmiş olması düzenlenen yer açısından sıkıntılı olsa da sırf burada yer alıyor diye bir önceki fıkra da belirtilen ve konusu suç teşkil eden emirlere dair de böyle bir korumanın bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Zira kanunların suça cevaz vermesi söz konusu olamaz.

Kolluğun zor kullanma yetkisine başvurabileceği diğer düzenlemelerden bir tanesi de PVSK'nın 4/A maddesindeki durdurma yetkisi içinde yer almaktadır. Buna göre kolluk bu işlem sırasında tehlikeli bir durumla karşılaştığı takdirde tedbir almak amacıyla gerektiğinde zor ve hatta şartlar oluşmuşsa silah da kullanabilecektir.

Kolluğun kuvvet kullanabileceği bir başka yetki ise yakalama bahsinde karşımıza çıkmaktadır. Buna göre kolluk bu Kanun'un 13. maddesine göre yakalanan kişilerin kaçmaması veya başka bir saldırıda bulunmaması için gerekli önemleri almakla gerektiğinde zor kullanmakla yetkili ve yükümlüdür.

Çalışmamızın temel çıkış noktası olan düzenleme ise Kanun'un 16. maddesinde yer almaktadır. Burada sadece zor kullanma yetkisine ilişkin kısmı ele alacak silah kullanma yetkisine dair fıkraları ilerleyen başlıkta inceleyeceğiz.

“Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir.

Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir.

İkinci fıkrada yer alan;

a) Bedenî kuvvet; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde doğrudan doğruya kullandığı bedenî gücü,

b) Maddî güç; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde bedenî kuvvetin dışında kullandığı kelepçe, cop, basınçlı ve/veya boyalı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarını, ifade eder.

Zor kullanmadan önce, ilgililere direnmeye devam etmeleri halinde doğrudan doğruya zor kullanılacağı ihtar yapılır. Ancak, direnmenin mahiyeti ve derecesi göz önünde bulundurularak, ihtar yapılmadan da zor kullanılabilir.”

Zor kullanma yetkisine sahip olan kolluğun bu yetkisinin kaynağı 16. maddedir. Buna göre kolluk bu maddede sayılan birtakım şartların sübuta ermesiyle birlikte zor kullanabilecektir. Belirtmek gerekir ki; kolluk bu yetkisini ancak gerektiği durumlarda kullanabilecektir. Bu yetkisini kullanabilmesi için bu yetkinin karşılık bulacağı bir direniş bulunması temel şarttır. Herhangi bir direnişte bulunmayan birine gereksiz şekilde müdahalede bulunan kolluk, bu durumda hak ihlaline sebebiyet verecektir. Direnişle karşılaşan kolluk, bu direnişe karşı maddede yer alan müdahale yöntemlerini yine belirtilen sıraya göre kullanacaktır. Buna göre öncelikle manevi zorlama araçlarını akabinde bunların yetersiz kalması halinde maddi zorlama araçlarını kullanacaktır.

Bu araçların neler olduğu maddenin devamında açıklanmaktadır. Müdahalede bulunacak olan kolluk personelinin yapması gereken öncelikle direnenlere karşı ihtar da bulunmasıdır. Ancak buna rağmen eylemler son bulmuyor, direniş kırılmıyorsa kolluk sırasıyla bedeni kuvvet ve maddi güç yöntemlerine hatta gerekirse silah kullanma yetkisine başvuracaktır.

Haliyle her zaman bu sıraya uygun hareket etmek de mümkün olmayacaktır. Bu durum maddede de izah edilmiştir. Somut olayın hal ve şartlarına göre kolluk, gerektiği taktirde sıralamaya uymaksızın silah bile kullanabilecektir.

Kolluk, manevi cebrin yetersiz kaldığı durumlarda öncelikle bedeni kuvvete müracaat edecektir. Buna göre bedeni kuvvet, kolluğun herhangi bir araca gerek duymaksızın sadece bedenlen müdahalede bulunmasını ifade eder. Burada orantılılığın sağlanması şarttır. Orantılılık, hal ve şartlara göre değişecektir. Kolluğun kelepçe, cop, basınçlı gaz

gibi unsurlarla müdahale etmesi ise maddi güç olarak kabul edilmekte ve bu unsurların da yine ölçülülük ilkesine uygun kullanılması gerekmektedir.

Özetle kolluğun zor kullanma yetkisi iki başlıkta ele alınmakta, manevi zorlamanın yetersiz kaldığı durumlarda maddi zorlama araçları devreye girmektedir. Maddi zorlama da bedeni kuvvet ve maddi güç olarak ikiye ayrılmakta ve bedeni kuvvetin yetersiz kaldığı durumlarda maddi güç yöntemine başvurulmaktadır.

Maddenin devamında yer alan düzenlemeye göre kolluk, müdahale esnasında kullanacağı araçları kendisi takdir ve tayin edecek; toplumsal olaylarda ise karar verme yetkisi amir pozisyonundaki kişiye ait olacaktır.¹⁴⁰

Devletin amacı kolluk vasıtasıyla toplumsal düzeni korumak ve nizamı sürekli hale getirmektir. Bu sebeple de kolluğa bu yetki verilmiştir. Kolluk, topluma yönelik bir saldırı söz konusu olduğu takdirde zora başvuracak, bu yetki çerçevesinde sorumlu olmayacaktır.

Belirtmek gerekir ki; kolluğun doğrudan kendisine yönelik bir saldırının vukuu bulduğu ya da kolluğun böyle bir saldırıyla doğrudan kendisinin karşılaşacağını muhakkak nitelikte olduğu durumlarda kolluk, zor kullanma yetkisinin sağladığı hukuki korumadan ziyade meşru savunma hukuka uygunluk sebebinden de yararlanabilecektir.¹⁴¹ Kolluğun meşru savunmadan yararlanması için bizzat kendisine yönelik saldırı olması şart değildir. Bir başkasına yönelik saldırıda da kolluk, şartları oluştuğu takdirde üçüncü kişi yararına meşru savunmadan yararlanabilecektir.

Bu hukuki korumalar sayesinde kolluk, olaylara gerektiği gibi müdahalede bulunacak, böylece toplumsal düzen daha kolay sağlanacaktır. Aksi halde kolluk, eyleminin sonucunda sorumlu olacağı düşüncesiyle müdahale etmesi gereken yerde çekingen davranacaktır. Bu durumda da TCK anlamında görevi ihmalden de¹⁴² sorumluluğu

¹⁴⁰ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 598.

¹⁴¹ PVSK, m. 16.

¹⁴² Bu noktada kolluğun TCK'da yer alan diğer suçlardan da sorumlu doğabileceğini belirtmek gerekir. Halkın ırz, can ve malını koruma ve kamunun güvenliğini sağlamakla görevli kolluk personeli kanundan kaynaklanan bu yükümlülüğünü yerine getirmediğinde ihmal suretiyle adam öldürme suçundan sorumlu olabilecektir. Örneğin bir kavga olayına müdahalede bulunması gereken kolluk personeli, taraflardan birinin kendi hasmı olması sebebiyle olaya müdahale etmekten kaçınır ve neticesinde ölüm meydana gelirse bu durumda müdahalede bulunmayan kolluk personeli görevi ihmal suçundan değil ihmal suretiyle kasten adam öldürmeden sorumlu olacaktır. Emre Akbulut, "İhmal Suretiyle Kasten Adam Öldürme Suçu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 66 (2006): 183-224.

doğacaktır. Bu sebeplerle bu hukuki korumalara, açık ve anlaşılır şekilde kolluk eğitiminde yer verilmesi önemlidir.

Kanunun 25. maddesine göre bu düzenlemeler, her ne kadar polisler için bir kanunda yer alıyor olsa da diğer kolluk mensuplarını da ilgilendirmektedir.

Kolluğun adli görev ve yetkilerinin genel hatlarıyla düzenlendiği PYSK'nın Ek 6. maddesinde kolluğun kanunlar tarafından kendisine verilen görevleri yerine getirmekle mükellef olduğu ve bu çerçevede gereken tedbirleri alacağı, buna rağmen karşı çıkanlara ise zor kullanabileceği belirtilmektedir.

“Polis, bu maddede yazılı görevlerinin yanında, Ceza Muhakemesi Kanunu ve diğer mevzuatta yazılı soruşturma işlemlerine ilişkin görevleri de yerine getirir... Edinilen bilgi veya alınan ihbar veya şikâyet üzerine veya kendiliğinden bir suçla karşılaşan polis, olay yerinde kişilerin ve toplumun sağlığına, vücut bütünlüğüne veya malvarlığına zarar gelmemesi ve suçun delillerinin kaybolmaması ya da bozulmaması için derhal gerekli tedbirleri alır... Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan polis, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak bundan meneder.”

2.1.2.1.1.5. Emniyet Teşkilat Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Kanun'un Ek 13. maddesinde polis çevik kuvvet birimlerinin görevleri tek tek sayılmış olup bunların yerine getirilmesi esnasında direnişle karşılaşılması halinde zor kullanma yetkisinin de bulunduğu maddenin h bendinde ifade edilmiştir. Buna göre: *“Polis çevik kuvvet birimleri: ...h) Yukarıdaki bentlerde gösterilen durumlarda meydana gelen kanuna aykırı olayların gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirilmesinde, kullanılmak üzere görevlendirilir.”*

2.1.2.1.1.6. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda da kolluğun zor kullanabileceği durumlardan bahsedilmektedir. Kanun'un 3. maddesinde de ifade edildiği gibi toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenlenmesinde bir yerden izin alma zorunluluğu yoktur: *“Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız*

olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.”¹⁴³ Ancak gerekli tedbirlerin alınabilmesi maksadıyla toplantı/ gösteri yürüyüşü yapılmadan önce mülki amire bildirim zorunluluğu getirilmiştir: “Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.”

Bahsedilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kanuna uygun olarak yapılması, genel güvenliği ve kamu düzenini bozacak bir eylemde bulunulmaması şarttır. 23. maddesinde toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin hangi durumlarda kanuna aykırı olacağı tek tek belirtilmiştir. Bu çerçevede toplantı ve gösteri yürüyüşleri iki halde kanuna aykırı olacaktır. Buna göre söz konusu toplantı veya gösteri yürüyüşü başlarken kanuna uygun başlayıp akabinde kanuna aykırı hale dönüşebildiği gibi en başından beri kanuna aykırı bir şekilde de başlayabilecektir. Kanun 24. maddesiyle her iki duruma da atıf yapmakta ve her iki durumda da kolluğa sınırları ölçüsünde zor kullanma yetkisi tanımaktadır. Madde hükmü aynen şöyledir:

“Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23’üncü maddede belirtilen kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vuku bulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü hâline dönüşürse:

...c) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hâllerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir.

Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır...

Birinci fıkrada düzenlenen durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtara gerek olmaksızın zor kullanılır...

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle

¹⁴³ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu (TGYK), *Resmî Gazete* 18185 (6 Ekim 1983), Kanun No. 2911, m. 3.

beraber mevcut imkanlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır.”

Maddeden de anlaşılacağı üzere kolluğun zor kullanma yetkisinde bir kademelilik esastır. Öncelikle kolluk durumu mahallin en büyük mülki amirine bildirecek ve akabinde verilen emir doğrultusunda ihtarında bulunacaktır. İhtarın yetersiz kalması durumunda ise uygun ve ölçülü olan zor kullanma araçlarına başvuracaktır. Ancak burada aranan kademelilik özellikle ihtarında bulunma şartı her toplumsal olayda uygulanamayabilir. Bu hallerde kolluk ihtarında bulunmaksızın da zor kullanma araçlarına doğrudan -ancak yine gerektiği ölçüde- başvuracak ve kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünün son bulmasını sağlayarak kamu güvenliğini tekrar eski haline getirecektir.

Burada özellikle kolluğun kendisine yönelik bir fiili saldırı olursa ya da kolluğun korumakla yükümlü olduğu yer veya kişilere karşı bir fiili saldırı olursa ihtar şartının aranmadığı kanun hükmüyle açıktır. Görüldüğü üzere kolluk bu şekilde müdahalede bulunduğu bir sorumluluğu doğmayacaktır.

Her ne kadar amirin emrini ifa hükmü birtakım yazarlar tarafından hukuka uygunluk sebebi kabul edilmese de burada aslında kanun tarafından amire bu emri verme yetkisi tanınmıştır. Dolayısıyla kolluk burada amirin emrini yerine getirirken aslında kanunun hükmünü yerine getirmektedir. Bu sebeple kolluğun görevin ifası kapsamında hareket ettiği kabul edilebilecek ve hukuka uygunluk sebebinden yararlanması sağlanmış olacaktır. Bahsedilen emrin, hukuka uygun emir olduğunu unutmamak gerekir.

Diğer yandan maddeye göre fiili saldırıda doğrudan zor kullanma yetkisine başvurulabileceği kolluğun bu durumda diğer hukuka uygunluk sebebi olan meşru müdafaadan da yararlanabileceği görülmektedir.

Bizim için önemli olan nokta ise kolluğun bu gibi toplumsal olaylara müdahalesinde kendisini güvencede hissetmesi gerektiğidir. Nitekim toplumda huzur ve güvenliğin sağlanması adına bu olaylara müdahale eden kolluk kuvvetlerinin bu müdahaleler sebebiyle haksız yere yargılanacağı endişesini taşıyor olması sorgulanması gereken bir durumdur. Elbette ki kolluk ölçülü hareket etmekle kanunda konulan sınırlar çerçevesinde müdahalede bulunmakla mükelleftir.

Kanun'un 25. maddesinde ise suç işleyenlerin yakalanması adına 24. maddeye atıf yapılarak ihtar şartı aranmaksızın zor kullanılabileceği ifade edilmiştir: *“Topluluk içinde suç işleyenleri ve suçluları yakalamak için 24’üncü maddede belirtilen emir ve ihtarların yapılmasına gerek yoktur.”*

27. maddesinde de halkı kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne çağırmak amacıyla yapılan eylemlerin kolluk tarafından men edileceği, bu eylemleri gerçekleştirenlere karşı zor kullanılabileceği ifade edilmektedir.

32. maddenin ilk iki fıkrasında ise zor kullanmaya rağmen dağılmayanların hapis cezasıyla cezalandırılacağı TCK’daki *“görevi yaptırmamak için direnme”* suçuna da atıf yapılarak belirtilmiştir.

“Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçu, toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin işlemesi halinde, bu fıkra hükmüne göre verilecek ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur. İhtara ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde, ayrıca 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 265 inci maddesinde tanımlanan suçtan dolayı da cezaya hükmolunur.”

Maddenin devamında son fıkrasında ise zor kullanmada yetkinin aşılması durumunda direnenlere verilecek cezada indirim yapılabileceğinden bahsedilmektedir. Buna göre zor kullanırken yetki aşılması durumunda direnen kişilerin cezaları indirilebileceği gibi ceza verilmesine yer olmadığına da hükmedilebilecektir.

2.1.2.1.1.7. Olağanüstü Hal Kanunu’nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Kanun’un 21. maddesi olağanüstü hâl döneminde yaşanan toplumsal olaylara müdahale yetkisini düzenlemektedir. Buna göre *“Bölgelerinde bu Kanunun 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince olağanüstü hâl ilan edilen bölge valileri; bölgelerinde çıkabilecek toplumsal olaylarla meydana gelen olayları, emrindeki kuvvetler ve bu iş için tahsis edilen kolluk kuvvetleriyle önlemeye ve bastırmaya çalışırlar.”*

2.1.2.1.1.8. Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu’nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Bu Kanun’un 5. maddesinde Sahil Güvenlik Komutanlığı’na bağlı olarak çalışan güvenlik güçlerinin de diğer kolluk personelleri gibi silah kullanma yetkisi de dahil olmak üzere zor kullanma yetkisine sahip olduğu belirtilmektedir¹⁴⁴: “*Sahil Güvenlik Komutanlığı mensupları kendilerine bu Kanun ile verilen görevlerin yapılmasında; silah kullanma yetkisi dahil kanunların diğer güvenlik kuvvetlerine tanıdığı bütün hak ve yetkilere sahiptirler.*”

2.1.2.1.1.9. Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun’da Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Kanun’un 7. maddesinin son fıkrasında özel güvenlik görevlilerine zor kullanma yetkisi tanınmıştır: “*Özel güvenlik görevlilerinin yetkileri şunlardır: ...Türk Medeni Kanunu’nun 981’inci maddesine, Borçlar Kanunu’nun 52’nci maddesine, Türk Ceza Kanunu’nun 24 ve 25’inci maddelerine göre zor kullanma.*”

2.1.2.1.1.10. Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Kanun’un 80. maddesinde haciz işlemleri sırasında direnen borçlu tarafa yönelik zor kullanılabileceği belirtilmiştir. Burada kolluk haciz memurunun yönlendirmesi sonucu zor kullanma yetkisine başvuracaktır.

“Haciz tatbikinde istendiği takdirde, kilitli ve kapalı mahallerin açılması ve her türlü eşyanın gösterilmesi mecburidir. Gerekirse bu yerler zorla açtırılır, kilit ve her türlü tertipler kırılabilir. Haczolunan malların zorla alınmasında hal ve durumun gerektirdiği her türlü zora başvurulabilir. Borçlunun üzerinde haczi kabil kıymetli mallar bulunduğu ve kendisi bunları rızasıyla teslim etmediği veya üzerinde sakladığı takdirde şahsına karşı da zor kullanılır.”

2.1.2.1.1.11. İcra İflas Kanunu’nda Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Kanun’un 81. maddesinde tıpkı 6183 sayılı kanunda yer alan düzenlemeye benzer bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre “*Zor kullanma hususunda bütün zabıta memurları*

¹⁴⁴ Güner, “Kolluğun Zor ve Silah”, 81.

icra memurunun yazılı müracaatı üzerine kendisine muavenet ve emirlerini ifa etmekle mükelleftirler. Köylerde haczi yapan memurun emirlerini muhtarlar da ifaya mecburdurlar."¹⁴⁵ Buna göre kolluk gereken hallerde haciz memurunun yönlendirmesiyle zor kullanma yetkisini kullanacaktır. Burada dikkat edilirse köy yerlerinde muhtarlara da aynı sorumluluk yüklenilerek muhtarın da kolluk yetkisine haiz olduğu Köy Kanunu dışında ayrıca belirtilmiştir.

Kanuni düzenlemeleri bu şekilde belirttikten sonra yönetmeliklerde yer alan zor ve silah kullanmaya dair düzenlemeleri de açıklamakta yarar vardır. Zira daha önce de ifade ettiğimiz gibi kanun hükmünün yerine getirilmesinden maksat lafzi anlamda sadece kanunları değil tüm yasal mevzuatın bu kapsamda olduğunun anlaşılmasıdır. Bu sayede kolluk personeli zor ve silah kullanma yetkisine başvurduğu zaman hangi düzenlemelerle korunacağını ve hukuka uygunluk sebebinden hangi şartlarda yararlanabileceğini idrak edebilecektir.

2.1.2.1.1.12. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinde Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Yönetmeliğin 28. maddesinde üst ve eşya aramalarına ilişkin düzenleme yer almakla birlikte arama işleminin gerçekleştirilmesine direniş gösteren kişilere karşı orantılı olmak kaydıyla zor kullanılabilirliği belirtilmiştir: *"Kişi direndiği takdirde üst ve eşya araması orantılı güç kullanılarak gerçekleştirilir."*¹⁴⁶ 30. maddesinde benzer bir düzenleme yer almakla birlikte buna göre konut ve diğer kapalı yerlerin aranması esnasında da direnenlere karşı zor kullanılabilirliği belirtilmektedir:

"Aramayla görevlendirilenler, aramaya karşı çıkılması hâlinde, durumun haklı kıldığı ölçüde güç kullanarak direnci ortadan kaldırabilirler. Bilgilendirme yapıldıktan sonra, kapı açılmadığı takdirde güç kullanılacağı ihtar edilir ve buna rağmen kapı açılmazsa zorla eve girilir ve arama gerçekleştirilir. Güç, kademeli bir şekilde artarak kullanılabilir."

¹⁴⁵ İcra ve İflas Kanunu (İİK), *Resmî Gazete* 2128 (19 Haziran 1932), Kanun No. 2004, m. 81.

¹⁴⁶ Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği (AÖAY), *Resmî Gazete* 25832 (1 Haziran 2005), Mevzuat No. 8203, m. 28.

2.1.2.1.1.13. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yönetmeliğinde Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Söz konusu Yönetmelik de yukarıda detaylıca izah ettiğimiz Kanun'un uygulanmasına ilişkin olup, Kanun'da belirtilen hususların uygulamasının nasıl yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Yönetmeliğin 10. maddesinin son fıkrası da kanuna aykırı olarak yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde kolluğun zor kullanma yetkisinin bulunduğu ve hatta fiili saldırı halinin mevcut olduğu durumlarda ihtar gerek olmaksızın doğrudan zor kullanılabileceği açıklanmaktadır. Bu husus benzer şekilde ilgili Kanun'un 24. maddesinde de düzenlenmişti. *"...Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. Güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtar gerek olmaksızın zor kullanılır."*¹⁴⁷

16. maddede ise kolluk kuvvetlerinin görev ve yetkileri sayılırken toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında direnenlere karşı zor kullanma yetkisinin bulunduğu ifade edilmiştir.

2.1.2.1.1.14. Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinde Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Bahse konu Yönetmeliğin 4. maddesinde zor kullanmanın tanımı yapılmaktadır. Bu haliyle zor kullanmayı tanımlayan nadir düzenlemelerden biridir. Maddeye göre:

"Zor kullanma; kanunsuz toplu hareket haline gelen bir toplumsal olayın etkisiz hale getirilmesi veya önlenmesi veya dağıtılması için; toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında meydana gelen cebir ve şiddet veya saldırı veya direnişin derecesine ve gereğine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılması halini ifade eder."

Söz konusu fıkranın devamında ise silah ve araçların tanımı yapılmakla birlikte zor kullanma yetkisi kapsamında maddi güç unsurları içerisinde ele aldığımız araçlar da burada tanımlanmaktadır:

¹⁴⁷ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik (TGYKUDY), *Resmî Gazete* 18836 (8 Ağustos 1985), Mevzuat No. 14500, m. 24.

“Silah ve araç; cop, (normal veya elektrikli), sis ve gaz bombaları, tabanca, makinalı tabanca ve tüfek, gaz ve bomba tüfeği, dürbünlü tüfek ve benzeri vurucu, önleyici etkisiz hale getirici savunmaya elverişli aletleri, gaz, boyalı veya boyasız tazyikli su püskürten veya personeli ve malzemelerini taşıyan zırhlı veya zırhsız araçlar ile helikopterleri veya uçakları, ifade eder.”

Yönetmeliğin 19. maddesinde ise kolluğun görevleri sayıldıktan sonra bu görevlerin ifası sırasında gerektiği hallerde zor kullanılabileceği ifade edilmektedir: *“Polis çevik kuvvet birimlerinin görevleri şunlardır: ...h. Yukarıdaki bentlerde gösterilen durumlarda meydana gelen kanuna aykırı olayları gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirmek.”*

25. maddede ise kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde zor kullanma yetkisinin nasıl kullanılacağı detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Buna göre öncelikle ihtar şartının usulüne uygun bir şekilde yerine getirilmesi ve akabinde orantılı ve kademeli olarak zor kullanma araçlarına başvurulmasına gerekmektedir. Durum ve koşullar bu sıralamaya riayet etmeye elvermiyorsa ihtar şartı aranmaksızın da zor kullanma araçlarına başvurulabilecektir. Bu durum genellikle fiili saldırı halinde gündeme gelmektedir.

“...b. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri nedeniyle toplumsal olaylara müdahale gerektiğinde;

(1) Mahallin mükiye amiri veya görevlendirileceği en büyük zabıta amiri veya zabıta amirlerinden biri ses yükseltici veya yayıcı cihazlar aracılığı ile önce kendisini topluluğa tanıtır, sonra “kanuna uyarak dağılmaları ve dağılmamaları halinde zor kullanılacağı” ihtarını yapar... Güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı ve mukavemet bulunduğu taktirde veya güvenlik kuvvetleri tarafından korunan yerlere fiili saldırı halinde ihtar gerektir.

(2) Yapılan ihtar rağmen topluluğun dağılmaması halinde yeteri kadar zor kullanılarak öncelikle, topluluğun bulunduğu yerde kalmaları temin edilir ve olayın herhangi bir şekilde gelişmesine ve tahripkâr bir nitelik almasına mâni olunur...

(4) Alınan tedbirlere ve uygun ölçülere yapılan zor kullanmaya rağmen topluluğun birleşmesine ve büyük gruplar haline gelmesine mâni olunamadığı taktirde zor kullanmanın derecesi yükseltilerek topluluk dağıtılır.”

Maddenin c bendinde ise zor kullanma yetkisine ilişkin kararı verme yetkisinin yetkili amirde olduğu belirtilmektedir. Toplumsal olaylara müdahalede amirin vereceği bu emrin hukuka uygun olması şarttır. Hukuka uygun emri yerine getiren kolluk bu haliyle görevin ifası kapsamında hukuka uygunluk sebebinden yararlanacaktır.

Ancak bu tarz toplumsal olaylarda emir hukuka aykırı dahi olsa konusu suç teşkil etmediği sürece kolluk hal ve şartların imkân vermediği bir durum olduğu için emrin yazılı olarak yenilenmesini isteyemeyecek, bu durumda emri yerine getirmek zorunda kalacaktır. Bu durumda dahi emri yerine getiren kolluğun bir sorumluluğu bulunmayacaktır. Ancak bu haliyle emri yerine getiren hakkında beraat kararı verilemeyecek, ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilecektir. Zira sonuç itibarıyla ortada suç teşkil etmese bile hukuka aykırı bir emir vardır ve hukuk düzeni haksızlığı korumayacaktır. Bu haliyle amirin hukuka aykırı emir vermesi ve kolluğun bunu kanunda belirtildiği üzere denetleme yetkisinin o an için olmaması sebebiyle bu durumda emri veren amirin sorumluluğu söz konusu olacaktır. Belirtmek gerekir ki konusu suç teşkil eden emir hiçbir hukuki korumadan yararlanamayacak emri veren amir de yerine getiren kolluk personeli de sorumlu olacaktır.

Maddenin devamında ise zor kullanılırken dikkat edilecek hususlar belirtilmekle birlikte aslında burada kolluğun görevin ifası sebebiyle hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilmesi amaçlanmıştır. Kolluk belirtilen kriterlere riayet ederek müdahalede bulunursa görevini ifa etmiş sayılacağı için sorumluluğu doğmayacaktır.

Yönetmeliğin 27. maddesinde ise yakalama işlemleri sırasında zor kullanma yetkisinin mevcut olduğundan ve orantılı bir müdahalede bulunulması gerektiğinden bahsedilmektedir: *“Tespit edilen zanlıların yakalanmasında, gereği ölçüsünde zor kullanılır...Zor kullanmanın derecesi belirtilmeli.”*

2.1.2.2. Orantılılık (Ölçülülük)

Kolluğun amacı toplumun huzur ve güvenliğini korumak ve düzeni bozanları adalete teslim etmektir. Bu doğrultuda görevin ifası sırasında herhangi bir direnişle karşılaşan kolluk, bu direnişi kırmak için yasal yetkisi kapsamında her türlü zor kullanmaya yetkilidir. Ancak bu yetkinin kolluğa tanınmasında amaç direnenlerin kolluk vasıtasıyla cezalandırılması değildir. Bu sebeple kolluğun müdahalesinin direnişle orantılı olması şarttır.

Orantılılık, kolluğun zor kullanırken karşı tarafı etkisiz kılacak ölçüde kuvvet kullanmasıdır.¹⁴⁸ Kolluk, direnmeye karşı ölçülü davranmalı, manevi zorlamanın yeterli olduğu noktada bedeni kuvvet, maddi zorlama, silah kullanma yöntemlerine başvurmamalıdır. Aksi halde zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması söz konusu olabilecektir.

Kişilerin insan olmasından kaynaklı hakları bulunmakla birlikte bu haklar kanunlar ve diğer yasal düzenlemelerle koruma altına alınmaktadır. Bunların başında da yaşam hakkı gelmekle birlikte yaşam hakkına ilişkin açıklamalar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin zor kullanma yetkisine ilişkin vermiş olduğu kararlar başlığında ele alınacaktır. Burada önem arz eden nokta ise kolluğun bu haklara müdahale yetkisinin de kanun ve diğer yasal düzenlemelerle güvence altına alınmasıdır. Kolluk bu yetkisini kullanırken kanunun çizdiği sınırlar çerçevesinde hareket etmekle mükellef olup bu sınırlara riayet edilmemesi orantılılık ilkesinin ihlalini oluşturacaktır.

Bu ilkeye ilişkin bir düzenleme de Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 11. maddesinde yer almaktadır. Buna göre:

*“Gözaltına alınan kişi saldırgan bir tutum sergilemeye başladığı veya kendisine zarar vermeye kalkıştığı takdirde önce sözle kontrol altına alınmaya çalışılır. Bu mümkün olmadığı takdirde, hareketini giderecek derecede kuvvet kullanılabilir. Ancak zarurî olmadıkça gerek kendisinin gerek başkasının hayatı, vücut bütünlüğü veya sağlığı tehlikeye girmedikçe kuvvet kullanılmaz.”*¹⁴⁹

Ölçülülük ilkesi olarak da kabul edilen bu ilkenin elverişlilik, orantılılık ve gereklilik olmak üzere üç şartı bulunmaktadır.¹⁵⁰ Buna göre kolluk zor kullanma yetkisini kullanırken elverişli araçlarla olaya müdahale etmeli, bu araçları direnişle denk düşecek şekilde seçmeli, seçtiği araçları gerektiği kadar, zorunluluk arz ettiği hallerde kullanmalıdır.¹⁵¹

Yargıtay da emsal kararlarında orantılılık ilkesinin önemini vurgulamaktadır. Örneğin bir kararında kolluktan kaçan maktulün alkollü olduğu ancak kamu düzenini ağır şekilde

¹⁴⁸ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel*, 325.

¹⁴⁹ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği, (YGAİY), *Resmî Gazete* 25832 (1 Haziran 2005), Mevzuat No. 8197, m. 11.

¹⁵⁰ Anayasa Mahkemesi (AYM), 10.06.2021, Başvuru No: 2017/31079, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/31079.E.T.24.11.2023>.

¹⁵¹ AYM, 2017/31079.

bozan bir eyleminin olmadığı, polis tarafından yapılan ihtar atışından korunmak için kaçtığı, kaçan maktule yönelik ateş ederek ölümüne sebep olan kolluğun eyleminin bu haliyle orantılı olmadığına hükmetmiştir.¹⁵²

Yine bir başka kararında tek atışla kaçan maktulü yaralayarak yakalaması mümkün olan sanığın iki atış yaparak ölüme sebebiyet vermesini, kasten hareket edilmemiş olsa da taksirle ölüme sebep olunması sebebiyle orantısız müdahale sonucu sınırın aşıldığını karara bağlamıştır.¹⁵³

Yargıtay, bir başka olayda, mağduru gasp eden maktulü yakalamak amacıyla peşinden koşan sanığın uyarı ikazlarında bulunduğunu, akabinde uyarı atışları ve öldürücü olmayan bölgeye 1 el atış yaptığını, kovalama esnasında yere düştüğünü, bu sebeple silahının ateş alarak maktulün ölümüne sebebiyet verdiğini, bu haliyle silah kullanma yetkisinde aşırılığa kaçıldığını, kasten olmasa da taksirle ölüme neden olunduğunu karara bağlamıştır.¹⁵⁴

Sonuç olarak, kolluk zor kullanma yetkisini kullanırken, başvuracağı araçlar ve uygulayacağı yöntem ile ihlal edeceği hak arasında bir denge kurmalı ve ölçülü davranmalıdır. Bu denge kanunun belirlediği şartlar çerçevesinde somut olaya göre kolluk tarafından belirlenecektir. Bu yüzden her olayda aynı şekilde müdahale edilmesi haliyle beklenebilir bir durum değildir. Orantılı bir müdahalede bulunulmadığı takdirde ise hak ihlali olacak ve bu noktada devletin sorumluluğu doğacaktır. Ne yazık ki AİHM önünde bu sebeple hak ihlali yaşandığı gerekçesiyle Türkiye aleyhine pek çok karar verilmiştir.

¹⁵² Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 21.03.2008, E. 2007/1000, K. 2008/2218. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 24.11.2023

¹⁵³ Yargıtay 1. Ceza Dairesi 06.04.2021, E. 2020/ 1279, K. 2021/6088. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 24.11.2023

¹⁵⁴ Yargıtay 1. Ceza Dairesi 10.12.2015, E. 2015/5248, K. 2015/6085, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 24.11.2023

2.1.2.3. Zorunluluk

Zor ve silah kullanma yetkisine dair bir diğer şart ise kuvvet kullanmaya ancak zorunluluk arz eden durumlarda başvurulması gerektiğidir. Bu şart “*kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlar*” denilerek Anayasa’nın 17. maddesinde de yer almaktadır.

Kolluk bu yetkisini kullanırken kişilerin haklarına müdahale etmektedir. Bu doğrultuda en çok da yaşam hakkına müdahalede bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi buna dair bir kararında: “*Bu maddeyle güvence altına alınan yaşama hakkını korumak için devlet her türlü önlemi almak yükümlülüğündedir. Yasa ile ancak zorunlu durumlarda silah kullanma yetkisi verilebilir.*”¹⁵⁵ diyerek zorunluluk kriterini vurgulamıştır. Bu konuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de sert bir tutum sergilemektedir. AYM ve AİHM’in bu yöndeki kararları ilerleyen bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

2.1.2.4. Müdahale yöntemleri

Kolluk, gerektiğinde zor kullanma yetkisini kullanmaktan çekinmeyecek görevi kapsamında bu yetkisini ifa edecektir. Bu yetki ifade ettiğimiz gibi belirli bir sırada - istisnai haller ayırık olmak üzere- kullanılacaktır. Bu noktada doktrinde “*taşan kaplar modeli*”¹⁵⁶ olarak ifade edilen bir model bu sıraya uygun müdahale tekniklerini bize açıklamaktadır. Bu modelde, direnen taraflar su; kolluğun zor kullanması ise suyun dolduğu kovalar ile simgelenmekte, kovaların delinmesi ise sınırın aşılması olarak kabul edilmektedir.¹⁵⁷

Direnış ilk başladığında kolluk bunu önlemek için “*resmi varlık ya da taktik iletişim*”¹⁵⁸ olarak ifade edilen yöntemi uygular. Böylece direnişı güç gösterisiyle ya da sözlü ikazlarla sona erdirmiş olur. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi burada güç gösterisinden kasıt kolluğun maddi unsurlarla müdahalede bulunması olarak anlaşılmamalıdır. Kolluk, güç gösterisinde bulunurken personellerinin sayısını artırabilir; maddi güçte kullanacağı

¹⁵⁵ Anayasa Mahkemesi (AYM), 06.01.1999, E. 1996/68, K. 1999/1, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/> E.T. 24.11.2023.

¹⁵⁶ Mustafa Gedikli, *Savunma Taktikleri Orantılı Güç Kullanma Uygulamaları* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2010), 77 vd.

¹⁵⁷ Gedikli, *Savunma Taktikleri*, 77 vd.

¹⁵⁸ Gedikli, *Savunma Taktikleri*, 84.

biber gazı, cop, kalkan, toma gibi araçları olay yerine getirebilir; ikazlara uyulmadığı takdirde bunlara başvuracağını ihtar edebilir.¹⁵⁹

Dikkat edilmesi gerekir ki; bu araçların caydırıcılık amacıyla olay yerine getirilmesi ve adeta gövde gösterisi, güç gösterisi yapılması fiziki varlık, manevi zorlama kapsamında kalmaktadır. Bu araçların kullanılması ise sonraki aşamalar olan maddi güç/ silah kullanma kapsamında yer almaktadır.

Bu yöntemin yetersiz kalması durumunda modele göre ikinci kovaya geçilir. Burada ise artık “*barışçıl bedeni kuvvet ya da barışçıl maddi güç*”¹⁶⁰ devreye girer. Direnen şahıslara yönelik cop çekme, copla itme, kalkan kullanma, basınçlı suyu şüpheliye gelmeyecek şekilde boşluğa sıkma gibi bedeni zarar oluşturmayacak müdahaleler bu kapsamda ele alınmaktadır.¹⁶¹

İkinci kovanın dolması yani bu yöntemin de yetersiz kalması durumunda ise artık “*etkin bedeni kuvvet/ maddi güç*”¹⁶² söz konusu olacaktır. Buna göre kolluk artık basınçlı su, biber gazı, havaya ateş gibi daha ağır sonuçlar doğurabilecek araçları şüphelileri hedef alarak uygulayacaktır. Burada nispeten basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek düzeyde müdahale edilmektedir.¹⁶³

Son olarak bu yöntem de yetersiz kalır ve bu kova da dolarsa kolluk artık kuvvet kullanma yoğunluğunu iyice artırarak şüphelileri etkisiz kılmaya yönelik son çare niteliğinde olan ve daha ağır yaralanmalara sebep olacak ağırlıkta müdahalede bulunacaktır.¹⁶⁴ Bu yetkide, yaralama amacıyla ateş etme durumu söz konusu olup ölümcül güç kullanmaya kadar giden bir süreç yer almaktadır.¹⁶⁵

Burada belirtmek gerekir ki Yargıtay’ın kimi kararlarında biber gazı, silah olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁶ Bu anlamda diğer maddi güç araçlarının yetersiz kaldığı noktada bu araca

¹⁵⁹ Gençtürk, “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...” 45.

¹⁶⁰ Gedikli, *Savunma Taktikleri*, 86.

¹⁶¹ Gedikli, *Savunma Taktikleri*, 91.

¹⁶² Gedikli, *Savunma Taktikleri*, 86.

¹⁶³ Gedikli, *Savunma Taktikleri*, 86.

¹⁶⁴ Gedikli, *Savunma Taktikleri*, 94.

¹⁶⁵ Gedikli, *Savunma Taktikleri*, 94.

¹⁶⁶ Yargıtay 3. Ceza Dairesi 20.02.2013, E. 2011/38244, K. 2013/6627.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 22.02.2024.

başvurmak yerinde olacaktır. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 2008 yılında yayınlanan genelge ile biber gazının kullanım şartları detaylı şekilde tespit edilmiş olup, kolluk bu şartlara uygun kullanmadığı takdirde sorumlu olabilecektir. Buna göre biber gazının amirin emri doğrultusunda, bu konuda eğitim almış personel tarafından, çevresel faktörler de dikkate alınarak, orantılı bir şekilde, genelgede aranan mesafe ve aç şartlarına uygun olarak kullanılması gerekmektedir.

Bu konuda AİHM'in *Abdullah Yaşa v. Türkiye* kararı önem arz etmektedir. Karara göre özetle, göz yaşartıcı nitelikteki gazların 45 dereceden daha dik açıyla atılması ölümcül niteliktedir. Bu gazların yukarıya doğru, bireylerin yaralanması ya da ölmesini önleyecek şekilde ve mesafe şartlarına da uyularak atılması gerekir. Aksi durumda hak ihlali söz konusu olacaktır.¹⁶⁷

2.1.2.5. Zor Kullanma Yetkisinde Sınırın Aşılması

Kolluğa tanınan kuvvet kullanma yetkisinin kanunda belirtildiği haliyle birtakım sınırları vardır. Kolluğun görevin ifası kapsamında hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilmesi için bu sınırlara dikkat etmesi şarttır. Bu sınırlar aslında yukarıda detaylıca izah ettiğimiz yasallık, orantılılık ve zorunluluk unsurlarından oluşmaktadır.

Öncelikle kolluk bu yetkisini yasal bir hükme dayandırmak ve bu hükme göre müdahalede bulunmak zorundadır. Şüphelilerin yakalanması, gözaltına alınması, tutuklanması, kişi ve eşya hakkında arama işlemlerinin gerçekleştirilmesi, el koyma işlemi gibi işlemlerde TCK, CMK ve ilgili yönetmelikler çerçevesinde kolluğun soruşturma işlemlerini yerine getirirken zor kullanması gündeme gelecektir. Örneğin yakalama işlemine direnen bir kişiye kelepçe takılması bu yetki içerisinde yer alırken bu işleme herhangi bir direniş göstermeyen kişi hakkında kelepçe takılmasını yasa korumayacaktır.¹⁶⁸ Her somut olay nazarında kolluk bu durumu değerlendirecek ve yasaya uygun hareket edecektir.

Diğer yandan bu yetkinin orantılı şekilde kullanılması şarttır. Kolluğun amacı kişiye ceza vermek değildir. Yargılama faaliyeti çerçevesinde kişinin hak ettiği cezaya ulaşabilmesi

¹⁶⁷ AİHM, *Abdullah Yaşa v. Türkiye*, 16.07.2013, Başvuru No: 44827/08.

¹⁶⁸ Hüsnü Aldemir, *Uygulayıcılar İçin Ceza Hukuku Genel Hükümler Rehberi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), 315.

için kolluk sadece araç pozisyonunda olup yetkisini de buna göre kullanmalıdır. Yukarıda vermiş olduğumuz örnekte de görüldüğü gibi kolluğun gerekmediği hallerde kelepçe takması, manevi zorlama işleminin yeterli olduğu durumlarda maddi zorlama araçlarına başvurusu orantılılık ilkesine aykırılık oluşturacak ve kolluk yetkisinin sınırlarını aşmış olacaktır.

Yine belirtmek gerekir ki; bu yetki ancak zorunluluk arz ettiği durumlarda kullanılabilir. Kamu düzenini korumakla yükümlü kolluk bu görevini ifa ederken olayı sona erdirmek amacıyla hareket edecek, bu olay karşısında başka türlü savuşturma imkanının olmadığı durumlarda yetkisini kullanacaktır.

Sınırlarını bu şekilde ifade ettiğimiz zor kullanma yetkisinde bu sınırlara riayet edilmediği takdirde TCK'nın 27. ve 256. maddeleri gündeme gelecektir. Kolluk TCK'nın 24. maddesinde yer alan görevin ifası ve 25. maddesinde yer alan meşru savunma hukuka uygunluk sebeplerinden faydalanırken eylemi bu sınırı aştığı takdirde sorumluluğu doğabilecektir. 27. madde ise bu sorumluluğa bir çerçeve çizmektedir. Buna göre sınırın taksirle aşılması veya fiilin taksirli halinin de suç olarak belirtilmiş olduğu hallerde 27. madde uygulanacaktır.¹⁶⁹

“(1) Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı cezanın altında birinden üçte birine kadarı indirilerek hükmolunur.

(2) Meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise faile ceza verilmez.”

Maddede yer alan bu düzenleme aslında hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılmasına yönelik olup, zorunluluk durumunda ya da amirin hukuka aykırı emrinin yerine getirilmesi halinde kişinin bu madde kapsamında sınırı aştığından bahisle cezasında indirim yapılması ya da ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi mümkün olmayacaktır.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 588 vd.

¹⁷⁰ Sibel Güzeldağ, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Ceza Hukuku Açısından Yaşam Hakkı İhlalleri” (Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2020), 103.

1. fıkra göre kolluk yetkisini kullanırken dikkatsiz davranması sonucu taksirle hareket ederse meydana gelen netice kanunda taksirle işlenebilecek bir suç olarak düzenlenmiş ise kolluk ancak bu durumda cezalandırılabilir. Örneğin, gözaltına alma işlemini yerine getiren kolluk yanlış kişi hakkında gözaltı işlemi yapar, dikkatsiz davranırsa bu durumda hürriyeti tahdit suçunun ceza kanununda taksirli hali düzenlenmediği için sorumlu olmayacaktır.¹⁷¹ Elbette burada kollukta beklenen özen herkesten beklenenden daha fazla olup ayrıca bu durum kolluğun idari anlamda soruşturma ile karşılaşmasına engel değildir.

Kasten sorumluluğun söz konusu olduğu durumlarda da 27. madde uygulanamayacaktır. Zira bu madde sadece taksirli sorumluluğu düzenlemektedir. Yargıtay 12. Ceza Dairesi de bir kararında 27. maddenin uygulanabilmesi için sınırın kast olmadan aşılması gerektiğini belirtmektedir. Kararda özetle kaçan maktulü yakalamaya çalışan polisin ayağının takılıp düştüğü esnada silahının ateş alması sonucu ölüme sebebiyet verdiği, bu haliyle yerel mahkemece olası kastla adam öldürme suçunun işlendiği yönünde karar verildiği ancak bu kararın dairece haksız bulunduğu, olayda taksirli öldürmenin değerlendirilmesinin gerektiği ve 27. madde hükmünün de dikkate alınarak hükmün bu yönde tayin edilmesinin doğru olacağı yönünde hüküm tesis edilmiştir.¹⁷²

Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin bir kararında da görevin ifası kapsamında sınırın taksirle aşılmasına yönelik karar verilmesi gerekirken buna uyulmaması bozma sebebi olarak görülmüştür. Kararda sanığın olayda kavga eden grubu sözlü olarak ihtar ettikten sonra kademeli olarak güç kullandığı, silahını kullanmak istediği sırada silahının arızalandığı, arızayı gidermeye çalıştığı esnada namlusunun maktule dönük olduğu ve ateş alması sebebiyle maktulün ölümüne sebep olduğu bu haliyle sanığın taksirle öldürmeden sorumlu olduğu ve TCK'nın 27. maddesi gereği indirim yapılması gerektiği belirtilmiştir.¹⁷³

¹⁷¹ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 588 vd.

¹⁷² Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 30.06.2016, E. 2015/13169, K. 2016/11050, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 27.11.2023.

¹⁷³ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 12.11.2018, E. 2018/3327, K. 2018/4604, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 27.11.2023.

1.fıkraya ilişkin bir diğer kararda Yargıtay, Polis Vazife ve Salahiyet Nizamnamesinin 17. maddesine göre kolluğun yakalama işlemi sırasında kaçan kişilerin öldürülmesinden ziyade yaralı olarak yakalanması noktasında özen gösterilmesi gerektiğini, buna dikkat edilmediği takdirde 27. maddenin birinci fıkrası gereği sorumluluğun doğacağını, somut olayda olayın meydana geldiği sokağın eğimli olması sebebiyle sanığın nişan alarak ateş etmeye fırsat bulamadığına, maktulün öldürücü bölgelerine ateş etmek suretiyle maktulün ölümünü istediği yönünde kastının bulunduğu dair yeterli delil olmadığına ancak gerçekleşen ölüm sebebiyle 27. maddenin ilk fıkrası ve 85. maddenin ilk fıkrası gereği sanığın taksirli sorumluluğunun bulunduğu karar vermiştir.¹⁷⁴

27. maddenin 2. fıkrası ise meşru savunmaya yönelik bir düzenleme olup burada; korku, panik halinde davranılmış ise hiçbir sorumluluğun doğmayacağı belirtilmektedir. Belirtmek gerekir ki; somut olay nazarında kolluğun panik, endişe hali kendisine bu vazife yüklenilmemiş olan sıradan vatandaşın panik, endişe halinden farklı olacaktır. Kolluğun bu hukuki korumadan yararlanabilmesi sıradan vatandaşa nazaran daha nitelik arz eden durumlarda karşımıza çıkacaktır. Zira kolluğun görevini yerine getirirken göstermesi gereken ihtimam sıradan vatandaştan daha fazladır. Ancak önceki bölümde de belirttiğimiz gibi bu durum, kolluğun bu hukuki korumadan yararlanamayacağı anlamına gelmez.

Yargıtay'ın daha önce de ifade ettiğimiz bir kararında, sanık ile maktulün arasında çıkan tartışma neticesinde maktulün aracına yönelerek olay anında ayırt edilmesi mümkün olmayan ses tabancasını sanığa doğrulttuğu, sanığın da bunun üzerine evinde bulunan silahıyla maktule ateş etmek suretiyle ölümüne sebebiyet verdiği, bu haliyle sanığın kendisine doğrultulan silahın niteliğini olay anında ayırt edemeyeceği, meşru savunmada sınırı TCK'nın 27. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında aştığı, sanık hakkında ceza verilemeyeceği oyçokluğu ile karara bağlanmıştır.¹⁷⁵

Yargıtay'ın bir başka kararına göre; sanığın uyarı atışına rağmen diğer sanıkların üzerine gelerek sopalarla saldırmaya devam ettikleri, sanığın daha ağır sonuçlardan kendisini

¹⁷⁴ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 05.10.2022, E. 2022/7522, K. 2022/7647, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 16.02.2024.

¹⁷⁵ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 08.06.2020, E. 2018/1702, K. 2020/1183, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 16.02.2024.

korumak amacıyla ateş ettiği ve bu haliyle 27. maddenin ikinci fıkrası kapsamında meşru savunmada sınırı heyecan, korku halinde aştığı tartışılmadan hüküm verilmesi bozmayı gerektirmiştir.¹⁷⁶

Zor ve silah kullanma yetkisinde sınırın aşılmasına yönelik taksirli sorumluluğun düzenlendiği bu maddenin yanı sıra kasten sorumluluğa dair özel bir düzenleme de mevcut olup TCK'nın 256. maddesi bu durumu ele almaktadır. Maddede her ne kadar zor kullanma üzerinde durulsa da silah kullanmada sınırın aşılmasının da bu kapsamda yer aldığını zira silah kullanmanın zor kullanmanın son aşaması olduğunu unutmamak gerekir.¹⁷⁷ Buna göre *“Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması halinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.”*

Maddeden anlaşılabileceği üzere kolluk, zor kullanma yetkisini kullanırken sınırı kasten aştığı takdirde TCK'nın 86. vd. maddelerinde yer alan kasten yaralama hükümlerine göre cezalandırılacaktır. Burada önemli olan husus sınırın kasten aşılmış olmasıdır. Taksirle aşılmasına ilişkin 27. madde hükümleri devreye girmektedir.

256. madde ile korunan hukuki yarar kişilerin vücut bütünlüğü, haysiyet ve şerefine yanı sıra maddenin düzenlendiği yer bakımından *“İdarenin güvenilirliği ve işleyişine karşı suçlar”* başlığı altında yer alması sebebiyle idarenin güvenilirliğini de koruma altına aldığını belirtmek gerekir.¹⁷⁸ Maddeye göre failin sorumlu tutulabilmesi için zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisi olması ve bu yetkisini kullanırken sınırı kasten aşması gerekmektedir.¹⁷⁹

Sınırın kasten aşılmasına yönelik Yargıtay 12. Ceza Dairesi bir kararında özetle sanığın 27. madde nazara alınarak 85. madde kapsamında taksirle öldürmeden sorumlu

¹⁷⁶ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 15.04.2015, E. 2015/4737, K. 2015/13530, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 16.02.2024.

¹⁷⁷ Engin Ulusoy, “Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Sınırın Aşılması Suçu (TCK. m. 256)” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2011), s.129.

¹⁷⁸ Güzeladağ, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi...” 117.

¹⁷⁹ Güzeladağ, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi...” 118.

tutulmasının yanlış olduğunu, sanığın 87. maddenin 4. fıkrasına göre sorumlu tutulması gerektiğine hükmetmiştir.¹⁸⁰

Kanun yararına bozma istemi ile incelenen bir başka dosyada şüpheli polislerin, sarhoş müştekinin ambulansa alınması sırasında müştekiyi darp ettikleri, bu durumun sağlık görevlileri tarafından tutulan tutanakla sabit olduğu, bu haliyle zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suretiyle kasten yaralama suçunun oluştuğuna dair kovuşturma işlemleri için yeterli şüphe olmasına rağmen şüpheli polisler hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi haksız bulunmuştur.¹⁸¹

2.2. Silah Kullanma Yetkisi

Kolluğun silah kullanma yetkisine ilişkin detaylı incelemeye geçmeden önce zor ve silah kullanma yetkileri arasındaki ilişkinin ve hangi hallerde silah kullanılabileceğinin açıklanması gerekmektedir. Yine silah kavramının ve silah kullanılabilecek hallerin de tespit edilmesi gerekmektedir.

PVSK'nın 1934 tarihinde yayınlanan ilk halinde söz konusu maddede sadece silah kullanma yetkisine ilişkin düzenleme yer almaktaydı. Ardından 1985 yılında Ek Madde 6 ile zor kullanma yetkisine ilişkin ayrı bir düzenleme getirilmiştir.¹⁸² Ancak bu durum karışıklığa sebebiyet veren gereksiz bir düzenleme olarak görülmüştür. Zira silah kullanabilmek için öncelikle diğer zor kullanma araçlarının kullanılması, bunların yetersiz kaldığı ve başka çare kalmadığı durumlarda silah kullanılabileceği kabul edilmekteydi. Mevzuatta silah kullanmaya dair bir düzenlemenin yer alıyor olması aslında evleviyet ilkesi gereği zor kullanmayı da kapsamakta bu haliyle ayrı bir düzenleme yapılmasına gerek bulunmamaktaydı.¹⁸³ Neyse ki 2007 yılında 16. maddede yapılan düzenlemeyle zor ve silah kullanma yetkisi tek başlık altında ele alınarak bu karışıklığa son verilmiştir.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 01.07.2015 T, E. 2014/18098, K. 2015/12307, <https://karararama-yargitay.gov.tr/> E.T. 27.11.2023.

¹⁸¹ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 04.07.2022, E. 2022/7147, K. 2022/6115, <https://karararama-yargitay.gov.tr/> E.T. 16.02.2024.

¹⁸² Gençtürk, "AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı..." 35.

¹⁸³ Zeki Hafizoğulları, "İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi" *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44/1-4 (1995):564-585.

¹⁸⁴ Gençtürk, "AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı..." 35.

Aslında silah kullanma yetkisi bağımsız bir yetki olmayıp zor kullanma yetkisinin son aşamasını oluşturmaktadır.¹⁸⁵ PVSİK'nın 16.maddesine göre bedeni güç ve maddi güç araçlarının yetersiz kalması durumunda silah kullanma yetkisi zor kullanma yetkisi kapsamında başvurulacak son çaredir. Maddenin sonunda da silah kullanılabilecek haller sayılmaktadır:

“Polis;

a)Meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında,

b)Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kırarak ölçüde,

c)Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde,

d)Kendisine veya başkalarına, işyerlerine, konutlara, kamu binalarına, okullara, yurtlara, ibadethanelere, araçlara ve kişilerin tek tek veya toplu halde bulunduğu açık veya kapalı alanlara molotof, patlayıcı, yanıcı, yakıcı, boğucu, yaralayıcı ve benzeri silahlarla saldırıya teşebbüs edenlere karşı, saldırıyı etkisiz kılmak amacıyla ve etkisiz kılacak ölçüde, silah kullanmaya yetkilidir.”

2.2.1. Silah Kavramı

Silah kavramına yönelik pek çok düzenleme yer almakla birlikte genel kanun olan TCK’da tanımların yer aldığı 6. maddede silah kavramına şu şekilde yer verilmiştir:

“f) Silah deyiminden;

1. Ateşli silahlar,

2. Patlayıcı maddeler,

3. Saldırı ve savunmada kullanılmak üzere yapılmış her türlü kesici, delici veya bereleyici alet,

4. Saldırı ve savunma amacıyla yapılmış olmasa bile fiilen saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diğer şeyler,

¹⁸⁵ Gençtürk, “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...” 34.

5. Yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddeler anlaşılr.”

TCK’nın bu geniş düzenlemesinin yanı sıra ayrıca 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun’un uygulanmasına dair 2735 sayılı Yönetmeliğin 2. maddesinde daha dar kapsamlı olsa da silah “uzaktan veya yakından canlıları öldürebilen, yaralayan, etkisiz bırakan, canlı organizmaları hasta eden, cansızları parçalayan veya yok eden, ruhsata tabi araç ve aletlerin tümü”¹⁸⁶ şeklinde tanımlanmıştır.

Tüm bunların yanı sıra 5729 sayılı Ses ve Gaz Fişegi Atabilen Silahlar Hakkında Kanun’a göre “kurusıkı” olarak kabul edilen silahlar, 6136 sayılı Kanun’a göre ateşli silah sayılmamakta TCK’da ise suçun nevine göre silah olarak kabul edilebilmektedir.¹⁸⁷

Askeri Ceza Kanunu’nda da silah kavramına yer verilmektedir. Kanun, TCK’ya benzer şekilde silah kavramını bazen suçun unsuru bazen de nitelikli hali olarak ele almaktadır.¹⁸⁸ Kanun’un 66, 67, 68, 82, 91, 130, 131, 143. maddelerinde silah, nitelikli hal olarak yer alırken 60, 62, 146. maddelerinde suçun unsuru olarak değerlendirilmektedir. TCK’dan farklı olarak üç maddede ise tanımlar içerisinde ifade edilmektedir. 10. maddede “silahlı eşkıya”nın düşman olduğu belirtilirken, 15. maddede “nöbetçi, devriye, karakol” kavramları tanımlanırken silahın önemi vurgulanmaktadır. Son olarak 11. maddede ise “silahlı” kavramı özetle “silaha hamil olmak ya da silahının başında hizmete başlamak” olarak tanımlanmakta ve silaha atıf yapılmaktadır.¹⁸⁹

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 4. maddesinde de silaha dair bir tanıma yer verilmiştir. Buna göre:

“Silah ve araç; cop, (normal veya elektrikli), sis ve gaz bombaları, tabanca, makinalı tabanca ve tüfek, gaz ve bomba tüfeği, dürbünlü tüfek ve benzeri vurucu, önleyici etkisiz hale getirici

¹⁸⁶ Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Yönetmelik (ASBDAH), Resmi Gazete 20888 (1 Haziran 1991), Mevzuat No.91/1779, m. 2.

¹⁸⁷ Eray Temizkan, 6136 Sayılı Kanun’a Muhalefet Suçları (Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2022), 12.

¹⁸⁸ Olgun Değirmenci, “Askeri Ceza Kanunu Uygulamasında Silah Kavramı”, Ankara Barosu Dergisi, 1 (2016): 83-123.

¹⁸⁹ Değirmenci, Olgun, “Askeri Ceza Kanunu Uygulamasında Silah”, 83-123.

savunmaya elverişli aletleri, gaz, boyalı veya boyasız tazyikli su püskürten veya personeli ve malzemelerini taşıyan zırhlı veya zırhsız araçlar ile helikopterleri veya uçakları, ifade eder.”

Görüldüğü üzere hukukumuzda kolluğun kuvvet kullanma yetkisinde olduğu gibi bu kuvvetin aracı olan silahın tanımında da yeknesak bir düzenleme maalesef ki mevcut değildir. Her kanunda farklı kapsamlarda bahsedilen silah kavramını, somut olay nazarında işlenen suç açısından kendi özelinde değerlendirilerek bu kapsama dahil edip etmemekte fayda vardır.¹⁹⁰

PVSK’nın 16. maddesi ile TCK’nın 6. maddesi arasında silah nitelendirmesi anlamında bir farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Şöyle ki PVSK’nın 16. maddesi, TCK’nın 6. maddesine göre silah sayılan göz yaşartıcı gaz, cop, basınçlı su gibi bazı unsurları silah kapsamına dahil etmeden maddi güç unsurları grubunda saymaktadır.¹⁹¹ Ayrıca ilgili madde bu unsurların yetersiz kalması halinde silaha başvurulabileceğini belirterek farklılığı daha da artırmaktadır.¹⁹² Bizim buradan çıkarmamız gereken sonuç ise kanun koyucunun PVSK’yı bu şekilde düzenlemekteki amacını incelememizde yatmaktadır. Buna göre kanun koyucu, PVSK’da böyle bir düzenlemeye yer vermekle sadece ateşli silahları, silah kapsamında ele almaktadır.¹⁹³ Genel düzenleme bu şekilde olmakla birlikte kolluğun silah kullanmasına yönelik PVSK dışında diğer kanuni düzenlemelerde de silah kullanma yetkisinin tanındığı durumlar bulunmaktadır. Bu halde bahsedilen düzenlemelerde silah kapsamına dair PVSK’dan farklı bir düzenleme yer alıyorsa somut olay nazarında o düzenlemeye göre kullanılan aracın silah sayılıp sayılmaması gerektiği değerlendirilmelidir. Diğer yandan silahtan ne anlaşılması gerektiği konusunda bahsi geçen düzenlemede bir kapsam belirtilmemiş ise kolluk yetkilerinin kullanılması bakımından PVSK’daki kapsam somut olaya uygulanacak ve buna göre kullanılan aracın silah olarak kabul edilip edilmeyeceğine dair karar verilecektir.¹⁹⁴

¹⁹⁰ İsmail Kıldan, Togay Akdemir, “Kasten Yaralama Suçunda Silah Kavramının Yargıtay Kararları Doğrultusunda İncelenmesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6 (2016): 227-246.

¹⁹¹ Mahmutoglu, Karadeniz, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler*, 459.

¹⁹² Gençtürk, “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...” 60.

¹⁹³ Mahmutoglu, Karadeniz, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler*, 459.

¹⁹⁴ Gençtürk, “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...” 60.

2.2.2. Silah Kullanmada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Anayasamızda ve diğer mevzuatla birlikte uluslararası belgelerle de koruma altına alınan başta yaşam hakkı olmak üzere insan haklarına yönelik müdahalelerden biri de kolluğun bu yetkisini kullanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan kolluk bu yetkisini kullanırken koruma altına alınan bu hakların sınırlarına dikkat etmeli ve kanunda belirtilen sınırlar çerçevesinde yetkisini kullanmalıdır. Buna göre öncelikle daha hafif nitelikte kabul edilebilecek silahların kullanılması yetersiz kaldığı durumlarda ateşli silahların kullanılması orantılılık ilkesi açısından şart olup ateşli silahların kullanılmasında da “ateş”in de son çare olarak düşünülmesi bir başka zorunluluktur. Zira asıl amaç yetkinin korkutucu gücünden faydalanarak bozulan düzen yeniden sağlamaktır. Bu haliyle örneğin kolluk öncelikle silahı göstermek suretiyle caydırıcı etkisinden yararlanabileceği gibi sonraki aşamada kabzasıyla dipçik vurmak suretiyle ateş etmeden görevini ifa edebilecektir. Bunların da yeterli olmadığı noktada ise artık “ateş” devreye girecektir.

Ateş etmeden önce de kural olarak sözlü ihtar şartının olduğunu unutmamak gerekir. Sözlü ihtarın yeterli olmadığı durumlarda öncelikle yine ihtar anlamında havaya ateş edilecek akabinde ayaklara doğru yani ölümcül olmayan bölgelere ateş edilecek, en sonda ise amaca hala ulaşılamamış ise hedef gözetilmeksizin ateş edilecektir.¹⁹⁵

Belirtmek gerekir ki; her somut olayı kendi nazarında ele almak gerekecektir. Nitekim kanuna uygun hareket etmek şart olmakla birlikte her olayda bu sıraya riayet etmek mümkün olmayabilir ki PVSK da 16. maddesinin son fıkrasıyla buna cevaz vermektedir: “*Polis, direnişi kırmak ya da yakalamak amacıyla zor veya silah kullanma yetkisini kullanırken, kendisine karşı silahla saldırıya teşebbüs edilmesi halinde, silahla saldırıya teşebbüs eden kişiye karşı saldırı tehlikesini etkisiz kılacak ölçüde duraksamadan silahla ateş edebilir.*” Hükümden de açıkça anlaşılacağı üzere şartlar elvermediği taktirde sıraya uyulmayarak doğrudan doğruya silah kullanılabilecektir. Bu ihtimal genellikle meşru müdafaa halinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda kolluktan hedef gözetmesi, ölümcül olmayan yerlere öncelikli atış yapması da beklenemeyecektir.

¹⁹⁵ Cihan Koç, Coşkun Özbudak ve Kadir Gündoğan, *Kolluğun Önleyici ve Adli Görevleri (Kolluk Hukuku)* (Ankara, 2011), 203,204.

Yetkinin kanuna uygun olarak kullanıldığıнын tutanak altına da alınması şarttır. Zira bu tutanak olası bir yargılamada delil niteliğinde olacaktır. Bu haliyle yetkinin kullanılma şekli, yeri, zamanı, kimler tarafından icra edildiği, olay yerinde silah kullanmaktan başka çare olup olmadığı detaylıca tutanakta anlatılmalıdır.¹⁹⁶

Bu açıklamaların yanı sıra kolluğun bu yetkisini kullanırken kullandığı silahın görev icabı kendisine zimmetlenen silah mı yoksa şahsi silahı mı olduğu da önem arz etmekle birlikte bu konuda doktrinde görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Öğretide kolluğun kullanacağı silahın görev gereği kendisine zimmetlenen silah olması gerektiğini savunulmaktadır.¹⁹⁷ Genel kullanım anlamında aslında bu konuda öğreti hemfikir olup asıl fikir ayrılığı meşru savunma konusunda gündeme gelmektedir. Yenisey,¹⁹⁸ meşru savunma halinde dahi olsa kolluğun her halükârda kendisine görevi gereği verilmiş silahı kullanması gerektiğini belirtirken, Pekmez¹⁹⁹ tam tersine meşru savunma halinde sadece görev icabı verilen silahın kullanılabilecek olmasını beklemek haksızlık oluşturacaktır görüşünü savunur.²⁰⁰ Kanaatimizce kolluğun meşru savunma gerektirecek bir olayla karşı karşıya kalması halinde sıralamaya uyması dahi göz ardı edilebilirken sırf görev icabı verilmeyen ve şahsına ait silahı kullandığı gerekçesiyle sorumlu tutulması haksızlık oluşturacaktır. Tabi burada kullanılan silahın meşru savunmada aranan ölçülülük ilkesine uygun olması şarttır.

2.2.3. Silah Kullanma Yetkisinin Şartları

Yukarıda da detaylıca izah edildiği üzere kolluk silah kullanma yetkisine zor kullanma araçlarının yetersiz kaldığı durumlarda son çare olarak başvurabilecektir. Silah kullanma yetkisine başvuran kolluk bu yetkisini de tıpkı zor kullanma yetkisinde ifade ettiğimiz gibi yasal sınırlarına riayet ederek orantılı ve zorunluluk arz ettiği durumlarda kullanabilecektir. Bizler, zor kullanma yetkisinde detaylı bir şekilde açıkladığımız yasallık, orantılılık ve zorunluluk şartları hakkında tekrara düşmemek adına ilgili bölüme

¹⁹⁶ Koç, Özbudak ve Gündoğan, *Kolluğun Önleyici ve Adli Görevleri*, 204.

¹⁹⁷ Mahmutoglu, Karadeniz, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler*, 459.

¹⁹⁸ Feridun Yenisey, “Seminerin 2’nci Günü Soru-Cevap Bölümü”, içinde *Kolluk Görevleri Açısından TCK-CMK Semineri ve 5681 Sayılı Kanunla Değişen Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu*, editör Feridun Yenisey (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2007), 148.

¹⁹⁹ Tuba Kelep Pekmez, *AIHM İçtihatları Bağlamında Türk ve Anglo Sakson Hukukunda Kolluğun Silah Kullanma Yetkisi* (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2015), 38-39.

²⁰⁰ Gençtürk, “AIHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...” 62.

atıf yapmakla birlikte yasallık ilkesi çerçevesinde sırf silah kullanma yetkisine dair düzenlemeleri kısaca açıklayacağız.

2.2.3.1. Mevzuatımızda Kolluğa Silah Kullanma Yetkisi Veren Diğer Düzenlemeler

Silah kullanma yetkisinin de zor kullanma da olduğu gibi kanunen tanınmış bir yetki dahilinde kullanılması şarttır. Bu konuda pek çok yasal mevzuat hükmü mevcut olup bu başlık altında zor kullanma yetkisinde değinilmeyen ve sadece silah kullanma yetkisini ele alan kanuni düzenlemeler ele alınacaktır.

2.2.3.1.1. Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu’nda Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Daha önce de izah ettiğimiz üzere polis ve jandarma arasında kuvvet kullanma yetkisi bakımından bir fark bulunmamaktadır. İşbu kanun ise jandarmanın görevine yönelik özel düzenlemeler içermekle beraber yeri geldikçe ortak hükümlere de atıf yapmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki; jandarmaya silah kullanma yetkisi 3. maddede tanınmıştır. Şöyle ki: *“Türkiye Cumhuriyeti Jandarması, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin verdiği görevleri yerine getiren silahlı genel kolluk kuvvetidir.”* denilmek suretiyle jandarmanın da kolluk kuvveti olduğu ve kendisine silah kullanma yetkisinin tanındığı açıkça belirtilmektedir.

11. maddede ise açıkça jandarmaya silah kullanma yetkisi tanınmıştır: *“Jandarma, kendisine verilen görevlerin ifası sırasında hizmet özelliğine uygun ve görevin gereği olarak kanunlarda öngörülen silah kullanma yetkisine sahiptir.”* Burada açıkça görüldüğü üzere jandarma silah kullanma yetkisine ancak görevin ifası kapsamında başvurabilecektir. Bu haliyle TCK’nın 24. maddesiyle birlikte ele alınması şarttır. 24. maddede de belirtildiği haliyle kanun bu konuda kolluğa silah kullanma yetkisini tanımakta ve bunu görevin ifası kapsamında hukuka uygunluk sebebi olarak kabul etmektedir.

2.2.3.1.2. Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinde Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Yukarıda açıklamış olduğumuz kanunun uygulanmasına dair Yönetmelikte de jandarmanın silah kullanma yetkisine ilişkin birtakım düzenlemeler yer almaktadır. İlk olarak 3. maddesinin e bendinde genel kolluğun tanımı yapılmakta ve burada söz konusu kolluğun silah kullanma yetkisiyle donatıldığı belirtilmektedir: “e) Genel kolluk: Kamu düzeninin korunmasını sağlayan, mevzuatla verilen görevleri yerine getiren ve silah kullanma yetkisini haiz Bakanlığa bağlı jandarma, sahil güvenlik ve polisi, ifade eder.”

Yönetmeliğin 32. maddesi ise tutuklu/ hükümlülerin nakli sırasında çıkabilecek olaylarda kolluğun silah kullanma yetkisinin bulunduğunu belirtilmektedir.

Yönetmeliğin 49. maddesinde ise açık bir şekilde jandarmanın silah kullanma yetkisini haiz olduğu belirtilmektedir: “Jandarma, ilgili mevzuatına göre silah kullanma yetkisine sahiptir.”

2.2.3.1.3. TSK İç Hizmet Kanunu’na Göre Askerlerin Silah Kullanma Yetkilerine İlişkin Düzenlemeler

Asker kişilerin silah kullanma yetkilerine ilişkin TSK İç Hizmet Kanunu’nda detaylı bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre 87. maddede silah kullanılması gereken durumlar, orantısı ve kullanım şekli açıkça yazılmıştır. Özetle belirtmek gerekirse bir saldırı ile karşılaşıldığında, tutuklu ya da hükümlünün kaçması gibi durumlarda başka çare kalmaması veya bir zorunluluk arz etmesi şartıyla kural olarak öncelikle ihtar edilip akabinde silah kullanılabilir.²⁰¹ Öncelikle kesici tarzda silahlar akabinde yetersiz kalırsa dipçik ve kabza yine yetersiz kalırsa ateşli silahlar bilfiil kullanılabilir. Burada unutulmaması gereken nokta ise amaçtır. Amaç saldırıya ya da kaçma eylemine son vermek olup cezalandırmak amacıyla ateş etmek değildir. Atış sırası ise yukarıda açıkladığımıza benzer şekilde öncelikle havaya ihtar atışı yapılacak sonra ayağa en son ise hedef gözetilmeksizin atış yapılacaktır.

²⁰¹ Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu (TSKİHK), *Resmî Gazete* 10702 (9 Ocak 1961), Kanun No. 211, m. 87.

Her ne suretle olursa olsun asker kişi, ancak ateş emri verildiği taktirde ateş edebilecektir. Bu hüküm doğrultusunda ateş yapıldığı taktirde atışı yapan ast da emri veren üst konumundaki komutan da sorumlu olmayacaktır. Zira bu durumda görevin ifası kapsamında hareket eden askeri personel kanuna ve amirin hukuka uygun emrine uygun hareket etmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki 87. maddede a ıklanığının aksine hareket eden ve kanuna aykırı şekilde silah kullanan ast da emri veren üst de sorumluluktan ka amayacaktır.

89. maddeye göre ise görevin ifası kapsamında hareket eden askeri personel, 87. maddede sayılan görevleri dışında bir görevi ifa ederken bir mukavemet ile karşı karşıya kalırsa silah kullanabilecektir.

Son olarak 90. maddede ise meşru müdafaa haline yönelik bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre 87 ve 89. maddelerde sayılan hallerin yanı sıra askeri personel, meşru müdafaa gerektiren bir durumla karşılaştığında da bu çerçevede silah kullanabilecektir.

2.2.3.1.4. Asayişe Müessir Bazı Fiillerin  nlenmesi Hakkında Kanun’a Göre Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Bu Kanun’da da kolluğun silah kullanma yetkisine ilişkin birtakım düzenlemeler mevcuttur. 1. maddede PVSK’nın 16. maddesinde belirtilen hallerde silah kullanma yetkisinin mevcut olduğu belirtilirken bunun yanı sıra hükümlülerin belirtilen s reler içerisinde teslim olmamaları halinde de silah kullanılabileceği ifade edilmiştir.²⁰²

Kanunun 2. maddesinde ise silah kullanmadan önce ihtar yapılması gerektiğinin ancak ihtar şartı aranmaksızın da kendilerine yönelik silah kullanmaya teşebbüs edilmesi durumlarından da doğrudan silah kullanılabileceği açıklanmıştır.

2.2.3.1.5. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nda Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Kanun’un 22. maddesinin ilk fırcasında yer alan düzenlemeye göre de gümrük işlemleri esnasında görevlilerin yönlendirmelerine aykırı hareket eden ve dur ihtarına rağmen

²⁰² Asayişe Müessir Bazı Fiillerin  nlenmesi Hakkında Kanun (AMBF HK), *Resmî Gazete* 13957 (15 Eylül 1971), Kanun No. 1481, m. 1.

eylemlerine devam eden kişiler hakkında gerektiği takdirde silah kullanılabilecek olup bu kişilerin silah kullanmaya kalkışması ya da meşru savunma gerektirebilecek bir durumda ihtar şartı aranmaksızın doğrudan silah kullanılabilecektir.²⁰³ Maddenin ikinci fıkrasında ise gümrük görevlilerinin, araçlarında araştırma yapmasına izin vermeyenlere ve kaçmaya çalışanlara yönelik ihtar şartının akabinde silah kullanabileceği ifade edilmektedir.

2.2.3.1.6. Köy Korucuları Yönetmeliğinde Silah Kullanma Yetkisine İlişkin

Düzenlemeler

Bu Yönetmelikte köy korucularının silah kullanabileceği haller 10. maddede sayılmıştır. Özetle, görevin ifası sırasında kendisine veya görevini ifa ettiği yöreden birine karşı bir saldırı olursa, suçüstü halinde kaçan kişileri yakalamak maksadıyla, bir suç şüphesiyle kaçan kişileri yakalamak amacıyla ihtarda bulunulup bunun yetersiz kalması hallerinde silah kullanabileceklerdir. Bu haller dışında korucunun silah kullanması halinde sorumluluğu doğacaktır.²⁰⁴

2.2.3.1.7. Olağanüstü Hal Kanunu'na Göre Silah Kullanma Yetkisine İlişkin

Düzenlemeler

Kanun'un 23. maddesinde kolluğun olağanüstü hâl kapsamında silah kullanma yetkisi düzenlenmiştir. Belirtmek gerekir ki; olağanüstü hâl döneminde olsa dahi kolluk ancak görevin ifası kapsamında silah kullanabilecek, kanun kapsamında belirtilen sınırlara riayet edecektir. Maddenin 2. fıkrasında ise ihtar şartı aranmaksızın silah kullanılabileceği haller ifade edilmektedir. Buna göre Kanun'un 3. maddesinin b bendine göre ilan edilen bir OHAL durumunda kolluğun teslim ol emrine itaat edilmemesi, silah kullanmaya teşebbüs edilmesi ya da meşru savunma gerektiren bir hal olması durumunda ihtar şartı aranmaksızın silah kullanılabilecektir.²⁰⁵

²⁰³ Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu (KMK), *Resmî Gazete* 26479 (31 Mart 2007), Kanun No. 5607, m. 22.

²⁰⁴ Köy Korucuları Yönetmeliği (KKY), *Resmî Gazete* 24096 (1 Temmuz 2000) Mevzuat No. 4576, m. 10.

²⁰⁵ OHAL Kanunu, m. 23.

2.2.3.1.8. Terörle Mücadele Kanunu’na Göre Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Silah kullanma yetkisinin bulunduğu Ek 2. maddede yer alan düzenlemenin ilk fıkrası Anayasa Mahkemesi’nin 1999 yılında vermiş olduğu kararla iptal edilmiştir. İptal edilen fıkra göre yapılan operasyonlarda teslim ol emrine uymayarak silah kullanmaya teşebbüs edenlere karşı ihtar şartı olmaksızın ateş edilebilecekti.²⁰⁶ Anayasa Mahkemesi kararında, bu hükmün zorunluluk ve orantılılık ilkelerine aykırılık oluşturacağını ve yaşam hakkının ihlaline sebebiyet vereceğini belirtmiş ve hükmü iptal etmiştir.²⁰⁷

İptal kararının ardından aynı maddenin ikinci fıkrasına getirilen düzenlemeyle, yapılacak ihtara uyulmaması ya da silah kullanmaya teşebbüs edilmesi halinde tehlikeyi bertaraf etmeye yetecek oranda doğrudan silah kullanılabileceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle müdahalede ölçülü davranılması gerektiğinin üzerinde durulmuştur.

2.2.3.2. BM Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensiplere Göre Silah Kullanma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

Zor kullanma yetkisine yönelik mevzuattan bahsederken ele aldığımız BM Temel Prensiplerde yer alan Özel Hükümler başlığı altında kolluğun silah kullanma yetkisine dair birtakım düzenlemeler bulunmaktadır. Buna göre özellikle 9. maddede silah kullanılması gereken haller ve hangi şartlarda silaha başvurulabileceği açıkça belirtilmiştir. Buna göre kolluk -düzenlemedeki karşılığı ile kanun adamları- kendilerine ya da üçüncü kişilere yönelik meşru müdafaa halleri ile yaşam hakkına yönelik ağır tehlike içeren suçların işlenmesini önlemek, suç işlenmiş ise gereken tedbirleri almak ve suçu işleyenleri yakalamak amacıyla başka çare kalmadığı hallerde silah kullanabileceklerdir. Burada amaç öldürmek olmayıp sadece yaşam hakkını korumak adına kaçınılmaz olan hallerde öldürme amacıyla silah kullanılabilecektir.²⁰⁸

Prensiplerin 10. maddesinde ise silah kullanmadan önce silah kullanılacağına dair uyarı yapılmasının genel kural olduğu ancak gereken hallerde bunun da atlanarak doğrudan

²⁰⁶ Terörle Mücadele Kanunu (TeMK), *Resmî Gazete* 20843 (Mükerrer) (12 Nisan 1991), Kanun No. 3713, Ek Madde 2/1 (İptal Edilen Fıkra)

²⁰⁷ AYM, K. 1999/1.

²⁰⁸ “Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipler”, (E.T. 03.12.2023), https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=24

doğruya silah kullanılabileceği ifade edilmektedir.²⁰⁹ Devamında 11. maddede ise silah kullanmaya yönelik genel yönergeler mevcuttur.

Zor kullanma yetkisinde olduğu gibi silah kullanma yetkisinde de yasallık ilkesinin yanı sıra orantılılık ve zorunluluk ilkeleri aranan diğer şartlardır. Bu ilkelere dair zor kullanma yetkisinde yapmış olduğumuz açıklamalar silah kullanma yetkisi için de geçerlidir.

Ancak önemlerine binaen kısaca belirtecek olursak silah kullanma yetkisinde de orantılı ve ölçülü davranmak şarttır. Nitekim bu yetkinin son çare olarak görüldüğünü unutmamak gerekir. Yetkinin kullanılma hakkı doğduğunda bunun sınırsız olmadığını, hal ve şartlara göre olayda hangi silahın ne şekilde kullanılması gerektiğini doğru tespit edip buna uygun planlama yapmak ve direnişi kırarak nispette kullanmak zorunluluk arz etmektedir. Kolluğun bu yetkisini kullanırken amacı cezalandırmaktan ziyade ilgilileri adalete teslim ederek adil yargılanmanın sağlanmasına katkı sunmaktır.

Yine belirtmek gerekir ki bu yetki de zor kullanma yetkisinde olduğu gibi ancak zorunluluk arz ettiği durumlarda kullanılabilecektir. Gereksiz silah kullanımı başta yaşam hakkı olmak üzere hak ihlallerine sebep olabilecektir. Burada temel mantık silah kullanmanın son çare olduğu bilincinde olmaktır.

2.2.4. Silah Kullanma Yetkisinde Sınırın Aşılması

Kolluk bu üç şartı da dikkate alarak yetkisini kullanırsa görevin ifası kapsamında sorumluluğu olmayacaktır. Aslında bu üç şart genel olarak zor ve silah kullanma yetkisinin sınırlarını oluşturmaktadır. Kolluk TCK'nın 24. maddesinde yer alan görevin ifası ve 25. maddesinde yer alan meşru savunma hukuka uygunluk sebeplerinden faydalanırken eylemi bu sınırı aştığı takdirde sorumluluğu doğabilecektir. Burada 27. madde ise bu sorumluluğa bir çerçeve çizmektedir. Buna göre sınırın taksirle aşılması veya fiilin taksirli halinin de suç olarak belirtilmiş olduğu hallerde 27. madde uygulanacaktır.²¹⁰

²⁰⁹ “Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmaları.”

²¹⁰ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 588 vd.

“(1) Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı cezanın altında birinden üçte birine kadar indirilerek hükmolunur.

(2) Meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise faile ceza verilmez.”

Maddede yer alan bu düzenleme aslında hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılmasına yönelik olup zorunluluk durumunda ya da amirin hukuka aykırı emrinin yerine getirilmesi halinde kişinin bu madde kapsamında sınırı aştığından bahisle cezasında indirim yapılması ya da ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi mümkün olmayacaktır.²¹¹

27. madde 1.fikrasına göre kolluk yetkisini kullanırken dikkatsiz davranır, taksirle hareket ederse bu eylemi sonucunda meydana gelen netice ceza kanununda taksirle işlenebilecek bir suç olarak düzenlenmiş ise kolluk bu durumda cezalandırılabilir. Örneğin, yakalama emrini yerine getirmekle görevli kolluk görevi esnasında şüphelinin peşinden koşarken silahını düşürür ve bu sebeple silahı ateş alır, şüphelinin yaralanmasına sebebiyet verirse bu taktirde TCK’nun taksirle yaralama suçuna ilişkin ceza gündeme gelebilecektir.

27.maddenin 2. fıkrası ise meşru savunmaya yönelik bir düzenleme olup burada; korku, panik halinde davranılmış ise hiçbir sorumluluğun doğmayacağı belirtilmektedir. Yalnız belirtmek gerekir ki somut olay nazarında kolluğun panik, endişe hali kendisine bu vazife yüklenilmemiş olan sıradan vatandaşın panik, endişe halinden farklı olacaktır. Kolluğun bu hukuki korumadan yararlanabilmesi sıradan vatandaşa nazaran daha nitelik arz eden durumlarda karşımıza çıkacaktır. Zira kolluğun görevini yerine getirirken göstermesi gereken ihtimam sıradan vatandaştan daha fazladır. Ancak zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması konusunda da bahsettiğimiz gibi bu durum kolluğun bu madde hükmünden yararlanmasına engel değildir. Şartları olduğu taktirde kolluk, bu düzenlemeden yararlanabilecektir.

Silah kullanma yetkisinde de kasten sorumluluğa ilişkin TCK’nın 256. maddesi uygulama alanı bulacaktır. Zira silah kullanmanın zor kullanmanın son aşaması olduğunu daha önce

²¹¹ Güzeladağ, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi...” 103.

de belirtmiştik. Madde h k m  şöyle der: “Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiğı ölçünün dışında kuvvet kullanması halinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.”

Neticeten 27. maddede yer alan sınırın aşılması düzenlemesi aslında taksirle sınırın aşılmasında ayrıca taksirli eylemle ilgili cezai bir düzenleme varsa onun uygulanacağını belirtirken 256. maddede ise bu sınırın kasten aşılması haline yer verilmekte ve kasten yaralamaya ilişkin hükümlerin uygulanacağını belirterek bir nevi 27. maddeyi tamamlayıcı bir özellik arz etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİHM VE AYM KARARLARINA GÖRE GÖREVİN İFASI KAPSAMINDA KOLLUĞUN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ

Kolluk, kuvvet kullanarak pek çok hakka müdahale etmekte ve kimi zaman müdahale sonucunda hak ihlalleri gündeme gelmektedir. Kolluk, bu yetkisini kullanırken en çok da yaşam hakkını ihlal etmekte ve özellikle ülkemiz aleyhine bu konuda pek çok karar verilmektedir. Bu bölümde hakların tarihsel sürecine kısaca değindikten sonra yaşam hakkına yönelik bu ihlallerin üzerinde durulacak; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarına göre kolluğun kuvvet kullanmasında dikkat etmesi gereken hususlar ele alınacaktır.

3.1. Tarihsel Süreç

“Büyük Özgürlükler Sözleşmesi”²¹² adıyla bilinen ve 1215 yılında İngiliz Kral John’un kendisine ait yetkilerin bir kısmından feragat etmek üzere imzaladığı, anayasal düzene geçişin ilk aşaması olarak kabul edilen Magna Carta ile gündeme gelen insan hakları, Ferman ile koruma altına alınmaya başlamıştır.²¹³ Yaşam hakkına yönelik doğrudan bir düzenleme içermeyen Ferman, 39. maddesinde yer alan gözaltı ve tutuklama işlemlerinde zor kullanmaya yönelik bir düzenlemeyle yaşam hakkını bir nevi koruma altına almaktadır. Buna göre haklarında bir karar verilmiş olmadıkça kimse tutuklanamayacak, mallarına el konulamayacak, kötü muameleye maruz bırakılamayacaktır.²¹⁴

²¹² Magna Carta Libertatum.

²¹³ Metin Uraçın, “Magna Carta Libertatum Büyük Özgürlükler Sözleşmesi”, (E.T. 5.12.2023), <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/Magna2017-2.pdf>

²¹⁴ Ersan İlal, “Magna Carta”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 34/1-4 (2011): 210- 242.

Magna Carta'nın ardından diğer bir gelişme de 1789 yılında Fransa'da ortaya çıkan ve Avrupa'da ve ardından diğer ülkelerde etkisini gösteren ve hukuk başta olmak üzere pek çok alanda değişime yol açan Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisiyle yaşanmıştır.²¹⁵

Bildirinin ilk iki maddesiyle insanların haklar bakımından denk olduğu, bu noktada farklılık gözetilemeyeceği gibi bu hakların korunması gerektiği kabul edilmektedir: *“İnsanlar, haklar bakımından özgür ve eşit doğar ve yaşarlar. Sosyal farklılıklar ancak ortak faydaya dayanabilir...Her bir politik toplumun amacı; insanın doğal ve dokunulmaz haklarını korumaktır. Bunlar; özgürlük hakkı, mülkiyet hakkı, güvenlik hakkı ve baskıya karşı direnme hakkıdır.”*²¹⁶

Uluslararası boyutta haklar bu şekilde korunmaya çalışılmış ancak bu gelişmeler de yeterli olmamıştır. Bu sebeple Birleşmiş Milletler'in 1945'te kurulmasının ardından tarihler 1948'i gösterdiğinde, birlik tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edilmiştir.²¹⁷ Bu beyannamenin ilk üç maddesiyle herkesin haklar bakımından eşit olduğu açıklanmış ve başta yaşam hakkı olmak üzere haklar uluslararası koruma altına alınmıştır.²¹⁸

Beyanname, hakların toplanması açısından önemli bir gelişme olarak kabul edilirken yaptırım gücünün bulunmaması ve bağlayıcılık arz etmemesi sebebiyle istenilen hukuki korumayı tam olarak karşılayamamaktadır.²¹⁹ Tüm bu düzenlemelerin varlığı insan haklarının uluslararası boyutta korunması yönünde yeterlilik arz etmediği için söz konusu haklar, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile geniş çerçevede koruma altına alınmaya çalışılmıştır.²²⁰

²¹⁵ Ertuğrul Cenk Gürçan, “1791 ve 1793 Fransız Anayasalarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13/3 (2011):183-214.

²¹⁶ “26 Ağustos 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”, (E.T. 5.12.2023), <http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi1712.html>

²¹⁷ Alpay Hekimler, “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Kabul Edilişinin 60. Yıldönümünde Taşıdığı Anlam ve Önemi” *Dergipark Sosyal Bilimler Metinleri*, 2009/1 (2009): 1-3, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbm/issue/48005/610202>

²¹⁸ “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, (E.T. 07.12.2023), <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>

²¹⁹ Fazıl Sağlam, “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde Tüm Hak ve Özgürlüklere Yönelik Kurallar Üzerine Bir Deneme”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25/2 (2019): 1236-1252.

²²⁰ Güzeldağ, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi...” 27

İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korumasına Dair Sözleşme olarak da bilinen sözleşme, Avrupa Konseyi tarafından II. Dünya Savaşı'nın ardından hazırlanmış olup 1950 yılında Roma'da kabul edilmiş ardından 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²²¹ Ülkemiz ise Konseyle birlikte aynı yıl kabul etmiş ve 4 yıl sonra da ilgili kanunla yürürlüğe almıştır.²²²

Taraf devletlerin de kendi iç hukuk düzenlemeleriyle kabul ettiği bu Sözleşme'de başta yaşam hakkı olmak üzere toplamda on üç hak koruma altına alınmıştır. Taraf devletler, Sözleşme'nin 46. maddesinde de ifade edildiği gibi bu hakların korunması noktasında verilen kararlara uymayı taahhüt etmektedir.²²³ Burada belirtmek gerekir ki; mahkemenin ülkelerin iç işlerine müdahale teşkil edecek şekilde verilen ulusal mahkeme kararlarını kaldırma, değiştirme, bozma yetkisi bulunmamaktadır. Mahkeme sadece Sözleşme ile korunan bu haklara yönelik bir ihlal varsa bunun tespitini yapmakla ve tazminat anlamında sorumlu tutmakla sınırlı bir yetkiye sahiptir. Yapılan bu tespitin ardından bu kararları düzeltme yetkisi yine taraf devletlerin kendi yargı yetkileri kapsamındadır.

İnsan haklarına yönelik uluslararası hukuki korumaların tarihi sürecine kısaca değindikten sonra kolluğun zor ve silah kullanma yetkisi çerçevesinde bu haklara yönelik müdahalesinden bahsetmek gerekecektir. Kolluğun kuvvet kullanma yetkisi ile en çok müdahalede bulunduğu hak da Sözleşme'nin 2. maddesinde yer alan yaşam hakkı olup bizler bu sebeple yaşam hakkı özelinde kolluğun kuvvet kullanmasını ele alacağız.

3.2. AİHS'te ve Anayasamızda Yaşam Hakkı

AİHS'te yaşam hakkı 2. maddede müdahale sınırlarıyla birlikte detaylıca düzenlenmiştir:

“1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

²²¹ Tahir Muratoğlu, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulü”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 27 (2016): 307-364.

²²² Muratoğlu, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kuruluşu” 307-364.

²²³ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), m. 46. (E.T. 07.12.2023) https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;

b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;

c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması”²²⁴

Buna göre bir kişinin yaşamına son verilmesi maddede hususi olarak belirtilen istisnai haller dışında yasaklanmıştır. Birinci fıkrada ancak yasa ile bir suçun yaptırımının ölüm cezası olarak infaz edilmesine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiş ve mahkeme tarafından bu şekilde hükme esas alınmış ise hakka müdahalede bulunabileceği belirtilmektedir. AİHS çerçevesinde düzenlenen bu hükmün Ek 6 ve 13. protokollerle uygulanabilirliği kalmamıştır. Sözleşme’nin ardından hem Ek 6 hem Ek 13. Protokoller ülkemiz tarafından imzalanmış ve 2004 yılında ilgili yasal değişiklikler yapılarak ölüm cezasına tamamen son verilmiştir.²²⁵

Maddenin 2. fıkrası ise aslında zor ve silah kullanımına yönelik özel bir düzenleme içermektedir. Buna göre kendisine tanınan yetki sınırlarına riayet etmesine rağmen kolluğun müdahalesi sonucu ölüm vuku bulmuşsa ve bu durum maddede tanınan haller kapsamında ele alınabilecekse kolluğun sorumluluğu doğmayacaktır. AİHM de bir kararında 2. maddeye atıf yaparak maddenin içeriğini ortaya koymaktadır: “...bir bütün olarak okunduğunda 2. Maddenin (madde 2) metni, 2. paragrafın (madde 2-2) öncelikle bir bireyin kasıtlı olarak öldürülmesine izin verilen durumları tanımlamadığını, ancak istenmeyen bir sonuç olarak yaşamdan mahrum bırakmayla sonuçlanabilecek "güç kullanımına" izin verilen durumları açıklamaktadır.”²²⁶

Mahkeme, yaşam hakkına yönelik ihlal kararlarını verirken Sözleşme’de yer alan kıstasları değerlendirmekte ve maddede sayılan şekliyle meydana gelen ölüm olayları hariç diğer bütün durumları yaşam hakkının ihlali olarak görmekte ve zor kullanma yetkisinde sınırı bu yönde aşan kolluk görevlilerinin sorumlu olduğu yönünde hüküm

²²⁴ AİHS, m. 2.

²²⁵ Yasin İnam, “Polisin Toplumsal Olaylara Müdahalede Kullandığı Kuvvetten Doğan İnsan Hakları Sorunları” (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2013), 34.

²²⁶ AİHM, McCann ve Diğerleri-Birleşik Krallık, 27.09.1995, 18984/91. (148.p.)

kurmaktadır. Öte yandan mahkemenin yerleşmiş içtihatlarına göre yaşam hakkının ihlali noktasında karar verilebilmesi için mutlak surette ölümün meydana gelmesi aranmamakta bu yönde bir tehlikenin ortaya çıkması dahi hakkın ihlali olarak kabul edilmektedir.²²⁷ Örneğin “*Halis Akın v. Türkiye*” kararında da bu durum şu şekilde ifade edilmektedir: “...AİHM, jandarmanın başvurusu öldürmek isteyip istemediği konusundan ziyade kullanılan gücün derece ve tipini göz önüne almakta ve sonuç itibariyle başvuranın yaralı olarak kurtulmuş olsa bile yine de hayatını tehlikeye sokacak bir eyleme maruz kaldığı sonucuna varmaktadır.”²²⁸

Uluslararası boyutta yer alan bu düzenlemenin ülkemizdeki karşılığı ise Anayasa’nın 17. maddesinde kendisini göstermektedir. Buna göre:

“Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. (...) meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.”

Anayasamız da tıpkı AİHS gibi yaşam hakkını bütün haklardan öncelikli görmüş ve haklara ilişkin yer alan hükümlerin başında yaşam hakkına ilişkin düzenlemeye yer vermiştir. Anayasa’da yer alan bu düzenlemeyle, Sözleşme’ye nazaran yaşam hakkına bir istisnai durum daha getirilmiştir. Şöyle ki; olağanüstü hallerle sınırlı olmak üzere amirin emri doğrultusunda kanunen olanak tanınan hallerde vuku bulan ölüm olayları da yaşam hakkı ihlalinin sınırları dışında tutulmuştur.²²⁹

Burada önem arz eden bir diğer nokta da Sözleşme’de zor kullanma yetkisinin “mutlak gereklilik” arz ettiği durumlarda kullanılabileceği ifade edilirken Anayasa’da ise bu durum “zorunlu durumlarda” ifadesiyle karşılanmaktadır.²³⁰ Lafzi olarak kabul edilen bu farklılık temelde ise anlam olarak aynı anlama gelmektedir.

²²⁷ AİHM, Makaratzis v. Yunanistan, 20.12.2004, 50385/99. (55.p.)

²²⁸ AİHM, Halis Akın v. Türkiye, 13.04.2009, 30304/02. (21.p.)

²²⁹ Gençtürk, “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...” 96

²³⁰ Sibel Inceoglu, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2013), 124.

3.3. Yaşam Hakkının Korunması Amacıyla Devletlere Yüklenen Yükümlülükler

Yaşam hakkı, kendisini demokratik olarak kabul eden devletler nezdinde korunması gereken temel hakların başında gelmektedir.²³¹ Bu sebeple, devletlerin özellikle kişilerin yaşam hakkının korunmasını sağlaması, bu noktada kolluğun zor ve silah kullanma yetkisine ilişkin olarak özel düzenlemeler getirmesi, kolluğu bu konuda eğitmesi ve sorumluluğu bulunan kolluk hakkında etkin soruşturma işlemlerini yürüterek bu konuda oluşabilecek mağduriyetlerin önüne geçmesi gerekmektedir. Kolluğun bu yetkisini kullanırken keyfi davranmasının önlenmesi ve yaşam hakkına müdahaleye yönelik kanuni düzenlemelerin sert bir şekilde uygulanması kolluğun vatandaş nezdinde itibarını koruyacağı gibi uluslararası hukuk önünde de devletin itibarını koruyacak ve devletin bu eylemler sebebiyle sorumlu tutulmasının önüne geçecektir.²³²

Bu kapsamda devletlere yüklenen birtakım yükümlülükler bulunmaktadır. Buna göre devlet öncelikle yaşam hakkı ve diğer temel hakların korunması amacıyla gerekli önlemleri alacak buna rağmen ihlaller gündeme geliyorsa bu önlemlere aykırı davranışlara karşı gerekli cezai müeyyideleri uygulayacaktır.²³³ Sorumluların yakalanması ve adalete teslimi noktasında kolluğun önemi su götürmez bir gerçektir. Bu noktada kolluk, bir yandan devletin kendisine yüklediği görevi çerçevesinde kamu düzeninin tesisi için gerekli tedbirleri alırken bir yandan da korumakla görevli olduğu başta yaşam hakkı olmak üzere tüm insan haklarının sınırlarına dikkat edecek, müdahalesini de bu nispette uygulayacaktır. Bu noktada devlet de kolluk üzerindeki denetim faaliyetlerine devam edecek ve sınırlara riayet etmeyen kolluk personelleri hakkında etkili bir soruşturma yürüterek gerekli yaptırımların uygulanmasını sağlayacaktır.

Devletlerin yaşam hakkını koruması ve kolluğun bu hakka yönelik müdahalesinde dikkat etmesi gereken hususlara ilişkin söz konusu devletlere yardımcı olması ve uluslararası hukuk önünde ihlal iddialarına karşı kendisini aklayabilmesi adına Birleşmiş Milletler

²³¹ Handan Yokuş Sevik, “Kolluk Görevlilerinin Silah Kullanma Yetkisi ve Yaşam Hakkı”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Duygun Yarsuvat’a Armağan*, 9/2 (2012): 239-286.

²³² Yokuş, “Kolluk Görevlilerinin Silah Kullanma Yetkisi”, 239.

²³³ Yokuş, “Kolluk Görevlilerinin Silah Kullanma Yetkisi”, 240.

nezdinde imzalanan “*Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipler*”²³⁴ yer almaktadır.

Söz konusu prensipler Ağustos 1990’da Havana’da Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı üzerine yapılan çalışmalar kapsamında Birleşmiş Milletlerin Sekizinci Konferansı’nda kabul ve ilan edilmiştir.²³⁵ Genel ve özel hükümler başlıkları altında incelenen prensipler, kanun adamları olarak ifade edilen kolluk personeli ile yargı dünyasının görevlerini ifa ederken başta yaşam hakkı olmak üzere tüm insan haklarına yönelik azami saygı göstermeleri gerektiğini belirtmekte ve haklara yönelik müdahalelerde bu hakların sınırlarına riayet etmelerini üye devletlerden beklemektedir.

Genel hükümler başlığı altında ele alınan ve devletlerden beklenen hususları özetle belirtecek olursak; öncelikle devletlerin kolluğun zor ve silah kullanma yetkisine ilişkin gerekli kanuni düzenlemeleri hayata geçirmesi gerekmektedir.²³⁶ Akabinde bu düzenlemeler ışığında kolluğun gereken kuvvet kullanma araçlarıyla donatılması şart olup bu teçhizatların öldürücü güçte olmaması müdahalede bulunulan kişilerin yaşam hakkının korunması için önem arz etmektedir.²³⁷ Ancak gereken yerde gereken müdahalenin yapılabilmesi için ölçülü olmak kaydıyla daha ağır silahlara da başvurulabilecektir.

5. madde kapsamında zor ve silah kullanımının kaçınılmaz hale geldiği durumlarda kolluğun müdahalesinin sınırları ortaya konulmaktadır. Buna göre kolluk, orantılı bir şekilde yaşam hakkını koruyarak müdahalede bulunmak akabinde yaralananların en kısa sürede gerekli tedavileri almasını sağlamak ve yakınlarına haber vermek zorundadır.

Devletler, kolluğun bu yetkisini kullanırken bu sınırlara riayet edip etmediğini denetlemekle yükümlü olup aksi davrananlara da gerekli cezai müeyyideleri de yaptırım olarak uygulamak zorundadır.

Prensiplere ilişkin BM’nin genel ilkeleri bu şekilde olmakla bunların yanı sıra silah kullanma yetkisinde de bahsettiğimiz özel hükümler de yer almaktadır. Söz konusu özel

²³⁴“ Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmaları.” (E.T. 07.12.2023) https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=24

²³⁵ “Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmaları.”

²³⁶ KAZSKDTP, m. 1.

²³⁷ KAZSKDTP, m. 2.

hükümler ise daha çok kolluğun silah kullanma yetkilerine ilişkin düzenlemeler içermektedir. Söz konusu sınırlar silah kullanma için de geçerli olup kolluk zor kullanma araçlarına kademeli olarak başvurduktan sonra söz konusu araçların yetersiz kalması halinde ölçülü olacak düzeyde silah kullanma yetkisine başvurabilecektir.

Özel hükümlerin akabinde prensiplerde “*Yasadışı toplantılarda asayiş sağlama*”²³⁸ başlıklı kısımda ise toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde meydana gelen ve kamu düzenini ihlal eden durumlarda kolluğun zor ve silah kullanma yetkisinin bulunduğu ifade edilmektedir. Söz konusu maddelere göre tıpkı yukarıda ilgili bölümde ifade ettiğimiz ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile diğer ilgili mevzuat ve sözleşmelerde açıklandığı gibi herkesin yasal ve barışçıl amaçlarla sınırlı olmak kaydıyla toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkı bulunduğu belirtilmektedir.²³⁹

Burada kolluğa düşen vazife ise yasadışı nitelik arz eden ancak şiddet içermeyen durumlarda zor kullanmaktan kaçınması gerektiği olup bunun mümkün olmadığı durumlarda ise asgari düzeyde ve ölçülü olmak kaydıyla zor kullanma yetkisine sahip olduğudur.²⁴⁰

Tutuklu/ gözaltında bulunan kişilere yönelik zor kullanma yetkisine ilişkin prensipler ise 15 ve 17. maddeler arasında düzenlenmiştir. Buna göre kolluk, güvenliğin sağlanması ve düzenin korunması için ya da kişisel güvenliğin söz konusu olduğu durumlar haricinde gerekmedikçe zor kullanamayacaktır.²⁴¹ Meşru müdafaa veyahut kişinin kaçmasının önlenmesi amacıyla silah kullanma yetkisi saklı tutulmuştur.²⁴²

Zor ve silah kullanma yetkisinin sınırlarını bu şekilde belirleyen prensipler, devamında ise kolluğa zor ve silah kullanma yetkisini tanımadan önce kolluğun bu konuda yeteri kadar eğitilmesi gerektiğini; bu eğitimi alan kolluğun da zor ve silah kullanma yetkisine son çare olarak başvurusunun daha doğru olacağını; mümkünse alternatif yöntemlerle

²³⁸ KAZSKDTP, m. 12 vd.

²³⁹ KAZSKDTP, m. 12 vd.

²⁴⁰ KAZSKDTP, m. 12 vd.

²⁴¹ KAZSKDTP, m. 15.

²⁴² KAZSKDTP, m. 16.

direnışe son verilmesinin başta yaşam hakkı olmak üzere insan haklarının korunması anlamında elzem olduğunu belirtmektedir.²⁴³

Prensiplere ilişkin son olarak belirtmek gerekir ki son maddede zor ve silah kullanma yetkisi anlamında açıkça kanuna aykırı olarak verilen bir emrin yerine getirilmemesi gerektiğı aksi taktirde sorumluluk doğacağı da belirtilmektedir.²⁴⁴

Devletlere bu şekilde yüklenen yükümlölükler genel kabul gören görüşe üç temel başlık altında ele alınmaktadır. Devletin bireyleri öldürmeme yükümlölüğü olarak kabul edilen negatif yükümlölüğü; bireylerin yaşamlarını koruması şeklinde pozitif yükümlölüğü ve yaşam hakkına yönelik ihlal durumlarında etkili soruşturma yürütme yükümlölüğü bulunmaktadır.²⁴⁵ Anayasa Mahkemesi de “*Rahil Dink ve Diğerleri*” kararında devlete negatif ve pozitif anlamda yükümlölük yüklendiğini ortaya koymuştur.²⁴⁶

Negatif yükümlölük; kişinin yaşam hakkına müdahale edilmemesini ifade etmektedir. Bu yükümlölük aslında kişiye hakların doğuştan tanındığını, devletin bireylere bu hakların tanınması noktasında bir iltimasının olmadığı gibi devletin hakların özüne müdahalede bulunamayacağını ifade eder.²⁴⁷ Bu yükümlölükle devlete yüklenen sorumluluk aslında insanları bile isteye öldürmemesidir.²⁴⁸ Bu doğrultuda suç işleyen bireylerin önce insan olduğu bilinciyle hareket ederek soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasında yaşam hakkının korunması noktasında devletin sorumlu olduğu gerçeğı yadsınamayacaktır. Örneğın AİHM ölkemiz aleyhine verdiği bir kararda terör örgütü mensubu olduğu gerekçesiyle gözaltına alınan ve örgüte ait silahların depolandığı yeri gösterme teklifinde bulunan, bu esnada da mayına basması sonucu ölen maktulün yaşam hakkının ihlal edildiğine, gözaltına alınan kişinin önleyici tedbir kapsamında korunması gerekirken bunun ihmal edildiğine karar vermiştir.²⁴⁹

²⁴³ KAZSKDTP, m. 18-21.

²⁴⁴ KAZSKDTP, m. 26.

²⁴⁵ Ayşe Özkan Duvan, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. Maddesi Çerçevesinde Yaşam Hakkının Korunmasında Devletin Yükümlölüğü”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24/2 (2018): 660-681.

²⁴⁶ Anayasa Mahkemesi (AYM), 17.07.2014, Başvuru No. 2012/848, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848> E.T. 08.12.2023.

²⁴⁷ Güner, “Kolluğun Zor ve Silah Kullanması”, 100.

²⁴⁸ Güner, “Kolluğun Zor ve Silah Kullanması”, 100.

²⁴⁹ AİHM, *Demiray v. Türkiye*, 21.11.2000, 27308/95.

Pozitif yükümlülük ise Anayasamızın 17. maddesinde de belirtildiği gibi kişinin yaşam hakkının korunması amacıyla devlet tarafından gerekli tedbirlerin alınmasıdır.²⁵⁰ Burada kişinin sahip olduğu haklara yönelik bir saldırının önlenmesinin devletin üzerine düşen bir sorumluluk olduğu, buna rağmen ihlalin meydana gelmesi halinde ise bu ihlalin gecikmeksizin sona erdirilmesinin gerektiği belirtilmektedir. Pozitif yükümlülüğün yerine getirilmesi noktasında devletler, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmez, bu noktada zaaf gösterirse kişilerin haklarının ihlali söz konusu olacaktır. Bu durumda devlet, uluslararası hukuk önünde tazminat anlamında sorumlu olacaktır.

AİHM “*Kılıç/Türkiye*” kararında faili meçhul kişiler tarafından öldürülmüş olan gazeteci Kılıç’ın, öldürülmeden önce sürekli tehdit edilmesi sebebiyle kolluktan yardım istediğini, çalıştığı işyerinin güvenliğinin sağlanması için çağrıda bulunduğunu ancak buna rağmen kolluğun bir güvenlik önlemi almadığını, bu sebeple devletin pozitif yükümlülüğünü ihmal etmek suretiyle 2. maddeye aykırı davrandığını tespit etmiştir.²⁵¹

Anayasa Mahkemesi de devletin pozitif yükümlülüğünün yaşam hakkının korunması noktasında önemli olduğuna işaret etmiştir. Mahkeme bir kararında özetle başvuranın çocuklarının hayvan otlattığı sırada sürünün, sınırları korumak amacıyla mayın yerleştirilen bölgeye girdiğini akabinde başlarında bulunan başvuranın çocuklarının da bölgeye girdiğini, mayının patlaması sebebiyle yaralandığını ve bu suretle yeterli güvenlik tedbirlerinin alınmamasından dolayı pozitif yükümlülüğün ihmal edilerek yaşam hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir.²⁵²

Pozitif yükümlülük bireylerin kendisine karşı korunmasını da kapsamaktadır. Bu anlamda ötenazinin yasaklanması, intihara yönlendirmenin suç olarak kanunda yer alması gibi düzenlemeler devletlerin yükümlülüğü kapsamında attığı adımlardır.

Etkili soruşturma yükümlülüğü ise tüm bu yükümlülüklerin ihlali sonrası gündeme gelmektedir. Buna göre devlet, ihlalin meydana gelmesinde sorumlu olan kolluk hakkında

²⁵⁰ Duvan, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. Maddesi Çerçevesinde Yaşam Hakkı”, 668.

²⁵¹ AİHM, *Kılıç v. Türkiye*, 28.03.2000, 22492/93.

²⁵² Anayasa Mahkemesi (AYM), 25.02.2015, Başvuru No. 2013/6581, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6581> (E.T. 09.12.2023)

gerekli soruşturma işlemlerini titiz bir şekilde yürütecek ve gerekli cezai yaptırımların uygulanması noktasında üzerine düşeni yerine getirecektir.

Esasa yönelik yükümlülük olarak kabul edilen negatif ve pozitif yükümlülüklerin yanı sıra pozitif yükümlülüğün bir uzantısı olarak da kabul edilen etkili soruşturma yükümlülüğü aslında bunlardan ayrı usulü bir yükümlülüktür.²⁵³ AİHM de “*Silih v. Slovenya*” kararında soruşturma yükümlülüğünün, pozitif yükümlülükten ayrı bir yükümlülük olduğunu kabul etmiştir.²⁵⁴

Bu yükümlülük aslında kolluğun kuvvet kullanması neticesinde vukuu bulan başta yaşam hakkı olmak üzere hak ihlallerinde, eylemi gerçekleştiren kolluk mensupları hakkında adil ve tarafsız olarak yargılamalarının yapılmasını ve sorumluların bu şekilde etkili bir soruşturma ile ortaya çıkarılmasını sorumluluk olarak devletlere yüklemektedir.²⁵⁵

Bu yükümlülük kapsamında devletlerin yerine getirmesi gereken birtakım sorumluluklar bulunmaktadır. AİHM, “*Mustafa Tunç ve Feride Tunç v. Türkiye*” kararında etkili soruşturma yükümlülüğünün şartlarını şu şekilde ifade etmektedir:

- Etkili soruşturmanın ilk şartı ceza kanunlarının da etkili yaptırıma tabi olarak düzenlenmesidir.²⁵⁶
- Soruşturma sürecinin yeterli olması yani sorumluların tespit edilmesi bir diğer şarttır.²⁵⁷
- Delillerin tespit edilmesi ve bunların korunması için gerekli tedbirlerin alınması şarttır.²⁵⁸
- Soruşturmanın titizlikle, makul sürede, tarafsız bir şekilde ve olayla ilgisi olmayan kişiler tarafından yürütülmesi gerekir.²⁵⁹

²⁵³ Duvar, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. Maddesi Çerçevesinde Yaşam Hakkı”, 674.

²⁵⁴ AİHM, *Silih v. Slovenya*, 09.04.2009, 71463/01, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92142>

²⁵⁵ Duvar, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. Maddesi Çerçevesinde Yaşam Hakkı”, 674.

²⁵⁶ AİHM, *Mustafa Tunç ve Feride Tunç v. Türkiye*, 24014/05, (171.p.)

²⁵⁷ AİHM, *Mustafa Tunç ve Feride Tunç v. Türkiye*, 24014/05, (172.p.)

²⁵⁸ AİHM, *Mustafa Tunç ve Feride Tunç v. Türkiye*, 24014/05, (173.ve 174. p.)

²⁵⁹ AİHM, *Mustafa Tunç ve Feride Tunç v. Türkiye*, 24014/05, (175.-178.p.)

- Gerektiğinde kamunun ve şüphelilerin ailelerinin bilgilendirilmesi ve yakınları tarafından uygulanması istenilen tedbirlerin uygun düştüğü ölçüde uygulanması gerekir.²⁶⁰
- Mahkeme yerel mahkemenin görevini üstelenemeyeceğini ve ikincil nitelikte olduğunu unutmamalıdır.²⁶¹ Burada AİHM, kendisine yönelik bir uyarıda bulunmaktadır.

Bu kararının yanı sıra AİHM, “*Finucane v. Birleşik Krallık*” kararında olduğu gibi etkin soruşturma işlemlerinin yapılmasında otopsiye de büyük önem vermektedir. Nitekim otopsi sonucunda hazırlanacak rapor, olayın detaylı bir şekilde ortaya çıkarılması adına önem arz etmektedir. AİHM, bu kararda Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan 1991 tarihli Minnesota Protokolü’ne (Uluslararası Otopsi Protokolü) atıf yapmakta ve otopsinin bu protokole göre yapılmasının doğru olacağını ifade etmektedir.²⁶²

Protokole göre, otopsi raporunda tarih, yer ve diğer bilgiler eksiksiz olarak rapora kaydedilmeli, fotoğraflama işlemi özenle yapılmalı, adli tabipler alanında yeterli donanımına sahip olmalı, kırık tespitleri için röntgen çekilmeli, ateşli saldırılarda mermi çekirdeğinin giriş ve çıkış noktaları, izleri, yollarının tespitine dikkat edilmeli, her bir yaranın detaylı incelemesi yapılmalı, elbiseler dikkatli çıkarılmalı ve tüm deliller özenle saklanmalıdır.²⁶³

Anayasa Mahkemesi de tıpkı AİHM gibi kararlarında, etkili soruşturma yükümlülüğünün yaşam hakkının korunması açısından önemli olduğuna vurgu yapmaktadır:

“Anayasa’nın 17. maddesinde düzenlenen yaşam hakkı ile maddi ve manevi varlığı koruma hakkı kapsamında devletin yerine getirmek zorunda olduğu pozitif yükümlülüklerin usule ilişkin boyutu, yaşanan ölüm olayının veya bireylerin maddi ve manevi varlığının zarar görmesine sebep olan

²⁶⁰ AİHM, Mustafa Tunç ve Feride Tunç v. Türkiye, 24014/05, (179. ve 180.p.)

²⁶¹ AİHM, Mustafa Tunç ve Feride Tunç v. Türkiye, 24014/05, (182.p.)

²⁶² AİHM, *Finucane v. Birleşik Krallık*, 02.07.2002, 209178/ 95.

²⁶³ Birleşmiş Milletler Hukuk Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Önlenmesine ve Soruşturulmasına İlişkin El Kılavuzu Minnesota Protokolü, çev. İdil Işıl Gül, Önder Özkalıpcı, (İstanbul: Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları, 2008), 49-65.

vakaların tüm yönlerinin ortaya konulmasına ve sorumlu kişilerin belirlenmesine imkân tanıyan bağımsız bir soruşturma yürütülmesini gerektirmektedir.”²⁶⁴

AYM’nin, “*Fatma Akın ve Mehmet Eren*” kararında da belirttiği gibi yaşam hakkı ihlallerinin önüne geçebilmek adına soruşturmanın etkin bir şekilde yapılması gerekir. Böylece sorumluların yargı önünde hesap verebilirliği tam manasıyla sağlanmış olacaktır. Bu anlamda makul sürede yargılamanın yapılmaması, gereken delillerin toplanmamış olması soruşturmanın etkinliğine zarar vermiştir.²⁶⁵

3.4. Sözleşme Çerçevesinde Yaşam Hakkının İstisnaları

Devletlere düşen yükümlülükleri belirttikten sonra bir diğer önemli konu ise bu yükümlülükler çerçevesinde koruma altına alınan yaşam hakkının mutlak sınırsız bir hak olup olmadığının tespitidir. Her ne kadar Sözleşme’nin 2. maddesiyle koruma altına alınan yaşam hakkı, bütün haklardan öncelikli ve kutsal olarak kabul edilse de bazı istisnai hallerde bu koruma göz ardı edilebilmektedir. Bu durumlar da yine 2. maddede belirtilmektedir. Bu istisnai halleri temelde iki grupta incelemekte fayda vardır.

2. maddenin birinci fıkrasında belirtildiği üzere yasadan kaynaklanan ve mahkeme kararıyla infazına karar verilen hallerde kişinin yaşam hakkına son verilebilecektir. Belirtmek gerekir ki AİHS çerçevesinde düzenlenen bu hükmün ek protokollerle uygulanabilirliği kalmamıştır. Şöyle ki 1983 yılında Strazburg’da imzalanan Ek 6. Protokol’ün 1. maddesiyle ölüm cezası kaldırılmış olup protokole imza atan üye devletler de bu kapsamda gerekli kanuni düzenlemelerini hayata geçirmiştir. Madde hükmü açıkça “*Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılamaz ve idam edilemez.*”²⁶⁶ diyerek protokolü imzalayan üye devletlerin bu konudaki kararlılığını ortaya koymuştur.

Bu protokolün ardından 2002 yılında Vilnius’ta üye devletler tarafından imzalanan Ek 13. Protokol’ün 1. maddesinde yer alan düzenlemeye göre; “*Ölüm cezası kaldırılmıştır.*

²⁶⁴ Anayasa Mahkemesi (AYM), 09.09.2015, Başvuru No: 2013/1943, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1943> (E.T. 09.12.2023)

²⁶⁵ Anayasa Mahkemesi (AYM), 10.11.2021, Başvuru No: 2017/26636, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/26636> (E.T. 22.02.2024)

²⁶⁶ AİHS, Ek 6. Protokol m. 1.

Hiç kimse bu cezaya çarptırılamaz ve idam edilemez.”²⁶⁷ denilmek suretiyle ölüm cezası uygulamasına tamamen son verilmiştir.

Sözleşme’nin ardından hem Ek 6 hem Ek 13. Protokoller de ülkemiz tarafından imzalanarak ve 2004 yılında ilgili yasal değişiklikler yapılarak ölüm cezasına son verilmiştir.²⁶⁸

Birinci fıkrada belirtilen ve artık uygulama açısından bir önemi kalmayan bu istisnanın ardından ikinci fıkrada belirtilen istisnaları ele alacak olur isek bu istisnaları da kendi içinde üç başlıkta inceleyebiliriz. Buna göre meşru savunma hali, yakalanan kişilerinin kaçmasının önlenmesi hali ve son olarak da ayaklanma ve isyanın bastırılması durumlarında yaşam hakkının korunmasına yönelik istisnalar getirildiği kabul edilmektedir.²⁶⁹

3.4.1. Meşru Savunma Hali

Meşru savunmaya ilişkin detaylı açıklamayı yukarıda hukuka uygunluk sebepleri içerisinde yapmıştık. Bu sebeple tekrara düşmemek adına ancak özetle belirtmek gerekirse meşru savunma halini, kişinin kendisine veya bir başkasına yönelik haksız nitelikte olan bir saldırıyı defetmek amacıyla orantılı olarak saldırıya karşılık vermesi olarak ifade edebiliriz.²⁷⁰

TCK’nın 25. maddesi ile AİHS’nin 2. maddesi arasında meşru müdafaa anlamında bir farklılık söz konusudur. TCK, AİHS’ten farklı olarak malvarlığına yönelik saldırıları da meşru müdafaa kapsamında kabul etmektedir. AİHS ise sadece yaşam hakkına yönelik saldırılara karşı gerçekleştirilecek eylemleri meşru müdafaa kapsamında ele almaktadır.

Hukukumuzda bu farklılığın karşısında ne yapılacağı ise Anayasamızın 90. maddesinde karşılığını bulmaktadır. Maddeye göre “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas*

²⁶⁷ AİHS, Ek 13. Protokol m. 1

²⁶⁸ Yasin İnam, “Polisin Toplumsal Olaylara Müdahalede Kullandığı Kuvvetten Doğan İnsan Hakları Sorunları” (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2013), 34.

²⁶⁹ AİHS, m. 2.

²⁷⁰ TCK, m. 25.

alınır.” Buna göre malvarlığına yönelik saldırılar esnasında yaşam hakkının ihlali noktasında bir kanaat olursa uluslararası sözleşme niteliğindeki AİHS’e üstünlük tanınacak ve bu durumlarda ihlalde bulunan kişinin -çalışmamız kapsamında kolluk bu ihlali gerçekleştiren kişi olmaktadır- meşru savunma hukuka uygunluk sebebinden yararlanması söz konusu olmayacak, kişi hakkında gerekli cezai yaptırımlar gündeme gelecektir.

AİHM, “*Yüksel Erdoğan ve Diğerleri v. Türkiye*” kararında meşru savunmayı zorunluluk ilkesi çerçevesinde değerlendirmiştir. Karara göre polisin dur ihtarına silahla ateş ederek karşılık veren maktuller, polisin meşru müdafaa kapsamında hareket ederek karşılık vermesi sonucu ölmüşlerdir. Yapılan incelemelerde polisin uzaktan ateş ettiği ve kendisine açılan ateşe karşılık olarak ateş ettiği tespit edilmiştir. Bu haliyle kolluğun ölümcül güç kullanması sebebiyle sorumlu tutulması söz konusu değildir. Zira polis meşru müdafaada aranan şartların sübuta ermesi sonucu zorunlu olarak bu şekilde müdahalede bulunmuştur. Bu sebeple yaşam hakkının ihlali yönünde karar vermek doğru olmayacaktır.²⁷¹

3.4.2. Yakalama, Tutuklama ve Kaçmanın Önlenmesi Hali

Hukuk düzeni çerçevesinde hakkında yakalama ya da tutuklama işlemi yapılmış ve bu esnada kaçan kişiler hakkında, bu eylemlerine son vermek amacıyla yapılan müdahalede yaşam hakkının ihlali söz konusu olabilecektir. Bu konuda müdahaleden dolayı sorumluluğun doğmaması için kaçan kişinin şiddet suçu işlemiş olmasından şüphelenilmesi ve yaşam hakkına karşı tehdit içeren davranışlarının bulunması AİHM tarafından verilen kararlarda aranan genel şartlardandır.²⁷² Bu müdahalede de yasallık, orantılılık ve zorunluluk diğer aranan şartlar olup bu hususlar ilerleyen bölümde ele alınacaktır. Kolluğun burada kaçan kişinin adalete teslim edilmesi amacıyla müdahale ettiğini de hatırlatmakta fayda vardır.

AİHM’in “*Oğur v. Türkiye*” davasında maktulün operasyon sırasında öldüğünü ancak bunun uyarı amacıyla yapılan atış sebebiyle mi yoksa doğrudan atış sonucu mu öldüğünü

²⁷¹ AİHM, Yüksel Erdoğan ve Diğerleri v. Türkiye, 15.02.2007, 57049/00.

²⁷² Oktay Bahadır, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşam Hakkı ve Türkiye” (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2014), 197.

yaşam hakkının ihlali noktasında incelemiştir.²⁷³ Burada dikkat edilmesi beklenen nokta kolluğun müdahalesinin mutlak gerekli olmasının yanı sıra müdahaleye ilişkin hazırlık sürecinin de buna uygun olarak planlanmasıdır.²⁷⁴ Mahkeme, maktulün yakalanmasına yönelik kaçıp kaçmadığına bakılmaksızın ve yeteri kadar da ikaz yapılmadan kötü bir atış sonucu ölmesini planlama sürecindeki eksikliklerden kaynaklandığı ortaya koymuş ve bu haliyle yaşam hakkının ihlal edildiğini karara bağlamıştır.²⁷⁵

Yine bir başka kararında, “*Gül v. Türkiye*” davasında AİHM, sanığın yakalanması amacıyla evine yapılan baskın sırasında sanığın kapıyı açması sebebiyle çıkan sesin kolluk tarafından silah sesi zannedilmesi üzerine yine kolluk tarafından kapıya doğru ellinin üzerinde atış yapılması ve bu sebeple Mehmet Gül’ün ölümüne sebep olunmasının maktulün yaşam hakkını ihlal ettiğini ayrıca içerideki diğer kişilerin de yaşam hakkını tehlikeye sokması sebebiyle onların da yaşam hakkını ihlal ettiğini belirtmiştir.²⁷⁶

3.4.3. Ayaklanma ve İsyan Bastırılması Gereken Haller

Kamu güvenliğine yönelik ağır tehlike arz edebilecek durumlar başta olmak üzere kamu düzeninin korunması noktasında devlet, çıkan ayaklanma ve isyan hallerinde bu eylemlere son vermek amacıyla zor ve silah kullanma yetkisine kolluk ekipleri aracılığıyla başvuracak ve düzeni tekrar sağlamaya yönelik adımlar atacaktır.

Ancak bu şekliyle müdahale esnasında direniş gösterenlerin yaşam hakkına yönelik ihlaller söz konusu olabilecek ve ölümler meydana gelebilecektir. Bu anlamda kolluğun sorumluluğunun doğmaması adına kendisine tanınan yetkinin sınırları içerisinde ölçülü bir şekilde ve zorunluluk arz eden durumlarda müdahalede bulunması şarttır. Zaten bu şartlar kuvvet kullanma durumlarının hepsinde aranan genel şartlar olup bu istisnai halden yararlanabilmek için de geçerlilik arz etmektedir.

AİHM, genel olarak yapılan bir operasyon esnasında hem direnenlerin hem de masum üçüncü kişilerin yaşam hakkına dikkat edilmesi gerektiğini, özellikle olayla alakası olmayan kişilerin yaşam hakkının korunması adına gereken önlemlerin alınmasının şart

²⁷³ AİHM, Oğur v. Türkiye, 20.05.1999, 21594/93, (77. p.)

²⁷⁴ AİHM, Oğur v. Türkiye, 21594/93, (78. p.)

²⁷⁵ AİHM, Oğur v. Türkiye, 21594/93, (83. ve 84. p.)

²⁷⁶ AİHM, Gül v. Türkiye, 14.12.2000, 22676/93, (76.- 83.p.)

olduğunu, bu çerçevede kolluğa gerekli eğitimin verilmesinin önemli olduğunu ve operasyona yönelik risk hesaplamalarının iyi yapılması gerektiğini içtihatlarında kabul etmektedir.²⁷⁷

AİHM, “*Peker v. Türkiye*” kararında, cezaevinde çıkan açlık grevlerine ve ayaklanmaya son vermek adına Hayata Dönüş Operasyonlarının yapıldığı 2000 yılında operasyon neticesinde başvuranın silahla yaralandığını ve pek çok kişinin de öldüğü ve yaralandığını belirlemiştir.²⁷⁸ Mahkeme ele aldığı davada devletlerin cezaevinde bulunan kişilerin savunmasız durumda olması sebebiyle bu kişileri koruması gerektiğine işaret etmiştir.²⁷⁹ Dönemin Hükümetinin etkili bir soruşturma süreci yürütmemesinin yanı sıra başvuranın cezaevinde nasıl yaralandığına dair yeterli düzeyde bir delil sunulamaması sebebiyle başvuranın yaşam hakkının ihlal edildiğine karar verilmiştir.²⁸⁰

“*Perişan ve Diğerleri v. Türkiye*” kararında da AİHM, yine cezaevinde çıkan bir ayaklanmanın bastırılması amacıyla mahkumlara karşı kuvvet kullanımı neticesinde ona yakın mahkûmun öldüğünü oysaki yapılan bu müdahalenin yöntemi açısından mutlak zorunluluk arz etmediğini bu haliyle yaşam hakkının ihlal edildiğini karara bağlamıştır.²⁸¹

3.5. Yasal Güç Kullanıma Dair AİHM Tarafından Ortaya Konulan Temel İlkeler

Kolluk tarafından güç kullanıma ilişkin söz konusu gücün daha basit düzeyde kaldığı bir müdahale yönteminin yetersizliği gündeme geldiğinde ölümcül güç olarak kabul edilen ve yaşam hakkına doğrudan müdahale niteliği taşıyan güç kullanımı da söz konusu olabilmektedir.

Ölümcül güç kullanımı ve kolluğun bu yetkisinin sınırları, yetkisini kullanırken dikkat etmesi gereken temel ilkeler aslında ilk kez yaşam hakkının ihlali noktasında bir karar olan “*McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık*”²⁸² davasında ele alınmıştır. 1995 tarihli kararda AİHM güç kullanımına ilişkin birtakım kriterler ortaya koymuştur. Bunlar *yasallık, mutlak gereklilik ve orantılılık*²⁸³ olarak üç başlıkta ele alınmakla birlikte bizler

²⁷⁷ Gökcan, Artuç, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 629.

²⁷⁸ AİHM, *Peker v. Türkiye*, 12.04.2011, 42136/06.

²⁷⁹ AİHM, *Peker v. Türkiye*, 42136/06 (51.p.)

²⁸⁰ AİHM, *Peker v. Türkiye*, 42136/06 (59. ve 60. p.)

²⁸¹ AİHM, *Perişan ve Diğerleri v. Türkiye*, 20.05.2010, 12336/03.

²⁸² AİHM, *McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık*, 18984/91.

²⁸³ Gençtürk, “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...” 99.

asında bu kriterleri zor kullanma yetkisinin unsurları altında ÷lkemizde uygulanan boyutuyla ele almıştık. Burada ise AİHM tarafından uluslararası boyutuyla bu kriterleri ele alacak, benzer ve farklı yönlerini ifade edeceğiz.

3.5.1. Yasallık

Sözleşmenin 2. maddesinde yer alan yaşam hakkına yönelik ihlal kararlarında AİHM ihlal iddialarını ele almadan önce söz konusu hakkın ve hakka müdahale edildiğı taktirde uygulanacak yaptırımların kanuni dayanağının olması gerektiğine işaret etmektedir. Konumuz kapsamında kolluğun bu yetkisinin yasal dayanağının bulunması, sınırlarının yasayla tespit edilmesi gerekmektedir. Ne yazık ki bu konuda tek bir kanuni metin bulunmamakta, yeknesaklık sağlanmamaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki bu konuda mevzuatımız anlamında pek çok düzenlemeye yer verilmekte böylece yetki sınırları ortaya konulmaktadır. Yeknesaklığın sağlanmamış olması kusur olarak kabul edilebilirse de bizim için önemli olan nokta kolluğun, kanunda tanınan bu yetkisinin sınırlarına riayet edecek şekilde hareket etmesi ve buna yönelik eğitilmesidir.

Kanuni düzenlemelerin yer alması noktasında AİHM'in bir anlamda tavsiye bir anlamda ilke olarak ortaya koyduğu bu tespit AİHM'in üye devletlerin iç işlerine karıştığı iddiasını gündeme getirebilecektir. Ancak bu noktada AİHM, yaşam hakkına verdiği önemi ortaya koymakta ve yaşam hakkı başta olmak üzere insan haklarını devletler üstü bir yere taşımaktadır. Bu sebeple bunun içişlerine müdahale olarak görülmesinden ziyade konulan ilkelere uygun adımlar atılması üye devletlerin sorumluluğunu azaltacağı gibi demokratik devlet olma yolunda katkısı da olacaktır.

Yasallık çerçevesinde üye devletlerin Sözleşme hükümlerini kendi mevzuatlarına dahil etmeleri ya da benzer düzenlemeleri kendi kanunlarına entegre etmeleri yönünde bir şart bulunmamakla birlikte Sözleşmede ortaya konulmuş kriterlere paralel düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve kanuni düzenlemelerin buna göre hazırlanması üye devletlerden beklenmektedir.²⁸⁴

²⁸⁴ AİHM, McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık, 18984/91, (153.p.)

AİHM, “*Nachova v. Bulgaristan*” kararında da yaşam hakkı noktasında kolluğun müdahale yetkisine ilişkin düzenlemelerin mevcut olması gerektiğini ve kolluğun bu düzenlemeler çerçevesinde hareket etmesinin doğru olacağını ifade etmektedir.²⁸⁵

Yine bir başka kararında ise polisin müdahalesinin keyfi olamayacağı buna ilişkin düzenlemenin yasal mevzuatta yer alması gerektiği şu şekilde ifade edilmektedir: “...polis operasyonları, şayet ulusal hukuk tarafından izin verilmişse, keyfi güç kullanımına ve gücün kötüye kullanımına ve de önlenabilir kazalara karşı uygun ve etkin bir güvenceler sistemi kapsamında söz konusu hak tarafından yeterince sınırlandırılmalıdır.”²⁸⁶

3.5.2. Mutlak Gereklilik

Mutlak gereklik ilkesi açısından hukukumuzdaki zorunluluk ilkesinin karşılığı olarak sözleşme metninde yer aldığını söyleyebiliriz. Buna göre kolluk, zor ve silah kullanma yetkisine ancak durumun gerektirdiği, başvurulmadığı taktirde daha ağır sonuçların meydana gelebilme riskinin bulunduğu durumlarda müracaat edecektir. Bir nevi “son çare ilkesi”²⁸⁷ olarak da değerlendirilebilir. Kolluk kuvvet kullanırken yaşam hakkına yönelik bir ihlale meydan vermemek ve haksız konuma düşmemek adına ancak gerektiği şartlarda ve gereken ölçüde bu yetkisini kullanacaktır.

“*McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık*” davası konumuz açısından temel dava niteliğinde olup bu kararı detaylıca incelemek konunun özüne vakıf olma noktasında bize ışık tutacaktır. Dava, bombalı araç imha etmek için kullanılan bir uzaktan kumandaya sahip olduğundan şüphelenilen üç IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu) mensubunun öldürülmesine ilişkindi. 1988’in başlarında İngiltere, İspanya ve Cebelitarık hükümetleri, IRA’nın Cebelitarık’ta belirledikleri bir noktada terör saldırısı gerçekleştireceklerini haberini almışlardı. Belirlenen nokta da kritik bir öneme sahip olan ve İngiliz Kraliyet Muhafızlarının her hafta nöbet değişimi için toplandıkları yer idi. Orada bulunan kolluk ekiplerine yardım etmek amacıyla Krallık, alanında uzman askerleri bölgeye intikal ettirmişti. Planlanan saldırıda bomba yapım uzmanı Savage, Farrell ile McCann isimli üç

²⁸⁵ AİHM, *Nachova ve Diğerleri v. Bulgaristan*, 06.07.2005, 43577/98, (93.- 97.p.)

²⁸⁶ AİHM, *Behçet Söğüt ve Diğerleri v. Türkiye*, 20.10.2015, 22931/09, (53.p.)

²⁸⁷ Gençtürk, “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...” 102.

kişinin yer aldığı tespit edildi. Saldırı bomba yüklü bir aracın uzaktan kumanda ile patlatılması şeklinde gerçekleştirilecekti. Kendilerinin takip edildiğini anlayan şüpheliler kaçmaya çalıştıkları esnada kolluk görevlileri, şüphelilerin uzaktan kumandaya basacaklarını düşünerek üç şüpheliye de ateş ederek öldürmüşlerdi. Ancak yapılan üst aramalarında ve şüphelenilen araçta yapılan aramada herhangi bir bomba, uzaktan kumanda ve suç aletine rastlanılmamıştı.²⁸⁸

Mahkeme, dava neticesinde verdiği kararda, öncelikle kolluğun ihbar doğrultusunda hareket ederek pek çok insanın yaşam hakkına müdahale edilmesinin önüne geçtiğini, kolluğun müdahalesinde doğru davrandığını düşünmüştür. Bu sebeple de kolluğun müdahalesinin 2. maddede yer alan yaşam hakkını ihlal etmediği yönünde karar vermiştir. Ancak belirtmek gerekir ki mahkeme başta her ne kadar müdahalenin ihlal niteliğinde olmadığını düşünse de yapılan müdahalenin planlanması ve koordinasyonu noktasında detaylı inceleme yaptığında aslında durumun böyle olmadığını da farkına varmıştır. Zira mahkeme, müdahale hazırlıklarında gereken dikkat ve özenin gösterilmediğini, şüphelilerin Cebelitarık’a girişlerinin engellenemediğini bu sebeplerle de şüphelilerin öldürülmesinin aslında mutlak olarak gerekli olmadığına hükmetmiş ve yaşam hakkının ihlal edildiğine oy çokluğu ile karar kılmıştır. Mahkeme kararında, terörist olan şüphelilerle mücadele ederken bile ateşli silahların ancak demokratik bir toplumun gerektirdiği özen çerçevesinde kullanmaları gerektiğini ifade etmiştir.²⁸⁹

Karardan da anlaşılacağı üzere ölümcül güç kullanımının gündeme gelebilmesi için tüm diğer zor kullanma araçlarının ve ölümcül nitelikte olmayan araçların kullanılması ve bunların yetersiz kalması durumunda ölümcül güce başvurulması, demokratik toplumlarda mutlak gereklilik ilkesi çerçevesinde aranan şartlardandır.²⁹⁰

Bir başka kararında AİHM meşru savunmanın sınırını mutlak gereklilik ilkesini de ele alarak tartışmıştır. “*Aydan v. Türkiye*” davasında geçen olayda 2005 yılında Erzurum ilçesinde eylem yapan topluluğa doğru askeri araçtan ateş açılmış ve bu ateş sonucu olay yerinde otobüs beklemekte olan A. Aydan ölmüştür. Bu esnada topluluk da askeri araca

²⁸⁸ “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. Madde Rehberi”, (E.T. 10.12.2023), https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_2_TUR

²⁸⁹ AİHM, McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık, 18984/91.

²⁹⁰ AİHM, McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık, 18984/91.

sopa ve taşlarla saldırmış ve üç askerin yaralanmasına sebep olmuştur. Yerel mahkeme davayı incelemeye aldığı anda askerlerin eyleminin TCK'nun 27. maddesi kapsamında kaldığını ve meşru müdafada sınırın mazur görülebilir bir duyguyla aşıldığını belirtmiş ve sanık askerler hakkında ceza vermemiştir. Yargıtay tarafından onanan karar son olarak AİHM'ne gelmiş ve AİHM kararında sanık memur G.Y.'nin topluluğun saldırdığı esnada kendisinin askeri aracı sürdüğünü, göstericileri sözlü olarak uyardığını ancak devam etmeleri üzerine bir eliyle de seri atış yapan silahıyla, göstericiler tarafından aracın kırılan sol camından ateş ettiğini ve otomatik atış yapan silahla müdahalede ölümcül güç kullandığını tespit etmiştir. Yapılan incelemede mahkeme topluluğun eyleminin şiddetinin tespit edilmediğini, sanık G.Y.'nin rastgele ateş etmesi sonucu maktulün ölümüne sebep olduğunu ve bunu haklı kılacak bir gerekçenin bulunmadığını belirlemiştir.²⁹¹

Bu haliyle maktulün yaşam hakkının ihlali gündeme gelmiş ve mutlak gereklilik şartının gerçekleşmediğine hükmedilmiştir. Mahkeme, kararında kolluk personeline sınırsız yetki tanınmasının gereklilik ilkesine aykırılık oluşturacağını bu haliyle bu ilkeye aykırı davranarak silah kullanan personelin cezalandırılmasının elzem olduğunu belirtmiştir.²⁹²

“*Makbule Kaymaz ve Diğerleri v. Türkiye*” davasında da AİHM, yine benzer şekilde mutlak gereklilik ilkesinin gerçekleşmemesi gerekçesiyle yaşam hakkının ihlal edildiğine dair karar vermiştir.²⁹³ Davaya konu olaya göre kolluk, Mardin Köprülü Köyü mevkiinde terör eylemi gerçekleştirileceği yönünde ihbar alması üzerine bölgeye hareket etmiş ve şüphelilere yönelik dur ihtarında bulunmuştur. Bu esnada kendisine açılan ateşe karşılık veren kolluğun müdahalesi sonucu başvuranın çocukları vefat etmiştir. Mahkeme yaptığı inceleme sonucunda cesetlerin yanında bulunan silahlar üzerinde gerekli parmak izi araştırmasının yapılmamasını ve olaya dair tanığın bulunmamasını yapılan müdahalenin mutlak olarak gerekli olduğu noktasında şüpheli bulmuş ve bu sebeple yaşam hakkının ihlaline karar vermiştir.²⁹⁴

²⁹¹ AİHM, Aydan v. Türkiye, 12.03.2013, 16281/10.

²⁹² AİHM, Aydan v. Türkiye, 16281/10.

²⁹³ AİHM, Makbule Kaymaz ve Diğerleri v. Türkiye, 25.02.2014, 651/10.

²⁹⁴ AİHM, Makbule Kaymaz ve Diğerleri v. Türkiye, 651/10.

Sözleşme'nin 2. maddesinde belirtilen yaşam hakkını korumaya yönelik getirilen düzenlemeler çerçevesinde AİHM tarafından verilen kararlar neticesinde ortaya çıkan mutlak gereklilik ilkesinin hukukumuzdaki karşılığını ise Anayasamızda görmekteyiz. 17. maddede belirtilen haliyle “...*kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda...*” denilmek suretiyle kolluğun zor ve silah kullanma yetkisini icra ederken yaşam hakkına yönelik müdahalelerin ancak zorunlu durumlarda mümkün olabileceğine işaret edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi de verdiği kararlarda “*zorunlu durumlar*” kavramını ölçülülük ilkesiyle ele almaktadır.²⁹⁵ Buna göre Mahkeme, kararlarında güç kullanımına ancak mevzuatta belirtilen amaca ulaşmak adına başka bir çarenin kalmadığı zorunlu durumlarda ve direnişe karşı ölçülü araçlara başvurmak suretiyle izin verilebileceğini diğer türlü hak ihlalinin gündeme geleceğini belirtmektedir.²⁹⁶ Mahkeme, AİHM kararlarıyla da benzer yöndeki kararlarında özellikle öldürücü gücün, başka türlü direnişi kırma imkanının kalmadığı durumlarda, “son çare” olarak kullanılmasının zorunlu olduğu hallerde kullanılabileceğini belirtmektedir.²⁹⁷

Anayasa Mahkemesi bu konuya yönelik vermiş olduğu bir kararda cezaevinde çıkan ayaklanma sonucu kolluğun müdahalesinin T.Y. açısından yaşam hakkının ihlaline sebep olduğunu belirtmiştir. Olay günü, kolluğun gerçekleştirdiği operasyonda çok sayıda mahkûm ya yaralanmış ya da ölmüştür. Mahkeme çıkan kargaşa neticesinde kolluğun bu müdahalesinin son çare niteliğinde olduğu ve artık kaçınılmaz bir hal aldığını kabul etmektedir.²⁹⁸

²⁹⁵ Gençtürk, “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...”, 109.

²⁹⁶ Anayasa Mahkemesi (AYM), 16.07.2014, Başvuru No: 2013/6319, (50.p.), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6319> (E.T. 10.12.2023), Anayasa Mahkemesi (AYM), 12.04.2023, Başvuru No: 2018/24394, (115.p.), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/24394> (E.T. 10.12.2023), Anayasa Mahkemesi (AYM), 21.04.2016, Başvuru No: 2013/ 1595, (117. p.), <https://www.anayasa.gov.tr/media/3961/2013-1595.pdf> (E.T. 10.12.2023).

²⁹⁷ Anayasa Mahkemesi (AYM), 03.07.2019, Başvuru No: 2014/5791, (139. p.), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/5791> (E.T. 10.12.2023), Anayasa Mahkemesi (AYM), 29.09.2016, Başvuru No: 2014/5785, (107. p.), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/5785> (E.T. 10.12.2023), Anayasa Mahkemesi (AYM), 16.01.2020, Başvuru No: 2015/19011, (74. p.), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/19011> (E.T. 10.12.2023), Anayasa Mahkemesi (AYM), 18.07.2019, Başvuru No: 2015/6361, (62. p.), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/6361> (E.T. 10.12.2023).

²⁹⁸ AYM, B. No: 2014/5791.

Ancak mahkeme T.Y. açısından olayı değerlendirdiğinde, olay neticesiyle T.Y.’nin %33lük görme kaybına uğradığını, baş bölgesinden yaralanması sebebiyle kullanılan gücün artık öldürücü güç olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir. Fakat T.Y. açısından, bu müdahalenin haklılığını ortaya koyacak, T.Y.’nin kolluğa yönelik bir eyleminin bulunup bulunmadığının tespiti yapılmadan, yapılan müdahalenin mutlak zorunluluk arz eden ve son çare olarak kabul edilebilecek bir müdahale olmadığını da tespit etmiştir. Neticeten başvuran T.Y.’nin anne ve babasının başvurularını haklı bularak kolluğun bu eylemi sebebiyle T.Y.’nin yaşam hakkının ihlal edildiğine dair karar vermiştir.²⁹⁹

Örnek karardan da anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi’nin yaşam hakkına yönelik müdahalelerde esas aldığı zorunlu durumlar şartı ile sözleşme çerçevesinde AİHM tarafından ortaya konulan son çare olma ve mutlak gereklilik ilkelerinin uyumlu olduğu görülmektedir.³⁰⁰

3.5.3. Orantılılık

AİHM tarafından verilen kararlar neticesinde kolluğun güç kullanımına ilişkin aranan bir diğer şart ise bu güç kullanımının orantılı yani ölçülü olması gerektiğidir.³⁰¹ Yukarıda zor kullanmanın şartları altında bu ilkeyi detaylıca açıkladığımız için tekrara düşmemek adına burada AİHM ve AYM kararları çerçevesinde bu ilkeyi irdelemekle yetineceğiz.

Daha önce de belirttiğimiz gibi “*Gül v. Türkiye*” davasında AİHM, sanığın yakalanması amacıyla evine yapılan baskın sırasında sanığın kapıyı açması sebebiyle çıkan sesin kolluk tarafından silah sesi zannedilmesi üzerine yine kolluk tarafından kapıya doğru ellinin üzerinde atış yapılması ve bu sebeple Mehmet Gül’ün ölümüne sebep olunmasının maktulün yaşam hakkını ihlal ettiğini ayrıca içerideki diğer kişilerin de yaşam hakkını tehlikeye sokması sebebiyle onların da yaşam hakkını ihlal ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Mahkeme, bu kadar çok ateş edilmek suretiyle yapılan müdahalenin orantısız olduğunu kararında belirtmiştir.³⁰²

²⁹⁹ AYM, B. No: 2014/5791.

³⁰⁰ Gençtürk, “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...”, 111.

³⁰¹ Gençtürk, “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı...”, 111.

³⁰² AİHM, *Gül v. Türkiye*, 22676/93, (76-83.p.)

AİHM, “*Güleç v. Türkiye*” kararında da orantılılık ilkesine vurgu yapmıştır. Şöyle ki olaya göre Şırnak’ta meydana gelen eylemler sırasında 15 yaşındaki A. Güleç, kolluk tarafından açılan ateş neticesinde ölmüştür. Yaşam hakkı ihlali ile önüne gelen dosyada mahkeme yaptığı incelemede bu hakkın ihlaline karar vermiştir. Nitekim olay yeri, olayın gerçekleştiği tarih itibarıyla olağanüstü hâl bölgesi kapsamındadır. Ancak kolluk yaptığı müdahalede daha hafif nitelikteki araçlara başvurmak yerine öldürücü nitelikteki silahlarla olaya müdahale etmiştir.³⁰³

Gerekçe olarak ise daha hafif nitelikteki araçların olay günü kolluğun yanında mevcut olmaması gösterilmiştir. Ancak bu kabul edilebilir bir durum değildir. Olağanüstü hâl kapsamında görevli personelin tam olarak hazır bir şekilde bulunması ve olaylara müdahale esnasında mevzuat çerçevesinde orantılı olacak şekilde müdahale etmesi şarttır. Olağanüstü hâl kapsamında yer alması kolluğa sınırsız bir yetki tanımadığı gibi sorumluluğunu daha da artırmaktadır. Olayda ise kolluk bu konuda ihmalkarlık göstermiş ve orantısız güç kullanımı neticesinde yaşam hakkı ihlaline sebep olmuştur.³⁰⁴

AİHM, “*Mansuroğlu v. Türkiye*” kararında da maktulün ölümüne sebep olunan olaya ilişkin kolluğun öldürücü güç niteliğinde bir güç kullandığını, ancak bu gücün kullanmasının mutlak olarak gerekli ve orantılı olduğuna yönelik devletin ispat yükümlülüğünü yerine getiremediğini bu haliyle yaşam hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir.³⁰⁵

Orantının sağlanması adına kullanılan araçların, yapılan müdahalenin olaya uygun olması, direnişe ölçülü şekilde karşılık verilmesi gerekmekte ve AİHM bu kapsamda mutlak gereklilik ilkesiyle birlikte orantılılık ilkesinin de katı bir biçimde yorumlanması gerektiğine işaret etmektedir.³⁰⁶ Mahkeme, “*Giuliani ve Gaggio v. İtalya*” kararında bunu şöyle ifade eder:

“Mutlaka gerekli teriminin kullanılması, Sözleşme’nin 8 ila 11. maddelerinin 2. fıkraları uyarınca devletin eyleminin “demokratik bir toplumda gerekli” olup olmadığını tespit ederken normal olarak uygulanabilir olandan daha katı ve zorlayıcı bir gereklilik testinin kullanılması gerektiğini

³⁰³ AİHM, Güleç v. Türkiye, 27.07.1998, 54/1997/838/1044.

³⁰⁴ AİHM, Güleç v. Türkiye, 54/1997/838/1044.

³⁰⁵ AİHM, Mansuroğlu v. Türkiye, 26.02.2008, 43443/98.

³⁰⁶ AİHM, Giuliani ve Gaggio v. İtalya, 24.03.2011, 23458/02.

göstermektedir. Özellikle, kullanılan güç 2. maddenin 2. fıkrasının (a), (b) ya da (c) bendelerinde düzenlenen amaçlardan birinin başarılması için “kesinlikle orantılı” olmalıdır. Ayrıca Mahkeme, bu hükmün demokratik bir toplumdaki önemi doğrultusunda, değerlendirmesini yaparken özellikle açıkça öldürücü bir güç kullanma halinde, sadece fiilen güç kullanmış devlet görevlilerin eylemlerini değil, fakat ayrıca bu eylemlerin planlanmasının ve denetlenmesinin içinde yer aldığı tüm koşulları dikkate alarak, yaşamdan yoksun bırakma olayını çok yakından ve dikkatli bir incelemeye tabi tutmalıdır.”³⁰⁷

“*Kakoulli v. Türkiye*” kararında da AİHM sınır ihlali yapan kişiye dur ihtarından sonra atış yapmak suretiyle ölümüne sebep olunmasını yaşam hakkı ihlali olarak kabul etmiştir. Kararda tek el atış yapmak suretiyle durdurulabilecek maktulün üç el atış yapılarak durdurulmaya çalışılmasının kesinlikle orantılı olmadığını gerekçe olarak gösterilmiştir.³⁰⁸

“*Nachova ve Diğerleri v. Bulgaristan*”³⁰⁹ kararında AİHM, kaçak iki silahsız erin yakalanmasına yönelik başlatılan çalışmalar kapsamında bulundukları esnada kolluğun dur ihtarında bulunduğunu, ancak silahsız oldukları bilinen erlerin kaçmaya devam etmeleri üzerine kolluk tarafından arkalarından ağır silahlarla müdahale edilerek ölümcül güç kullanmak suretiyle kaçmalarının engellenmeye çalışıldığını, bu ateş sonucu kaçan Angelov ve Petkov’un öldüğünü, bu haliyle kolluğun orantısız müdahalesi sebebiyle maktullerin yaşam hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir.³¹⁰ AİHM tarafından genel kabul gören görüşe göre kaçan kişiler hakkında, eğer ki bu kişiler tehlikelilik arz etmiyorlarsa yaşam haklarına yönelik müdahale mutlak olarak gerekli olmadığı gibi yapılacak müdahale somut olayda olduğu gibi orantısız da olabilecektir.³¹¹ Bu sebeple üye devletlerin buna dikkat etmesi gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesi de içtihatlarında, AİHM ile benzer yönde düşünmekte, müdahalede ölçülülüğü esas almakta ve bu ilkenin “*gereklilik, orantılılık ve elverişlilik*”³¹² şeklinde üç unsur içerdiğini açıklamaktadır. Bu konuda AYM’nin Abidin Cevher³¹³ kararını

³⁰⁷ AİHM, Giuliani ve Gaggio v. İtalya, 23458/02, (176. p.)

³⁰⁸ AİHM, Kakoulli v. Türkiye, 22.11.2005, 38595/97. (111.- 121. p.)

³⁰⁹ AİHM, Nachova ve Diğerleri v. Bulgaristan, 43577/98.

³¹⁰ AİHM, Nachova ve Diğerleri v. Bulgaristan, 43577/98. (13.-35.p.)

³¹¹ AİHM, Nachova ve Diğerleri v. Bulgaristan, 43577/98. (72., 94., 109. p.)

³¹² Anayasa Mahkemesi (AYM), 19.12.2013, Başvuru No: 2013/817. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/817> (E.T. 12.12.2023), AYM, B. No: 2014/5785, (112. p.), AYM, B. No: 2015/19011, (73. p.).

³¹³ AYM, B. No: 2015/6361.

irdelemek yerinde olacaktır. Karara göre Mahkeme, bir eyleme müdahale esnasında yaklaşık yirmi metre mesafede kolluğun başvuranın yüzüne göz yaşartıcı gaz fişegi attığını ve bu sebeple kafatasında oluşan kırık sebebiyle şahsın hayatını tehlikeye soktuğunu, bu durumu raporlarla da tespit ettiğini belirtmiş ve yapılan orantısız müdahale sebebiyle şahsın yaşam hakkının ihlaline sebep olunduğunda karar kılmıştır.³¹⁴

“İpek Deniz ve diğerleri” kararında Anayasa Mahkemesi, öldürücü gücün ancak son çare olarak kullanılabileceği ve bunun gerekliliğinin ve ölçülü olup olmadığının sıkı bir şekilde denetlenmesinin şart olduğu belirtmiştir.³¹⁵

Anayasa Mahkemesi, “Filiz Aka” kararında ise somut olaya göre değerlendirmek şartıyla ağır nitelikteki saldırıların benzer şekilde tekrarlanmasının önüne geçebilmek adına gereken cezai yaptırımların uygulanması gerektiğine işaret eder.³¹⁶

AYM, “Arif Haldun Soygür” kararında kullanılacak gücün ancak zorunluluk arz eden durumlarda, kademeli olarak artan şekilde, ölçülü olması gerektiğini belirtir.³¹⁷ “Gazal Kolanç ve diğerleri” kararında terör eylemlerine yönelik gerçekleştirilen operasyonunun harekât planının somut olay nazarında orantılılık ve mutlak zorunluluk kriterlerine uygun olduğuna karar vermiştir.³¹⁸

Benzer şekilde “Nurettin Gündüz” kararına göre gerçekleştirilen kapsamlı terör eylemlerine karşı kolluk kuvvetlerinin geniş çaplı düzenlediği operasyonda amacının silahlı ayaklanmayı bastırmak olduğu belirtilmiştir. Bu durum da yaşam hakkının istisnaları arasında yer almaktadır. Ayrıca saldırganlar tarafından ağır silahlar kullanılması sebebiyle öngörülemez nitelikteki kesintisiz saldırılarına karşı kolluk

³¹⁴ AYM, B. No: 2015/6361, (8.-11., 44., 69., 70. p.).

³¹⁵ Anayasa Mahkemesi (AYM), 21.04.2015, Başvuru No: 2013/1595. (117.p) <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1595> (E.T. 22.02.2024)

³¹⁶ Anayasa Mahkemesi (AYM), 10.06.2015, Başvuru No: 2013/8365. (32. p.) <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/8365> (E.T. 22.02.2024)

³¹⁷ Anayasa Mahkemesi (AYM), 15.10.2015, Başvuru No. 2013/2659 (51.p.) <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2659> (E.T. 22.02.2024)

³¹⁸ Anayasa Mahkemesi (AYM), 05.07.2022, Başvuru No. 2017/37897 (350-356. p.) <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/37897> (E.T. 22.02.2024)

tarafından ölümcül güç kullanılmak suretiyle müdahale edilmesi mutlak olarak zorunlu ve orantılı bir müdahale yöntemidir.³¹⁹

Kararlardan da anlaşıldığı üzere kolluk görevin ifası sırasında zor ve silah kullanma yetkisine başvururken yaşam hakkına öncelik tanıyacak ve buna uygun şekilde müdahalede bulunacaktır. Bu çerçevede orantılı bir müdahale yöntemi izlenecek, kanunların ve diğer ilgili mevzuatın çizdiği sınırlar dairesinde hareket edilecek ve ancak zorunluluk arz eden hallerde bu yetkiye başvurulacaktır.

³¹⁹ Anayasa Mahkemesi (AYM), 14.12.2023, Başvuru No. 2019/38701 (37. p.)
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/38701> (E.T. 22.02.2024)

SONUÇ

Bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamakla görevli olan devletin bu yükümlülüklerini yerine getirmediği takdirde kamusal düzenin bozulacağı, karışıklıkların çıkacağı beklenebilir bir durumdur. Demokratik hukuk devletinin gereği olarak kamu güvenliğinin korunması ve bozulan düzenin tesisi de bu anlamda bireylerin temel ihtiyaçlarından olup devlet, bu ihtiyacı “kolluk” adı verilen güvenlik güçleri ile karşılamaktadır.

Kolluk tarafından kamu düzeninin sağlanması için öncelikle kolluğun görev alanına yönelik düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Yasama organı aracılığıyla gerekli yasal düzenlemeler yürürlüğe alınmalı, aykırı davrananlara da yargı organları aracılığıyla gerekli cezaların verileceği yine bu düzenlemelerde belirtilmelidir.

Yasal düzenlemelere riayet ederek görevini ifa eden kolluk da herhangi bir sorumlulukla karşılaşmayacaktır. Bu durum, Türk Ceza Kanunu’nun 24. maddesinde yer alan ve “görevin ifası” olarak da bilinen hukuka uygunluk sebebiyle de yasal karşılığını bulmuştur. Madde hükmüne göre kanunlarla kendisine verilen görevini ifa eden kolluk, gerçekleştirmiş olduğu eylemler sebebiyle cezai anlamda sorumlu olmayacaktır. Maddede ayrıca amirin emrini ifa bahsi de yer almaktadır. Belirtmek gerekir ki amirin hukuka uygun emri, görevin ifası kapsamında hukuka uygunluk sebebine dahil edilirken hukuka aykırı emri ve konusu suç teşkil eden emri bu korumadan yararlanamayacak ve kolluk bu anlamda sorumlu olabilecektir.

Çalışmamız kapsamında hukuka uygunluk sebeplerine yer vererek kolluğun hangi hukuki korumalardan yararlanabileceğini öğrenmesi amaçlanmıştır. Özellikle kolluğun eğitim sürecinde bu konunun üzerinde durulması, göreve başlanıldığı zaman sorumlulukların bilinmesi ve cezai sorumluluğun temelinin kavranması açısından önem arz etmektedir.

Kamu düzenini sağlamakla görevli olan kolluk, kendi içinde adli- idari ve genel- özel kolluk olmak üzere sınıflara ayrılmaktadır. İdari anlamda “önleyici kolluk” olarak görevini ifa eden kolluk, düzenin bozulmasını önlemek adına gereken tedbirleri almakla yükümlüdür. Tüm bu tedbirlere rağmen düzen bozulmuş, suç niteliğinde eylemler meydana gelmişse kolluk, adli görevlerini yerine getirecektir. Bu durumda kolluk, kanunlarla belirtilen ve adli makamlar tarafından verilen görevleri de yerine getirmek zorundadır.

Kolluğun bir diğer ayrımı olan da genel ve özel kolluktur. Polis, jandarma, sahil güvenlik, çarşı ve mahalle bekçilerinden oluşan genel kolluk, adli ve idari görevleri yapmakla sorumlu olan kolluktur. Özel kolluk ise görev alanı daha dar olmak kaydıyla ve kimi durumlarda genel kolluğun bulunmadığı yerlerde bu görevleri yerine getirecektir.

Çalışmada bu sınıf ayrımlarına da yer verilerek kolluğun öncelikle kendisini tanıması amaçlanmıştır. Ancak bu ayrımların fiziki bir ayrım olmadığını belirtmek gerekecektir. Ayrıca bu ayrımlar başta personel yetersizliği olmak üzere pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu noktada personel sayısının artırılması yerinde olacaktır. Ancak maalesef ki, bu da sorunu tek başına çözmeye yeterli değildir.

Diğer yandan kolluğun bu ayrımının keskin sınırlara tabi tutulması da doğru olmayacaktır. Çünkü bu durum başka sorunları da gündeme getirebilecektir. İdari anlamda görevlendirilen kolluk, adli bir vaka ile karşılaştığı zaman kendi görev alanını ilgilendirmediği gerekçesiyle olaya müdahale etmeyebilecektir. Bu açıdan kolluğun personel sayısının artırılması gerekli ise de ayrımın keskin sınırlarla yapılmaması düzenin korunabilmesi açısından yerinde olacaktır.

Kolluk, bu sınıf ayrımları gözetilmeksizin yasalarda kendisine tanınan yetkileri yine yasalarda belirtilen sınırlara uyarak kullanmak zorundadır. Bu yetkilerden biri de zor ve silah kullanma yetkisidir. Bir kimse tarafından yerine getirilmesi istenen bir durumun direniş gösterilmek suretiyle yerine getirilmediği hallerde kolluk, çeşitli zor kullanma araçlarıyla müdahale ederek bu eylemin yerine getirilmesini sağlayabileceği gibi hukuka aykırı bir eylemin de yine aynı araçlarla sona erdirilmesini isteyebilecektir. Kişiler üzerinde uygulanan bu zor kullanma, eşyalar üzerinde de uygulanabilecektir. Bu anlamda

gerektiğinde zor ve silah kullanma yetkisine sahip olan kolluk, bu yetkisini de yine yasalarda belirtilen şartlara riayet ederek kullanabilecektir.

Mevcut yasal düzenlemelerde kolluğun zor ve silah kullanma yetkisi iki aşamada ele alınmaktadır. Buna göre, kolluk tarafından öncelikle manevi zorlama yöntemi uygulanacak; bu kapsamda ihtar, sözlü iletişim, gövde gösterisi gibi araçlara başvurulacaktır. Manevi zorlamanın yetersiz kaldığı durumlarda maddi zorlama araçlarına başvurulacaktır. Burada da öncelikle bedeni kuvvet ile müdahale edilecek, yetersiz kalması durumunda maddi zor kullanma araçları devreye alınacaktır. Son çare olarak da zor kullanmanın aslında son aşamasını oluşturan silah kullanma yetkisine başvurulacaktır.

Çalışmada, “taşan kaplar modeli” üzerinden, kolluğun zor kullanma yetkisinde uyması gereken sıra detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Kolluğun bu yetkisini kanunda belirtilen haliyle kullanması, zorunluluk arz eden durumlarda ve gerektiği ölçüde kullanması şarttır. Aksi halde sınırın aşılması sebebiyle gerçekleştirdiği eylemlerden sorumlu olacaktır.

Sınırın taksirle aşılması durumunda TCK’nın 27. maddesinde yer alan hüküm devreye girecektir. Buna göre kolluk müdahale esnasında taksirle sınırı aşmış ve bu eylem kanunda ayrıca suç olarak düzenlenmiş ise kolluk bu şekilde cezalandırılacak ve cezasında indirim yapılacaktır. Ancak sınırı kasten aşan kolluk, Kanun’un 256. maddesi gereği kasten yaralama ve varsa diğer kasıtlı suçlardan da ayrıca sorumlu olacaktır.

Son çare olarak başvuru olan silahın pek çok yasal düzenlemelerde tanımı yapılmaktadır. TCK’nın 6. maddesindeki tanım ise genel kabul gören tanımdır. Kolluk, belirtilen bu silahları da yine kademeli olarak artan nispette direnişle orantılı bir şekilde kullanacaktır.

Tüm bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere bu konunun tek bir yerde, yeknesak bir şekilde düzenlenmemiş olması, kolluğun yetkisini ve sınırlarını bilmesini de güçleştirmektedir. PYSK’nın 16. maddesi her ne kadar zor ve silah kullanma yetkisine yönelik konunun temelini oluştursa da bu kanun hükmü dışında pek çok yasal düzenlemenin de bulunması, kolluğun karşılaştığı somut olayda nasıl davranması gerektiği noktasında kafasını karıştırabilmektedir.

Bu çalışmada, zor ve silah kullanma yetkisine dair tüm yasal düzenlemelere yer verilerek yeknesaklık sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu konuda yeni, tek bir kanuni düzenlemeye yer verilmesi daha doğru olacaktır.

Bu anlamda yapılabilecek yasal düzenlemeye yönelik birtakım önerilerimiz de bulunmaktadır. Öncelikle zor ve silah kullanma yetkisinin, sadece polisler için bir yetki olduğu izlenimini vermesi sebebiyle bu yetkinin, PVSK yerine TCK'da ya da bu konuda çıkarılacak özel bir kanunda düzenlenmesi yerinde olacaktır. Ayrıca madde hükmüne TCK'daki düzenlemeye paralel olacak şekilde silah kavramından ne anlaşılması gerektiği ve hangi araçların maddi güç kapsamında hangi araçların son çare olarak silah kapsamında ele alınacağını açıkça belirtilmesi bu konudaki muğlaklığı da giderecektir.

Öte yandan silah kullanma yetkisinde de kademelilik ilkesinin daha detaylı ifade edilmesi gerekmektedir. İlk olarak ateşli olmayan silahlara başvurulacağı akabinde dipçik, kabza kullanma ve son çare olarak da ateş etme eyleminin gerçekleştirilmesi gerektiği yönünde bir düzenleme getirilebilir.

Son olarak yetkinin sınırlarının aşılmasına dair düzenlemeye de bu maddede yer verilmesi kolluğun bu hükümlere uygun davranmadığı takdirde sorumluluğunu anlamasını kolaylaştıracaktır.

Çalışmamızın son bölümünde ele alınan yaşam hakkı ise kolluğun zor ve silah kullanma yetkisine başvurduğunda en çok ihlal ettiği hakların başında gelmektedir. Bu sebeple zor ve silah kullanma yetkisi, yaşam hakkı özelinde sınırlandırılarak Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ihlal kararları da değerlendirilerek ele alınmıştır. Kolluğun, kuvvet kullanırken Anayasa'nın 17. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinde düzenlenen yaşam hakkı ve istisnalarına dikkat ederek hareket etmesi ve yasal sınırlar çerçevesinde müdahalede bulunması gerekmektedir. Kolluğun müdahale tekniklerine yönelik eğitimlerinde bunlara da yer verilmesi sorumluluğunun doğmaması adına önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada kolluğun zor ve silah kullanma yetkisi, görevin ifası hukuka uygunluk sebebi kapsamında ele alınarak yetkinin kaynağına işaret edilmiş, müdahale

yöntemleri ele alınmış ve kolluğun sorumluluğu yargı içtihatlarıyla yaşam hakkı özelinde değerlendirilmiştir. Bu haliyle, özellikle eğitim sürecinde yer alan kolluk personelinin yetkisini tam anlamıyla öğrenmesi amaçlanmıştır. Uygulayıcılar ve hukuk dünyası için faydalı olması dileğiyle...

KAYNAKÇA

- Akbulut, Emre “İhmal Suretiyle Kasten Adam Öldürme Suçu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 66 (2006): 183-224.
- Akkaş, Ahmet Hulusi. “Ceza Hukukunda Varsayılan Rıza”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8/2 (2013): 633-649.
- Akyılmaz, Bahtiyar, Murat Sezginer, Cemil Kaya. *Türk İdare Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Aldemir, Hüsnü. *Uygulayıcılar İçin Ceza Hukuku Genel Hükümler Rehberi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Artuk, M. Emin, Ahmet Gökçen, A. Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2015.
- Ayyıldız, Hakan. *Ceza Muhakemesinde Adli Kolluk ve Soruşturmadaki Rolü*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- Bahadır, Oktay. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşam Hakkı ve Türkiye”. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2014
- Bayraktar, Köksal. *Kolluğun Silah Kullanma Yetkisinin Yasal Dayanakları*, İstanbul: Ceza Hukuku Derneği Yayınları, 2005.
- Birleşmiş Milletler Hukuk Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Önlenmesine ve Soruşturulmasına İlişkin El Kılavuzu Minnesota Protokolü, Çeviren İdil Işıl Gül, Önder Özkalıpcı, İstanbul: Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları, 2008.
- Birtek, Fatih. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- Değirmenci, Olgun. “Askeri Ceza Kanunu Uygulamasında Silah Kavramı”, *Ankara Barosu Dergisi*, 1 (2016): 83-123.
- Değirmenci, Olgun. “Türk Ceza Hukukunda Kusurluluğu Kaldıran Neden Olarak Amirin Emrini İfa”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 0/10 (2012): 193- 224.
- Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Dönmezer, Sulhi vd. *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım C.II*. İstanbul: Der Yayınları, 2016.
- Dursun, Selman. “Türk Ceza Hukukunda Emrin İfasının Hukuki Niteliğinin Alman ve İtalyan Ceza Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18/2 (2014): 203-252.
- Dülger, Murat. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Gedikli, Mustafa. *Savunma Taktikleri Orantılı Güç Kullanma Uygulamaları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2010.
- Gençtürk, Ünal. “AİHM ve AYM Kararları Işığında Yaşam Hakkı Bağlamında Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Yetkisi ve Sınırları”. Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, 2020.

- Gökcan, Hasan Tahsin, Mustafa Artuç. *Türk Ceza Kanunu Şerhi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Gözübüyük, Şeref, Feyyaz Gölcüklü. *Yönetim Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi, 1994.
- Güner, Selda. “Kolluğun Zor ve Silah Kullanması”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2011.
- Gürçan, Ertuğrul Cenk. “1791 ve 1793 Fransız Anayasalarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13/3 (2011): 183-214.
- Güzeldağ, Sibel. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Ceza Hukuku Açısından Yaşam Hakkı İhlalleri”. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2020.
- Hafizoğulları, Zeki. “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44/1-4 (1995): 564-585.
- Hakeri, Hakan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler*. Ankara: Astana Yayınları, 2020.
- Hekimler, Alp. “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Kabul Edilişinin 60. Yıldönümünde Taşıdığı Anlam ve Önemi” *Dergipark Sosyal Bilimler Metinleri*, 2009/1 (2009): 1-3. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbm/issue/48005/610202>
- İlal, Ersan. “Magna Carta”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 34/1-4 (2011): 210- 242.
- İnam, Yasin. “Polisin Toplumsal Olaylara Müdahalede Kullandığı Kuvvetten Doğan İnsan Hakları Sorunları”. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2013.
- İnceoğlu, Sibel. *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa*, İstanbul: Beta Yayınevi, 2013.
- Kangal, T. Zeynel. “Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni Olarak Kanun Hükümünün Yerine Getirilmesi”. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 8/89-90 (2012): 28-33.
- Keçecioğlu, Elvan. “Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Sebeplerle Hukuka Uygunluk Sebepleri Arasındaki Ayrımın TCK’nun Uygulanması Bakımından Pratik Sonuçları”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 87 (2010): 299-321.
- Kelep Pekmez, Tuğba. *AIHM İçtihatları Bağlamında Türk ve Anglo Sakson Hukukunda Kolluğun Silah Kullanma Yetkisi*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2015.
- Kıldan, İsmail, Togay Akdemir. “Kasten Yaralama Suçunda Silah Kavramının Yargıtay Kararları Doğrultusunda İncelenmesi”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6 (2016): 227-246.
- Koca, Mahmut, İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Koç, Cihan, Coşkun Özbudak, Kadir Gündoğan. *Kolluğun Önleyici ve Adli Görevleri (Kolluk Hukuku)*. Ankara, 2011.
- Koç, Cihan, Coşkun Özbudak. *Özel Güvenlik Hukuku Gerekçeli-Notlu-Açıklamalı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun*. Ankara: Kartal Kitapevi, 2005.

- Koç, Cihan. *Kolluğun (Jandarma ve Polisin) Adli Görevleri*. Ankara: Kartal Yayınevi, 2002.
- Mahmutoğlu, Fatih Selami, Serra Karadeniz. *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2017.
- Meraklı, Serkan. “Cumhuriyet Savcısının Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisi” Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2011.
- Muratoğlu, Tahir. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulü”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 27(2016):307- 364.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Pınar Bacaksız. *Ceza Genel Hukuku Temel Bilgiler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Serkan Meraklı, Pınar Bacaksız, İsa Başbüyük, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Özkan Duvan, Ayşe. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. Maddesi Çerçevesinde Yaşam Hakkının Korunmasında Devletin Yükümlülüğü”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24/2 (2018): 660-681.
- Polat, Harun Ersin. “Türk Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni Olarak Kanunun Hükümünü Yerine Getirme”. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2015.
- Sağlam, Fazıl. “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde Tüm Hak ve Özgürlüklere Yönelik Kurallar Üzerine Bir Deneme”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25/2 (2019): 1236-1252.
- Temizkan, Eray. *6136 Sayılı Kanun’a Muhalefet Suçları*. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2022.
- Topçu, Namık Kemal. *Meşru Savunma İngiliz ve Amerikan Hukukuyla Karşılaştırmalı*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- Ulusoy, Engin. “Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Sınırın Aşılması Suçu (TCK. m. 256)”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2011.
- Yenisey, Feridun. “Seminerin 2’nci Günü Soru-Cevap Bölümü”, İçinde içinde *Kolluk Görevleri Açısından TCK-CMK Semineri ve 5681 Sayılı Kanunla Değişen Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu*, editör Feridun Yenisey, 148. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Yenisey, Feridun. *Kolluk Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, 2015.
- Yenisey, Feridun. *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis*, İstanbul: Beta Yayınları, 1993.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.
- Yokuş Sevük, Handan. “Kolluk Görevlilerinin Silah Kullanma Yetkisi ve Yaşam Hakkı”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Duygun Yarsuvat’a Armağan*, 9/2 (2012): 239-286.

Yurtcan, Erdenur. *Yargıtay Kararları Işığında Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2015.
<http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/528.pdf>

-Mahkeme Kararları

AİHM, Abdullah Yaşa v. Türkiye, Başvuru No. 44827/08, 16.07.2013.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-126598>

AİHM, Aydan v. Türkiye, Başvuru No. 16281/10, 12.03.2013.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-125916>

AİHM, Behçet Söğüt ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 22931/09, 20.10.2015.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-160266>

AİHM, Demiray v. Türkiye, Başvuru No. 27308/95, 21.11.2000.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-59026>

AİHM, Gülhanı ve Gaggio v. İtalya, Başvuru No. 23458/02, 24.03.2011.
<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-111144>

AİHM, Gül v. Türkiye, Başvuru No. 22676/93, 14.12.2000.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-59081>

AİHM, Güleç v. Türkiye, Başvuru No. 54/1997/838/1044, 27.07.1998.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-121414>

AİHM, Finucane v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 209178/ 95, 02.07.2002
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-22606>

AİHM, Halis Akın v. Türkiye, Başvuru No. 30304/02, 13.04.2009.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-121523>

AİHM, Kakoulli v. Türkiye, Başvuru No. 38595/97, 22.11.2005.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71208>

AİHM, Kılıç v. Türkiye, Başvuru No. 22492/93, 28.03.2000.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-123599>

AİHM, Makaratzis v. Yunanistan, Başvuru No. 50385/99, 20.12.2004.
<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-105367>

AİHM, Makbule Kaymaz ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 651/10, 25.02.2014.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212796>

AİHM, Mansuroğlu v. Türkiye, Başvuru No. 43443/98, 26.02.2008.
<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-123704>

AİHM, McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 18984/91, 27.09.1995.
<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57943>

AİHM, Nachova ve Diğerleri v. Bulgaristan, Başvuru No. 43577/98, 06.07.2005.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-69630>

AİHM, Oğur v. Türkiye, Başvuru No. 21594/93, 20.05.1999.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-124131>

AİHM, Peker v. Türkiye, Başvuru No. 42136/06, 12.04.2011.
<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104515>

- AIHM, Perişan ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 12336/03, 20.05.2010.
<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124306>
- AIHM, Silih v. Slovenya, Başvuru No. 09.04.2009, 71463/01.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92142>
- AIHM, Yüksel Erdoğan ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 57049/00, 15.02.2007.
<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125590>
- Anayasa Mahkemesi, K. 1999/1 (6 Ocak 1999).
<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2012/848 (17 Temmuz 2014).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2013/817 (19 Aralık 2013)
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/817>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2013/1595 (21 Nisan 2016).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1595>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2013/1943 (9 Eylül 2015).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1943>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2013/2659 (15 Ekim 2015).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2659>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2013/6319 (16 Temmuz 2014).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6319>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2013/6581 (25 Şubat 2015).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6581>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2013/8365. (10 Haziran 2015).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/8365>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2014/5785 (29 Eylül 2016).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/5785>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2014/5791 (3 Temmuz 2019).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/5791>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2015/6361 (18 Temmuz 2019).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/6361>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2015/19011 (16 Ocak 2020).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/19011>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2017/26636 (10 Kasım 2021).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/26636>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2017/31079 (10 Haziran 2021).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/31079>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2017/37897 (05 Temmuz 2022).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/37897>
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2018/24394 (12 Nisan 2023).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/24394>

Anayasa Mahkemesi,	Başvuru No.	2019/38701	(14	Aralık	2023).
		https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/38701			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2008/2218	(21	Mart	2008)
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2011/4508	(14	Temmuz.	2011).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2014/788	(17	Şubat	2014).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2014/2676	(28	Nisan	2014).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2015/6085	(10	Aralık	2015).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2018/4604	(12	Kasım	2018).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2020/1183	(08	Haziran	2020).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2021/6088	(06	Nisan	2021)
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2021/10506	(14	Haziran	2021).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2022/6115	(04	Temmuz	2022).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 1. Ceza Dairesi.	K.	2022/7647	(05	Ekim	2022).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 3. Ceza Dairesi.	K.	2013/6627	(20	Şubat	2013).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 3. Ceza Dairesi.	K.	2015/13530	(15	Nisan	2015).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 12. Ceza Dairesi.	K.	2015/12307	(1	Temmuz	2015).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 12. Ceza Dairesi.	K.	2016/11050	(30	Haziran	2016).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 16. Ceza Dairesi.	K.	2019/323	(21	Ocak	2019).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			
Yargıtay 19. Ceza Dairesi.	K.	2018/11546	(8	Kasım	2018).
		https://karararama.yargitay.gov.tr/			